

ਦਸਵੀਂ ਜੂਨ

ਇਸ ਅੰਕ ਵਿੱਚ

- ਲੇਖ - ਸੱਥ ਵੈਰਕ੍ਰਵਰ, ਗੁਰਬਖਸ਼ ਜੱਸ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਸੰਤੋਖ,
- ਕਵਿਤਾਵਾਂ - ਸਾਧੂ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਕਵਿਤਾਵਾਂ,
ਤੋਜੀ ਟਿੱਜਰ,
ਗਿਆਨ ਚਿੰਟੀ
- ਕਹਾਣੀਆਂ - ਤੇਜ ਸੰਧੂ, ਅਜਾਇਬ ਟੱਲੇਦਾਨੀਆ
- ਸਥਾਈ ਕਾਲਮ -
 - ਸਾਹਿੱਤਕ ਖਬਰ-ਸਾਰ (ਸੁਰਿੰਦਰ ਪੰਜਾਨ)
 - ਵਤਨ ਦੀ ਵਾਅ (ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ)
 - ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਕਾਲਮ : ਸਿੱਠਣੀਆਂ
 - ਦਰਪਣ (ਲੇਖਕਾਂ/ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ 15.43)

- ਵਿਸ਼ੇਸ਼ -

- ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਾਟਕ ਕਲਾ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਕੈਨੇਡਾ ਟੂਰ
(ਸੁਰਿੰਦਰ ਪੰਜਾਨ, ਤੁਜਹੱਤ ਸਦੀਕੀ, ਸਾਧੂ, ਲਾਟ ਭਿੰਡਰ,
ਅਜਮੇਰ ਰੌਣੇ)
- ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਦੇ ਨਾਉਂ ਖਾਤ (ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ)
- ਵਤਨੋਂ ਵੂਰ ਦਾ ਦਸਵਾਂ ਸਾਲਾਨ ਅੰਕ (ਅਜਮੇਰ ਰੌਣੇ)
- ਮੈਂਡਮੈਂਟਨ, ਵਿਨੀਪੈਂਗ ਤੇ ਫੋਰਟ ਮੈਲਸਨ ਦੀਆਂ ਸਾਹਿੱਤਕ
ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਬਾਰੇ ਬਿਆਨ ਤੇ ਮੀਟਿੰਗਾਂ

LITERARY & CULTURAL BIMONTHLY OF PANJABI

WATNO DUR

P.O. BOX 9545
Edmonton, Alberta, T6E 5X2

P.O. BOX 67681 Station 'O'
Vancouver, B.C., V5W 3V2

(Started in July 1973)

2nd Class Mail Reg. No. 3233

Sept. - Dec. 1983

Vol. 11 No. 98

Editor:

Surinder Dhanjal

(Grande Prairie, Alberta, 539-9614)

Advertising & Circulation Board:

Satwant Deepak, Edmonton.....	461-1917
Laat Bhinder, Edmonton.....	435-7469
Paul Binning, Vancouver.....	879-3339
Iqbal Ramuwalla, Toronto.....	745-7326

Watno Dur Representatives

● British Columbia, Canada:

Sadhu, Burnaby.....	437-9014
Sukhwant Hundal, Vancouver.....	321-9221
Amarjit Chahal, Surrey.....	581-0406
Inderjit Rode, Vancouver.....	430-4104
Avtar Rodhey, Quesnel.....	992-7578
Tej Sandhu, Quesnel.....	992-6775
Dave Jatana, Pr. Rupert.....	627-7209
J.S. Aulakh, Mission.....	826-4888

● Alberta, Canada:

Avtar Gill, Sherwood Pk.....	464-3851
K.S. Chaman, Calgary.....	248-2841

● India:

Surinder Kailay, Ludhiana
Kulbir Suri, Amritsar

ਸਮਰਪਣ

ਕੁਝ ਇਤਿਹਾਸਕ ਯਾਦਾਂ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ :

- ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਦਾ ਰਾਮ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤਲੀ ਤੇ ਸਿਰ ਧਰਨ ਦਾ ਸੁਨਾਹ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ (ਨਵੰਬਰ 1469)
- ਭੌਤਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਬਰਮੋਡਾ ਵਿਨਾਮਿਕਸ, ਸਟੈਟਿਸਟੀਕਲ ਮਕੈਨਿਕਸ ਤੇ ਇਲੈਕਟਰੋਮੈਗਨੈਟਿਕ ਫੀਲਡ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਦੇਵਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵਿਗਿਆਨੀ ਮੈਕਸਵੈਲ ਦੀ ਮੌਤ (5 ਨਵੰਬਰ 1879)
- ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਾਮਰਾਜਵਾਦ ਵਿਰੁੱਧ ਜੂਝਣ ਵਾਲੇ, ਫਾਂਸੀ ਉੱਤੇ ਲਟਕਣ ਵਾਲੇ, ਤਿੰਨਵੇਂ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਦੇ ਸੱਤ ਵਿਨਕਲਾਈਆਂ (ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਗਣੇਸ਼ ਪਿੰਗਲੇ ਅਤੇ ਸਾਥੀ) ਦਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਨ (16 ਨਵੰਬਰ 1915)
- ਰਾਜਨੀਤਕ ਸਿਧਾਂਤਕਾਰ, ਯੁੱਧ ਨੀਤੀਵਾਨ, ਕਵੀ ਅਤੇ ਚੀਨ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਲੀਡਰ ਮਾਰਕਸ-ਲੈਨਿਨ ਦੀ ਮੌਤ (9 ਸਤੰਬਰ 1920)

ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਮਿਆਂ 'ਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਥਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਪਰਮ-ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ, ਵੱਖ ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਇੱਕ ਸਾਂਝ ਹੈ : ' ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਜਿੱਤ ਕੇ ਦੇਣ ਦੀ ਲਗਨ ' - ਅਸੀਂ ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਏ, ਸੌਂਦ, ਇਨਸਾਫ਼, ਸਿਰਜਣ, ਅਵਧ, ਦਲੇਰੀ, ਕੁਰਬਾਨੀ ਅਤੇ ਗੌਰਵਤਾ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਖੁਰਕਉਂਦੇ ਹੋਏ ਵਤਨੋਂ ਵਾਹ ਦਾ ਇਹ ਅੰਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰਪਣ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

- ਸੁਰਿੰਦਰ ਧੰਜਲ

● ANNUAL SUBSCRIPTION

- Canada/U.S.A.: \$10.00; other Countries: \$15.00 (By Air) (Cheques, Drafts, Money-orders payable to 'WATNO DUR' should be sent to Edmonton, Alberta or Vancouver, B.C. in Canada.

- Special rates for readers residing in INDIA (Annual: RS 10/-); send by MO. directly to Surinder Kailay, Editor Anu, Lalton Kalan, Ludhiana - 142022, India.

● **WATNO DUR** (Far from the Motherland) is a Literary and cultural bimonthly of PANJABI - the mother tongue of East Panjab (INDIA) and West Panjab (PAKISTAN) - published by WATNO DUR PUBLICATIONS (Registered). The contributors include well-known Panjabi writers throughout the world.

● All officeholders and members of WATNO DUR PUBLICATIONS (Registered), past and present, have been and are honorary associates of WATNO DUR.

● Opinions expressed are of the individual writers and may not necessarily, reflect the official policies of WATNO DUR PUBLICATIONS (Registered).

● ਵਤੋਨੋਂ ਦੂਰ ਵਿੱਚ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਵਾਲੇ ਮੈਟਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਛਪਣ ਵਾਲਾ ਮੈਟਰ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ 'ਚੋਂ ਕੰਪੋਜ਼ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਾਂ - ਪਿਛਲੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਲੱਗਭੱਗ ਸਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰੈੱਸਾਂ ਵੈਟਰ ਸੂਚੀਆਂ ਛਾਪਣ ਦੇ (ਬਹੁਤੇ ਪੈਸੇ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ) ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੰਪੋਜ਼ ਹੋਇਆ ਮੈਟਰ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਲੋਟ ਅੱਪੜਿਆ ਹੈ - ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਦੋ ਅੰਕਾਂ (ਸਤੰਬਰ ਅਕਤੂਬਰ/ਨਵੰਬਰ ਦਸੰਬਰ 83) ਦੀ ਥਾਂ ਇੱਕੋ ਅੰਕ (ਸਤੰਬਰ-ਦਸੰਬਰ 83) ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਬਹੁਤ ਲੋਟ ਛਾਪ ਸਕੇ ਹਾਂ - ਇਸ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤੱਕ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਸੀਂ 40 ਸਫ਼ੇ ਦੀ ਥਾਂ 46 ਸਫ਼ੇ ਦਾ ਅੰਕ ਛਾਪ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸੁਹਿਰਦ ਪਾਠਕਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ।

● ਸਤੰਬਰ 1983 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਦੋ ਉੱਤਮ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਰਵੇਸ਼ਵਰ ਦਿਆਲ ਸਕਸੇਨਾ ਕਰਮਵਾਰ 22 ਤੇ 24 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਏ ਹਨ। ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਿੰਨ ਕਹਾਣੀ ਸੰਕ੍ਰਾਂਤਿ (ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਾਮ, ਅੰਗੂਰਾਂ ਦੀ ਵੇਲ, ਲੋਅ ਦੁਬਾਰੇ ਦੀ) ਅਤੇ ਦੋ ਨਾਵਲ (ਰਾਤਾਂ ਕਾਲੀਆਂ, ਜੀਉਂਦੇ ਆਦਮੀ) ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ। ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਉਸਨੇ ਸਹਿਰੀ ਮਧਵਰਗੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਖੋਜਲੇਪਨ ਤੇ ਮਖੌਟੇਬਾਜ਼ੀ ਬਾਰੇ ਬੜੀਆਂ ਚਿੰਮੰਗਆਤਮਕ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ। ਹਿੰਦੀ ਕਵੀ ਸ. ਦ. ਸਕਸੇਨਾ ਦੀ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਚਿੰਤੀਤਵੀ ਦੇਣ ਹੈ - ਉਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਲੇਖਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਰਗਰਮ ਵਰਕਰ ਰਹੇ ਅਤੇ 14-15 ਅਕਤੂਬਰ 83 ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ 'ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਲੀਗ ਆਫ ਰੈਵੋਲੂਸ਼ਨਰੀ ਕਲਚਰ' ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਲਈ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੋਂ ਦੇਵੇਂਦੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ/ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲੀ ਕਾਨਫਰੰਸ (ਦੱਖੇ 'ਸਾਹਿਤਕ ਮਥਾ-ਸਾਭ') ਦੀ ਸਵਾਗਤੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕ-ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਯੋਗਦਾਨ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

● ਪਿਛਲੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲਕਾਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇੰਗਲੈਂਡ-ਯਾਤਰਾ ਸਮੇਂ ਸਾਬੀਲੀਆਵਾਦੀ ਨਾਲ ਇੱਕ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ ਜੋ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਕਈ ਪੱਧਰਾਂ ਵਿੱਚ ਛਪੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੁਲਾਕਾਤ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਰਾਜਸੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਤੇ ਲੋਕਵਿਰੋਧੀ-ਪਿਛਾਧਿੱਖ-ਜ਼ਰੂਰੀ-ਵਿਰਥਾਪ੍ਰਸਤ ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਹਿੱਤ ਪੂਰਦੇ ਹਨ - ਇਹ ਹਿੱਸੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੇ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਸਾਹਿਤਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਅੰਨ ਉਲਟ ਹਨ - ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ 'ਲਹੂ ਦੀ ਲੋਅ' ਤੇ 'ਮੌਜ਼' ਵਰਗੇ ਨਾਵਲਾਂ ਦਾ ਲੇਖਕ ਕੰਵਲ ਅਤੇ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕੰਵਲ ਦੋ ਵੱਖ ਵੱਖਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋਣ - ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨਾਂ ਬਾਰੇ ਵਤੋਨੋਂ ਦੂਰ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਵਿਖਾਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਇਸ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਟਰੇਰੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਐਡਮਿਟਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਟਰੇਰੀ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਇਨੀਪੈਂਡੈਂਟ - (ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀਆਂ ਗੰਭੀਰ ਸਾਹਿਤਕ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਹਨ) -

ਦੇ ਉਠਾਏ ਨੁਕਤਿਆਂ ਦੇ ਤੱਤ-ਸਾਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਨਾਵਲਕਾਰ ਕੰਵਲ ਹੁਣ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਾਂ - ਇਸ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਪਿੱਛੇ ਵਤੋਨੋਂ ਦੂਰ ਦੀ ਓਹੀ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ ਜਿਹੜੀ 1977-78 ਵਿੱਚ ਨਾਵਲ 'ਲਹੂ ਦੀ ਲੋਅ' ਦੇ ਲੋਕ-ਵਿਰੁੱਧ, ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਨਣ ਅਤੇ ਪਰਚਾਰਨ ਪਿੱਛੇ ਸੀ।

● ਪਿਛਲੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ 'ਦਰਪਣ' ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿੱਚ ਛਪੇ ਸੰਤ ਰਮ ਉਦਾਸੀ ਦੇ ਵਾਰ-ਵਿਵਾਦੀ (Controversial) ਨੁਕਤਿਆਂ ਵਾਲੇ ਖਤ ਨਾਲ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਚਰਚਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਹੈ। ਕੁਝ ਮਿਤਰਾਂ ਨੇ ਫ਼ੋਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ 'ਵਤੋਨੋਂ ਦੂਰ' ਦੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ! ਵਤੋਨੋਂ ਦੂਰ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਬੜਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਿਚਾਰ-ਪਰਚਲਨੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਖੇਤਰ 'ਚ ਵਿਚਾਰਦਿਆਂ ਕੋਈ ਵੀ ਲੇਖਕ ਇਸ ਪਰਚੇ ਵਿੱਚ 'ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ' ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਸੀ ਸਥਿਤੀ, ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਸਕਤੀਆਂ ਦਾ ਰੋਲ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਗਰੁੱਪਾਂ ਦੀ ਵੇਰਵਾ ਬਾਰੇ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਪਰਚੇ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਿਚਾਰ ਹਨ ਜੋ ਵਤੋਨੋਂ ਦੂਰ ਦੇ ਸਥਾਈ ਕਾਲਮਾਂ ਵਿੱਚ (ਖਾਸ ਕਰਕੇ 'ਵਤਨ ਦੀ ਵਾਸ' / ਮਈ ਜੂਨ 83) ਦੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਠੀਕੀ ਲਗਦੀ ਗੱਲ ਅਸੀਂ ਹਰ ਪਰਚੇ/ਗਰੁੱਪ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਲੋੜੇਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ/ਸੰਸਥਾ/ਪਰਚੇ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਟੈਂਡ ਦੀ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਨਾ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ! ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੋਂ ਦੂਰ ਬੈਠੇ ਅਸੀਂ ਏਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੱਖ 2 ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਗਰੁੱਪਾਂ ਬਾਰੇ 'ਕਿਹੜਾ ਠੀਕ, ਕਿਹੜਾ ਗਲਤ' ਜਾਂ 'ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਠੀਕ, ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਗਲਤ' ਦੇ ਨਿਰਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਟੈਂਡ ਬਾਰੇ ਦੇ ਸਕੀਏ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੇ ਫਤਵਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ - ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਗਰੁੱਪਾਂ ਦੀ ਵੇਰਵਾ ਦੇ ਹਾਮੀ ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀਆਂ ਅਸੂਲੀ ਨੀਹਾਂ 'ਤੇ ਉਸਰੀ ਹੋਵੇ - ਇੱਕ ਦੂਜੇ 'ਤੇ ਅਪਮਾਨਜਨਕ ਅਤੇ ਗਾਲ੍ਹ ਵਰਗੀ ਘਟੀਆ ਸੁਥਰਾਵਲੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਮਲੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਗਰੁੱਪਾਂ ਦੀ ਸਕਤੀ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਅਗਾਂਹਵਧੂਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਘਟਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਸਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਫੁੱਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਜੋ ਕੰਮ ਪਿਛਾਧਿੱਖ ਸਕਤੀਆਂ ਲੁਕ ਛਿਪ ਕੇ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਕੰਮ ਅਜਿਹੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਚਿੰਕੜਬਾਜ਼ੀ 'ਚ ਫਸਕੇ ਇਹ ਗਰੁੱਪ ਜਾਏ/ਅਣਜਾਏ ਆਪ ਵੀ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਗਰੁੱਪਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਚਿੰਕੜਬਾਜ਼ੀ, ਅਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਤੇ ਖਰੂਰ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਕੇ ਭਰਾਤਰੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਮਹੌਲ ਵਿੱਚ ਅਸੂਲੀ-ਵੇਰਵਾ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ - ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸਾਹਿਤਕ-ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਰਚਿਆਂ (ਸਮਤਾ, ਜ਼ੈਕਾਰ, ਸੁਰਖ ਰੇਖਾ, ਜਫ਼ਰਨਾਮਾ, ਪਾਰਦੀਪ, ਹਿਰਾਦਲ ਦਸਤਾ, ਸਿਰਜਣਾ, ਸੇਧ, ਨੌਜਵਾਨ ਲਹਿਰ, ਕਿੰਤੂ) ਦੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਚੇਤਨਤਾ ਪਰਚਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹਮ-ਪੱਖੀ ਦੇਣ ਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ; ਚਾਹੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗਰੁੱਪ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਨ! ਅੱਜ ਦੇਸੀ ਬਦੇਸੀ ਹਮਦਰਦੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਗਰੁੱਪਾਂ ਵੱਲ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ - ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗਲੇ ਸੰਨ੍ਹੇ ਮੌਜੂਦਾ ਰਾਜਨੀਤਕ-ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ-ਸਾਹਿਤਕ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਖਰੜਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਅਗਵਾਈ ਦੇਣ।

- ਸੁਰਿੰਦਰ ਧੰਜਲ

ਸਾਧੂ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਕਵਿਤਾਵਾਂ

1. ਬੀਮਾਰੀ ਦੇ ਲੱਛਣ

ਗੱਲ ਰੋਟੀ ਦੀ ਸੀ
ਕਿ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਨੂੰ
ਆੜ ਵਾਂਗ ਟੱਪ ਆਏ
ਇਸ ਕਿਨਾਰੇ ਰੋਟੀ ਤਾਂ ਮਿਲੀ
ਪਰ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ
ਮਦਾਰੀ ਦੇ ਰਿੱਛ ਵਾਂਗ ਨਾਚ ਕਰਨਾ ਪਿਆ
ਤੇ ਅਵਾਰਾ ਛੋਕਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਢੀਮਾਂ ਤੋਂ
ਪੱਲ ਪੱਲ ਬਚਣਾ ਪਿਆ

ਅਸੀਂ ਕਾਮਾ ਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ
ਤੇ ਪਿਛੋਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ
ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਭੁਲਾ ਦਿਤਾ
ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵੀ ਅਸੀਂ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ
ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਕਾਲਿਆਂ ਨਾਲ
ਕੁਝ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਮੈਕਸੀਕਨਾਂ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ
ਫਾਰਮਰ ਕਿੰਝ ਤੇ ਕਿਉਂ ਵਰਤਦੇ ਹਨ
ਅਮਰੀਕਾ, ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਅਸਲੀ ਮਾਲਕ
ਸ਼ਰਾਬ ਰਾਹੀਂ
ਖੁਦਕਸ਼ੀ ਦਾ ਰਾਹ ਹੀ ਕਿਉਂ ਅਪਣਾਉਂਦੇ ਹਨ
ਅਫਰੀਕਾ ਵਿਚ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹਮਲਾਆਵਰ ਨੇ
ਨਸਲਵਾਦੀ ਅੱਗ ਕਿਉਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਬਾਲ ਰੱਖੀ ਹੈ

ਇਹ ਤਾਂ ਕੀ
ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ
ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਖਾਲੀ ਹੋਏ ਟਾਂਵੇ ਟਾਂਵੇ ਘਰ
ਪੂਰਬੀਏ ਹੀ ਕਿਉਂ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲੈਂਦੇ ਹਨ
ਤੇ ਕਿਉਂ ਜਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ
ਪੂਰਬੀਆਂ ਨੂੰ ਵੋਟ ਦਾ ਹੱਕ ਦੇਣ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ

ਜੇ ਜਰਾ ਵੀਡੀਓ ਤੋਂ
'ਮੁਕੱਦਰ ਕਾ ਸਕੰਦਰ' ਦੇ ਪਲ ਲਈ ਅਟਕਾਏਂ
ਤਾਂ ਆਉ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚੀਏ
ਤੇ ਦੇਖੀਏ ਕਿਤੇ

ਪੂਰਬੀਆਂ ਦਾ ਰਾਤ ਭਰ ਭਜਨ ਗਾਉਣਾ
ਸਾਡਾ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਣਾਈ ਜਾਣਾ
ਤੇ ਵੀਡੀਓ ਖਰੀਦੀ ਜਾਣਾ
ਨੋਟਿਵ ਇੰਡੀਅਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ਰਾਬ 'ਚ ਮਸਤ ਰਹਿਣਾ
ਇਕੋ ਹੀ ਬੀਮਾਰੀ ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਲੱਛਣ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ?

2. ਪਿਓ-ਪੁੱਤਰ

ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਹਰ ਵਾਰ
ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਟੋਕ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ
ਜਦੋਂ ਉਹ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਕਹੇ
'ਜਾਹ ਸਾਲਾ ਚਮਾਰ ਜਿਹਾ'
ਜਾਂ ਉਹ ਨੋਟਿਵ-ਇੰਡੀਅਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਗਲੀ ਕਹੇ
ਤੇ ਔਰਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ
ਗੁੱਤ ਪਿਛੇ ਮੱਤ ਨੂੰ ਅਟੱਲ ਸਚਾਈ ਸਮਝੇ
ਤੇ ਮੈਂ ਉਹਦੇ ਸਭ ਕਾਸੇ ਵਿਰੁੱਧ
ਗੁੱਸੇ 'ਚ ਝੱਗ ਸਿਟਦਾ ਹਾਂ
ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੀ ਵੱਲ ਇੰਝ ਦੇਖਦਾ ਹੈ
ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਉਹਦਾ ਪੁੱਤ ਨਾ ਹੋਵਾਂ
ਜਾਂ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਸੀ

ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਹਰ ਵਾਰ
ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਟੋਕ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ
ਜਦੋਂ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਇੰਝ ਬੋਲਦਾ ਹੈ
ਜਿਵੇਂ ਉਹਦਾ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ
ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਟੀ.ਵੀ. ਉਪਰ ਦੇਖੇ
ਪੁਲਸ-ਡਰਾਮਿਆਂ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਦਾ ਹੈ
ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਉਹ ਦਾਲ ਨਾਲ ਰੋਟੀ ਨਾਲੋਂ
'ਮੈਕਡਾਨਲਡ' ਦੇ 'ਹੈਮਬਰਗਰ' ਨੂੰ ਨੱਠ ਕੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ
ਉਹਦੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਔਕਿਆ
ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਉਚਾ ਨੀਵਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ
ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੀ ਵੱਲ ਇੰਝ ਦੇਖਦਾ ਹੈ
ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਉਹਦਾ ਪਿਉ ਨਾ ਹੋਵਾਂ
ਜਾਂ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਸੀ

3. ਇੰਡੀਅਨ-ਰੀਜ਼ਰਵ

ਗਰੀਬ ਦੇ ਝੱਗੇ ਵਾਂਗ ਪਾਟੀ ਲੁਕ ਦੀ ਸੜਕ
ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡ 'ਚ ਵੜਦੀ ਹੈ
ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਵਿਚਾਲਿਓ ਚੀਰ ਕੇ

ਬੇਗਾਨਿਆਂ ਵਾਂਗ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ
ਸੰਘ ਪਾੜ ਪਾੜ
ਇਸ ਧਰਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਮਿਥਿਹਾਸ ਬੋਲਦੇ 'ਟੋਟਮ'
ਕੁਝ ਗਲ ਕੇ ਔਤਰੇ ਬੁਢਾਪੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਬੇ-ਆਸਰੇ ਪਏ ਹਨ
ਕੁਝ ਦੋਬਾਰਾ ਗੱਡੇ ਗਏ ਹਨ ।

ਇਸ ਸਰਾਪੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਹਰ ਸ਼ੈਅ
ਇਤਿਹਾਸ ਜਾਂ ਮਿਥਿਹਾਸ ਹੋ ਕੇ ਹੀ

ਰਾਹ ਗੁਜਰੂਆਂ ਨੂੰ ਖਿਚ ਪਾਉ ਦੀ ਹੈ
ਨੋਟਿਵ ਕਲਾ: ਲਕੜੀ 'ਚ ਉਕਰੇ ਰੰਗੇ ਖਿਆਲ
ਬਣਦੇ ਹਨ ਚਰਚਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ
ਪਰ ਘੜਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ
ਕਿਸੇ ਅਸਲੀਲ ਸ਼ਬਦ ਵਾਂਗ
ਅਣ ਕਹਿ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ

ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਗੋਲਦਾ
ਅਣਕੱਟੇ ਘਾਹ ਵੂਸ ਤੇ ਕੂੜੇ ਦੇ ਢੇਰਾਂ ਦੁਆਲੇ
ਹਰਾਮੀ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਜੰਮੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ
ਕਿਸੇ ਦੇ ਤਾਕੀਆਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ
ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਟੁੱਟੀਆਂ ਹਨ
ਕੋਈ ਵੀ ਘਰ ਨਵਾਂ ਰੋਗਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ
ਕੰਧਾਂ ਉਧੜੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ
ਹਾਂ ਜੇ ਕੁਝ ਸਾਬਤ ਹੈ ਤਾਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਉਪਰ ਲੱਗੇ
ਟੀ. ਵੀ. ਐਨਟੈਨੇ

ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਦਿਨ ਵੇਲੇ
ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਘੱਟ ਹੀ ਜਾਗਦਾ ਹੈ
ਟੁੱਟੀ ਸੜਕ ਕੰਢੇ ਇਹ ਜੁਆਕ
ਆਪਣੇ ਬੁਢਿਆਂ ਵਰਗੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ
ਧੱਕ ਧੱਕ ਅੱਗੇ ਭੇਰਦੇ ਹਨ ।
ਤੇ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਿਆਣੇ—
ਜਿਹਨਾਂ ਤੋਂ ਇਤਹਾਸ ਰਚਣ ਦਾ ਹੱਕ
ਖੋਹਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ
ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਮਿਥਿਹਾਸ ਨੂੰ
ਕਰਾਈਸਟ ਦੀ ਸੂਲੀ ਨੇ ਥੱਲੇ ਮਿਧ ਲਿਆ ਹੈ
ਇਸ ਗਮ ਨੂੰ ਡਬੋਣ ਲਈ
ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਤਿਹਾਇਆਂ ਵਾਂਗ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦੇ ਹਨ
ਤੇ ਨਾ ਦਿਨ ਨੂੰ ਜਾਗਦੇ ਹਨ ਨਾ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੌਂਦੇ ਹਨ

ਖੁਲੀ ਸਾਫ ਹਵਾ 'ਚ ਰੱਜ ਰੱਜ ਜੀਉਂਦੇ ਇਹ ਲੋਕ
ਜਿਸ ਜਾਨਵਰ ਤੋਂ ਢਿੱਡ ਭਰਦੇ
ਉਹਨੂੰ ਰੱਬ ਵਾਂਗ ਪੂਜਦੇ
ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਦਾ ਰੂਹਾਂ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਸੀ
ਸ਼ਿਕਾਰ ਨੂੰ ਹਮਲਾਵਰ ਦੀ ਬੰਦੂਕ ਨੇ ਖਾ ਲਿਆ
ਬੇ-ਰੂਹੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਹੀ ਕੈਦ ਕੀਤਾ
ਤੇ ਪਿੰਜਰੇ ਨੂੰ 'ਇੰਡੀਅਨ-ਰੀਜ਼ਰਵ' ਦਾ ਨਾਂ ਦਿਤਾ
ਇਸ ਕੈਦ ਦੇ ਗੋਟ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਵਿਸਕੀ ਦੀ ਵੰਗਨ
ਜਾਂ ਬਾਈਬਲਾਂ ਦਾ ਬੰਡਲ ਅੰਦਰ ਲੰਘ ਸਕਦਾ
ਉਹ ਸਿਰ ਜਿਹੜੇ ਖੁਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ
ਕਤਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ
ਨਸ਼ੇ 'ਚ ਧੁੱਤ ਖਾਕ ਸੰਗ ਖਾਕ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ।

ਪਰ ਹੁਣ ਫੇਰ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਨੇ
ਕੁਝ ਸਿਰਾਂ ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ
ਪਿੰਡ ਵਿਚਾਲੇ ਇਕ ਛੋਟੇ ਸੱਜਰੇ ਮਕਾਨ 'ਚ
ਕੁਝ ਨੌਜਵਾਨ ਜਾਗਦੇ ਹਨ
ਇਹ 'ਫੀਨਿਕਸ' ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਹੀ ਰਾਖ ਚੋਂ
ਜਨਮ ਲੈਣ ਲਈ ਤਤਪਰ ਹਨ
ਉਸ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਹਲੂਣ ਰਹੇ ਹਨ
ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਕੋਸਣ, ਮਾਰਨ
ਤੇ ਨੀਵਾਂ ਦਿਖਾਉਣ 'ਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਸੌਂ ਗਿਆ ਹੈ ।

4. ਉਚੇ ਕਿਲੇ ਦੇ ਵਾਸ਼ੀਦੇ

ਉਹ ਇਸ ਕਿਲੇ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹ ਤਾਂ ਆਏ ਹਨ
ਹੁਣ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਉਤਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ
ਕਿੰਨਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਹੈ ਇਥੋਂ
ਜਿਵੇਂ ਹਰ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਚੋਂ ਤਾਜ ਮਹਿਲ ਦਿਸਦਾ ਹੋਵੇ
ਥੱਲੇ ਜਾ ਮੁੜ ਭੀੜ 'ਚ ਨਹੀਂ ਫਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ
ਜਿਥੋਂ ਫੇਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਪਰ ਵਲ ਵੇਖਣਾ ਪਵੇ
ਹੁਣ ਉਹ.....

ਅਜਨਬੀ ਬੋਲਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਭਰੀ ਉਸ ਸੜਕ 'ਤੇ
ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਦੇ ਬੈਂਚਾਂ 'ਤੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ
ਹੱਥਾਂ 'ਚ ਖੁੰਡੀਆਂ ਫੜੀ ਉਤੇ ਠੰਡੀਆਂ ਧਰੀ
ਚਿੱਟੀਆਂ ਦਾਹੜੀਆਂ ਉਪਰ ਕਾਲੀਆਂ ਨੀਲੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਧਰੀ
ਸਦਾ-ਬਹਾਰ 'ਸਾਦਾ-ਕਲਾਸ' ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵੀ
ਕੱਲ ਦੀ ਲੰਘਦੇ ਚਿੱਟੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਜਾਣ
ਪਰ ਉਹ ਬੇ-ਫਿਕਰ ਬੈਠਦੇ ਹਨ
ਤਾਣਕੇ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਅਣਦਿਸਦੀ ਕੰਧ
ਬੀਤੇ 'ਚ ਇੰਝ ਬਿਚਰਦੇ ਨੇ
ਜਿਵੇਂ ਖੇਡਾਂ 'ਚ ਨਿਆਣੇ
ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ

—ਘੁੰਗਰੂਆਂ ਵਾਲੇ ਬੱਗੇ ਬਲਦਾਂ ਦੀਆਂ
ਪੰਜ ਕਲਿਆਣੀ ਝੋਟੀ ਦੀਆਂ
ਵੱਢ ਖਾਣੀ ਉਠਣੀ ਦੀਆਂ
ਟਾਇਰਾਂ ਵਾਲੇ ਗੱਡੇ ਦੀਆਂ
ਬੱਤਲ ਨਾਲ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਪਟਵਾਰੀ ਦੀਆਂ
ਕੁਟਾਪਾ ਚਾੜ੍ਹਣ ਵਾਲੇ ਠਾਣੇਦਾਰ ਦੀਆਂ
ਗੁਰੂਆਂ ਦੀਆਂ, ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀਆਂ
ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ

ਪਰ—
ਉਹ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਦਸਦੇ ਹਨ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ
ਕਿਵੇਂ ਇਸ ਕਿਲੇ ਉਪਰ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ

ਨੌਵੀਂ 'ਚ ਪੜ੍ਹਦੀ ਕੁੜੀ ਗਲ ਰੱਸਾ ਬੰਨ
 ਸਿਟਿਆ ਸੀ ਕਿਲੇ ਉਪਰ
 ਕੁੜੀ ਜਦ ਕੰਧ ਦੇ ਮੁਘਾਨਿਆਂ 'ਚ ਫਸ ਗਈ
 ਤਾਂ ਰੱਸਾ ਫੜਾਇਆ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਹੱਥ
 ਪੁੱਤਰ ਉਪਰ ਪਹੁੰਚ ਕਈ ਰੱਜ ਅਵਾਰਾ ਗਰਦੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ
 ਇਕ ਰੱਜ ਥੱਲੇ ਉਤਰਿਆ ਤੇ ਲੈ ਗਿਆ
 ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਨੌਵੀਂ ਪੜ੍ਹਦੀ ਕੁੜੀ
 ਵੇਰ ਕਿਤੇ ਜਾ ਕੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਰੱਸਾ ਸਿਟਿਆ
 ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਉਪਰ ਖਿਚਿਆ
 ਉਪਰ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਬਾਪੂ ਦੇ ਵਾਲ ਚਿੱਟੇ ਹੋ ਗਏ
 ਤੇ ਮਿੱਲ ਦੇ ਫੱਟੇ ਭਾਰੇ
 ਫਾਰਮਾਂ 'ਚ ਬੇਰੀ ਤੌੜਨੋਂ ਗੱਡੇ ਮੁਕਰ ਗਏ
 ਪਰ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਪੈਨਸ਼ਨ ਮਿਲ ਗਈ—
 ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਚੋਂ ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ
 ਪਰ ਉਹ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਇਹ ਗਲਾਂ ਨਹੀਂ ਦਸਦੇ
 ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦਸਦੇ ਹਨ
 —ਕਿਵੇਂ ਸਵੇਰੇ ਛੋਟੇ ਪੌਤੇ ਨੇ 'ਸੱਟ-ਅਪ ਸਟੂਪਿਡ' ਕਿਹਾ ਸੀ
 ਜਾਂ ਨੂੰਹ ਨੇ ਚਿਕ ਲੈਣ ਪਿਛੋਂ
 ਤਿੰਨ ਵੀਕਾਂ ਬੁਲਾਇਆ ਈ ਨਹੀਂ—
 ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਉਹ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਸਦੇ
 ਪਰ ਹੱਥਾਂ 'ਚ ਖੁੰਡੀਆਂ ਫੜੀ
 ਉਪਰ ਠੱਡੀਆਂ ਧਰੀ
 ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਬਹੁਤ ਕਰਦੇ ਹਨ
 ਫਿਸਦੇ ਖੂਹਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ
 ਝੂਮਦੇ ਕਮਾਦਾਂ ਤੱਕ
 ਪੰਡਤ ਦੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ
 ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਕਰਜੇ ਤੱਕ—

5. ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਅੱਧੀ ਤਾਕਤ

ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੰਝੂ
 ਦਿਲ ਵਿਚ ਨਰਮ ਵੀਣੀ ਦਾ ਭਰਮ
 ਤੇਰੇ ਤੇ ਮੜ੍ਹੀ ਹੋਈ
 ਖੁਦਦਾਰੀ ਲਈ ਵਾਧੂ ਸ਼ਰਮ
 ਤੇਰੇ ਕੂਲੇ ਜਿਸਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ
 ਤੇਰਾ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਹਵਾ ਵਿਚ ਉਡਣਾ
 ਇਹ ਸਭ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਕੁਝ
 ਮਕਾਰ ਦੀ ਮਕਾਰੀ 'ਚ ਕਰਦੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੱਦਦ

ਉਠ! ਭੰਨ ਵੰਗਾਂ
 ਤੇਰੀ ਰੂਹ ਦੀਆਂ ਕੜੀਆਂ
 ਤੇਰੀਆਂ ਬਾਹਾਂ 'ਚ ਜੌਰ ਘੱਟ ਕਿਸ ਤੋਂ ?
 ਤੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਅੱਧੀ ਤਾਕਤ
 ਤੂੰ ਕੁਲ ਤਾਕਤ ਦੀ ਜਨਮ ਦਾਤਾ

ਉਠ!

ਭਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਖਤ ਜਿਹਾ
 ਜੋ ਜਣੇ ਖਣੇ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਟੁੱਟੇ ਨਾ
 ਸੌਨਾ ਤਾਂ ਰਹਿ ਪਰ
 ਰੰਗ ਬਦਲ ਇਸਦਾ
 ਕਿ ਹਰ ਲਲਚਾਇਆ ਹੱਥ ਲੁੱਟੇ ਨਾ

ਤੂੰ ਮਾਂ, ਮਾਸੂਕ
 ਧੀ ਤੇ ਭੈਣ
 ਪਰ ਹਰ ਥਾਂ ਇਕ ਮਜ਼ਦੂਰ
 ਤੇ ਇਕ ਮਜ਼ਦੂਰ ਘੱਟ ਕਿਸ ਤੋਂ ?
 ਕੁਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸਿਰਜਣ-ਹਾਰਾ
 ਹਰ ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੀ ਦੌਲਤ

ਉਠ ! ਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਸੰਭਾਲ
 ਤੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਅੱਧੀ ਤਾਕਤ
 ਤੇ ਕੁੱਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਜਨਮ ਦਾਤਾ
 ਤੇਰੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਜੌਰ ਘੱਟ ਕਿਸ ਤੋਂ ?

● (Burnaby, B. C.)

ਕਾਹਦੀ ਖਾਤਰ

(ਸੁਰਿੰਦਰ ਧੰਜਲ ਨੂੰ ਭੇਟਾ)

ਤੇਜੀ ਨਿੱਜਰ

ਕਾਹਦੀ ਖਾਤਰ ਭਾਰ ਰਾਤਾਂ ਦਾ
 ਸਿਰ 'ਤੇ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰੀਏ
 ਚੱਪਾ ਭਰ ਰੋਟੀ ਦੀ ਖਾਤਰ
 ਕਬਰਾਂ ਪੁੱਟੀ ਫਿਰੀਏ

ਕਾਹਦੀ ਖਾਤਰ ਅੱਜ ਕੰਮਪੀਊਟਰ
 ਕਰਨ ਕਿਰਤੀ ਨਾਲ ਧੱਖੇ
 ਕੁਝ ਟਿੱਕੀਆਂ ਦਾ ਚੋਗਾ ਖਾ ਕੇ
 ਬੰਲੀ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਤੇ

ਕਾਹਦੀ ਖਾਤਰ ਰੋਟੀ ਦੀ ਥਾਂ
 ਬੀਜੀ ਜਾਈਏ ਭੁੱਖਾਂ
 ਫੁਟਦੀ ਛਾਤੀ ਮਮਤਾ ਰੋਵੇ
 ਜੰਮਣ ਕੁਆਰੀਆਂ ਕੁੱਖਾਂ

ਕਾਹਦੀ ਖਾਤਰ ਹਰ ਮੂੰਹ ਚੰਦਰਾ
 ਚਾਂਦੀ ਦੀ ਬੋਲੇ ਬੋਲੇ
 ਢੋਂਹਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਅੱਜ ਮੁਟਿਆਰਾਂ
 ਭੱਤਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਕੋਲੇ

ਕਾਹਦੀ ਖਾਤਰ ਮਹਿਲ ਮੁਨਾਰੀ
ਮਿੱਧੀਆਂ ਜਾਵਣ ਕਲੀਆਂ
ਖੂਨ ਭਿੱਜੀ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਬਜ਼ਰੀ
ਦੱਸਣ ਪੈਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਲੀਆਂ

ਕਾਹਦੀ ਖਾਤਰ ਗਿਰਵੀ ਰੱਖੀਆਂ
ਬਾਪ ਦਾਦੇ ਦੀਆਂ ਪੱਗਾਂ
ਕੰਧਾਂ 'ਤੇ ਛੱਤ ਪਾਉਣ ਦੀ ਖਾਤਰ
ਲਾਈਆਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗਾਂ

ਕਾਹਦੀ ਖਾਤਰ ਕਰਵਾ ਚੌਥ ਜੀ
ਰੱਖ ਰੱਖ ਸਾੜੇ ਪਿੱਤੋਂ
ਕਬਰਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਅੱਜ ਕਚਹਿਰੀਆਂ
ਦੱਸਣ ਸਤੀ ਦੇ ਕਿੱਸੇ

ਕਾਹਦੀ ਖਾਤਰ ਲਹੂ 'ਚ ਉੱਗੇ
ਨਫਰਤ ਵਰਗੇ ਫੌੜੇ
ਕੱਲ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਵਸਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ
ਅੱਜ ਬਣੇ ਹੱਡ-ਰੋੜੇ

ਕਾਹਦੀ ਖਾਤਰ 'ਆਪਾ' ਲੂਹੀਏ
ਪਾ ਫਿਕਰਾਂ ਦੇ ਕੋਲੇ
ਗੋਲਕ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਖਾਤਰ
ਪਾਏ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਚੋਲੇ

ਕਾਹਦੀ ਖਾਤਰ ਬਹਿ ਐਟਮ ਤੇ
ਆਤਿਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਚਲਾਈਏ
ਠੰਢੇ ਖੂਨ ਨੂੰ ਸੋਕਣ ਖਾਤਰ
ਜਿਸਮਾਂ ਦਾ ਬਾਲਣ ਪਾਈਏ

ਕਾਹਦੀ ਖਾਤਰ ਅੱਜ ਮਨੁੱਖਤਾ
ਚੰਦ 'ਤੇ ਲੱਭੇ ਬਹਾਰਾਂ
ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਬੀਜ ਉਗਾਈਆਂ
ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਉਜਾੜਾਂ

ਕਾਹਦੀ ਖਾਤਰ ਚੰਦਰਿਆ ਤੇਜੀ
ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਲਏ ਕਾਲੇ
ਆਖਰ ਇਕ ਦਿਨ ਇਸ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ
ਕਰਨਾ ਮਿੱਟੀ ਹਵਾਲੇ

●(Kitchener, Ontario)

ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਕਾਲਮ

ਸਿੱਠਣੀਆਂ

ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ

ਪਾਹੜੂ ਮੁੰਡਿਆ ! ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਟੋਕਰਾ ਚਾਅਵਾਂ ਦਾ
ਕਿਤੇ ਪੜ੍ਹੀਐ ? ਕਿਤੇ ਪੜ੍ਹੀਐ ਵੀ ਮੁੜ੍ਹਕਾ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ?

ਪਾਹੜੂ ਕੁੜੀਏ ! ਪੜ੍ਹਕੇ ਲੰਘੀਂ ਤੂੰ ਬਹੀ ਸੇਠ ਦੀ ਨੀਂ ।
ਪਾਣੀਂ ਲੰਘਣਾ, ਪਾਣੀਂ ਲੰਘਣਾ ਪੁਲਾਂ ਦੇ ਹੇਠ ਦੀ ਨੀਂ ।

ਮਾਲਣ ਕੁੜੀਏ ! ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਟੋਕਰਾ ਅੰਬੀਆ ਦਾ ।
ਖੁਹਦੀਆਂ ਜਾਵੇ ਨਾ, ਖੁਹਦੀਆਂ ਜਾਣ ਨਾ ਸਮਾਨਾ ਰੱਖੀਂ ਬੰਬੀਆਂ ਦਾ ।

ਆਉਂਦੇ ਮੁੰਡਿਆ ! ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਲੱਗੇ ਤੂੰ ਨਿਰਾ 'ਮੋਗੇ ਦਾ ਬੱਤਾ' ।
ਲੱਘਾਂ ਏਨੀਆਂ 'ਚ, ਲੱਘਾਂ ਏਨੀਆਂ 'ਚ ਵੀ ਤੂੰ ਕਾਹਤ ਹੋਇਆ ਨਾ ਤੱਤਾ ?

ਚੋਗੀ ਕੁੜੀਏ ! ਚੁਗ ਲੈ ਕਪਾਹ ਨਵੇਂ ਮੇਲਦੀ ਨੀਂ ।
ਜੀਹਦੀ ਸਿੱਕਰੀ, ਜੀਹਦੀ ਸਿੱਕਰੀ ਲੰਗਾਰਾਂ ਨਾਲ ਖੇਲਦੀ ਨੀਂ ।

ਪਾਲੀ ਮੁੰਡਿਆ ! ਮੂਹਰੇ ਲਾਈ ਜਾਨੈਂ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਖੰਧਾ ।
ਤੇਰਾ ਪੋਣਾਂ ਪਰ, ਤੇਰਾ ਪੋਣਾਂ ਪਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਹੋਇਆ ਨਾ ਧੰਦਾ ।

ਜਾਂਦੀ ਕੁੜੀਏ ! ਰਾਹ ਵਿਚੋਂ ਰੋਤ ਬਥੇਰੀ ਨੀਂ
ਕਦੋਂ ਕਹੇਂਗੀ ? ਕਦੋਂ ਕਹੇਂਗੀ ਸੁਣੂੰ ਮੈਂ ਕਦ ਤੇਰੀ ਨੀਂ ।

ਫੌਜੀ ਮੁੰਡਿਆ ! ਪੜ੍ਹਿਆ ਪੜ੍ਹਾਇਐਂ ਦੱਸ ਕਿਹੜਿਆਂ ਦਾ ?
ਹਾਲ ਵੇਖ ਜਾ, ਹਾਲ ਵੇਖ ਜਾ ਤੂੰ ਛੁੱਟੀ ਲੈ ਕੇ ਵਿਹੜਿਆਂ ਦਾ ।

ਫੌਜਣ ਭੈਣੇ ! ਚੁੱਕ ਲੈ ਭਰੋਟਾ ਟੰਬਿਆਂ ਦਾ
ਰਹੇ ਰਾਜ ਨਾ, ਰਹੇ ਰਾਜ ਨਾ ਨੀਂ ਲੁੱਚਿਆਂ ਲਫੰਗਿਆਂ ਦਾ ।

ਖਾਣਾਂ ਵਿਚ ਜੰਮੇ ਖਾਨ ਪੁੱਟ ਦਿਆ ਪੁੱਤਾ ! ਕੀ ਤੂੰ ਕਿਰਨ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣਦਾ ਵੇ ।
ਜੇ ਨੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਜੇ ਨੀਂ ਜਾਣਦਾ ਤੂੰ ਦੱਸ ਕੀਹਦੇ ਹਾਣ ਦਾ ਵੇ ।

ਬੂਟਦੀ ਕੁੜੀਏ ! ਫੜ ਲੈ ਟੀਸੀ ਤੂੰ ਬਾਬੇ ਬੁਹੜ ਦੀ ਨੀਂ ।
ਜੜ ਪੁੱਟਣੀ, ਜੜ ਪੁੱਟਣੀ ਹੈ ਦਾਜ ਜਿਹੇ ਕੁਹੜਦੀ ਨੀਂ ।

ਕੁੜੀਓ ! ਮੁੰਡਿਓ ! ਮਲੀਏ ਯੁੱਧਾਂ ਦਾ ਘੋਲ ਪਿੰਡੇ ਵਟਣਾ ।
ਮੂਹਰੇ ਆਉਣਗੇ ! ਮੂਹਰੇ ਆਉਣਗੇ ਪਹਾੜ ਨਹੀਂ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣਾ ।

● (INDIA)

ਸਾਧੂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ : ਸੋਨੇ ਰੰਗੀ ਸੜਕ

ASIA IMPORT HOUSE

EDMONTON

▼ SPECIALIZING IN:

- SAREES, SAREE FALLS
- CUSTOM MADE BLOUSES
- PETTICOATS, WOOLEN SHAWLS
- EXCLUSIVE SUIT SELECTION
- RUMALAS
- HARS, HAIR FIXER
- GOTA, BEARD NETS
- ARTIFICIAL JEWELRY
- TURBANS IN FANCY COLOURS

● EAST INDIAN, WEST INDIAN & FIJIAN GROCERY

● TROPICAL FRESH VEGETABLES AVAILABLE AT ALL TIMES

PHONE: 439-4159 or 439-5261, FOR OUT OF TOWN
ORDERS

▼ LISTENER'S CHOICE:

INDIAN RECORDS, TAPES, VIDEO FILMS & VIDEO
RECORDERS

FOR FRIENDLY SERVICE — VISIT US...

ASIA IMPORT HOUSE

7912 - 104 STREET
EDMONTON, ALBERTA
439-4159
439-5261

TIPASKAN CENTRE
3230 - 82 STREET
EDMONTON, ALBERTA
468-6749

ਪੰਜਾਬੀ ਆਵਾਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਕੰਮ

(ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਕੁਝ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਮਿਲ ਬੈਠਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੇ 'ਸੱਥ' ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ। ਜਿਸ ਦਾ ਮੁਖ ਮੰਤਵ ਹੈ : ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਉਪਰ ਵਿਚਾਰ-ਵਿਟਾਂਦਰਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ-ਵਿਟਾਂਦਰੇ ਨੂੰ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਦੇਣਾ। 'ਪੰਜਾਬੀ ਆਵਾਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਕੰਮ' ਇਸ ਸੱਥ ਵੱਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਦੂਜਾ ਲੇਖ ਹੈ। ਇਸ ਲੇਖ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ—ਅਮਰਜੀਤ ਚਾਹਲ, ਸਰਵਣ ਬੋਲ, ਭੂਪਿੰਦਰ ਢਿਲੋਂ, ਸੁਖਵੰਤ ਹੁੰਦਲ ਅਤੇ ਸਾਧੂ)

ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਬਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਆਵਾਸੀਆਂ (immigrants) ਦੇ ਇਥੇ ਆਉਣ ਬਾਰੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਕਿੱਤਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਹ ਆਮ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪੱਖੋਂ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਵਿਚਰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਉਹ ਕੰਮ ਹੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਤਨਖਾਹ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕੰਮ ਸਖਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਕੰਮ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਗ਼ਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਅਣਚਾਹਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਫਰੇਜ਼ਰ ਵੈਲੀ ਦੇ ਫਾਰਮਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਹੈ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਤੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ, ਹਸਪਤਾਲਾਂ, ਦਤਤਰਾਂ ਤੇ ਬੈਂਕਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਸਫਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਬਹੁਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਟੈਕਸੀ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਜਿਸਮਾਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਥਕਾਉ ਤੇ ਘੱਟ ਤਨਖਾਹ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਵੀ ਬਹੁਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਵੀ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕਈ "ਘਟੀਆ" ਕੰਮ (ਇਸ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਕੰਮ ਨੂੰ ਘਟੀਆ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ) ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਉਪਰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਰੇ-ਆਮ ਸ਼ੋਸ਼ਣ (ਲੁੱਟ-ਖਸੂਟ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਸਗੋਂ ਨਸਲ, ਰੰਗ ਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਪਾੜਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਤੇ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਮੁਲਕਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਹਾਲਾਤ ਭਾਵੇਂ ਇੰਨੇ ਮਾੜੇ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਥੇ ਹਾਲਾਤ ਮਾੜੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਗਰੀਬ ਦੀ ਸਹੀ ਪਰੀਭਾਸ਼ਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਮੀਰ ਮੁਲਕ ਦਾ ਗਰੀਬ, ਗਰੀਬ ਮੁਲਕ ਦੇ ਅਮੀਰ ਵਰਗਾ ਜੀਵਨ ਜਿਉਂਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕੀ ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਸਿਰਫ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹੋਰ ਲੋਕ ਵੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ? ਕੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰਾ ਸਿਰਫ ਇਥੋਂ ਦੇ ਗ਼ਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੱਬੋਂ ਵਸਦੀ ਨਫਰਤ ਕਰਕੇ ਹੀ ਜਾਂ ਇਸਦੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਹਨ? ਕੀ ਨਸਲ, ਰੰਗ ਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਵਿਤਕਰਾ ਸਿਰਫ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲ ਵੀ? ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ, ਕੀ ਆਪਣਾ ਦੇਸ਼ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਜੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਸਾਡਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਫੈਸਲਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਪਿਛੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਸਾਨੂੰ ਤੇ ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਹੋਰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਬੇਘਰ ਹੋਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ? ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਵਾਲ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਲੋਕ ਇਹਨਾਂ ਕਿੱਤਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸ਼ੱਕ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਪਿੱਛੇ ਕੋਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਵੀ ਕਾਰਨ ਹਨ।

ਚੰਗੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਇਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਜਾਣਾ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਵੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਚੰਗੇ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਉਪਜਾਊ ਧਰਤੀ ਤੇ ਹੋਰ ਜੀਵਨ ਲਈ ਸੁਖਾਂਵੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਇਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਦੀ ਜਾਚ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਨਵੀਆਂ ਥਾਂਵਾਂ ਲੱਭਣਾ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਚਲਦਾ ਰੱਖਣ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਰਾਹ ਸੀ। ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਕਈ ਥਾਂਈਂ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਪਰ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਨਵੇਂ ਥਾਂਵਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਬੰਦ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਧਰਤੀ ਦੀ ਉਪਜਾਵਤਤਾ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਹੋਰ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਥਾਂਈਂ ਵਸਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵੱਖਰੀ ਚਾਲੇ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਹਿਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੱਖਰੇ ਸਮਾਜ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਪੜਾਵਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਇਹ ਵਿਖਰੇਵਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਵਿਚਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਿਵੇਂ ਜਦੋਂ ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਚੀਨੀ ਸੱਭਿਆਤਾਵਾਂ

ਕਾਫੀ ਵਿਕਾਸ ਕਰ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਯੋਰਪੀਅਨ ਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕ ਅਜੇ ਕਾਫੀ ਪਿੱਛੇ ਸਨ। ਫੇਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਯੋਰਪੀਅਨ ਕੌਮਾਂ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪੜਾਅ ਤੇ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਤਾਂ ਦੂਸਰੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਈਆਂ।

ਸਮਾਜਾਂ ਦਾ ਇਹ ਵੱਖਰਾ ਵਿਕਾਸ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਰਿਆ ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਰੂਪ ਅਤੇ ਕਾਰਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਅਠਾਰਵੀਂ ਤੇ ਉਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਯੋਰਪ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਆਪਣੀਆਂ ਜਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਬਸਤੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵਸਣ ਲੱਗੇ। ਉਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ, ਦੱਖਣੀ ਅਮਰੀਕਾ ਤੇ ਅਫਰੀਕਾ ਦੇ ਲੋਕ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਪਿੱਛੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਧਰਤੀ ਦੇ ਸੋਮਿਆਂ ਦਾ ਪਰਾ ਉਪਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਇਹ ਯੋਰਪੀਅਨ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਫਾਇਦੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਉਹ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਸੋਮਿਆਂ, ਸਣੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ, ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਰਕੇ ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਤੇ ਉਹ ਹੋਏ ਵੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਅੱਧ ਤੇ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਸਿਰਫ ਰੋਜ਼ੀ (ਤਨਖਾਹ ਵਾਲਾ ਕੰਮ) ਦੀ ਭਾਲ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਸਥਾਪਤ ਹੋਣਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮੁਨਾਫੇ ਲਈ ਵਾਧੂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੇ ਸਿਰਫ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਜਿਹੜੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਮੁਲਕਾਂ ਉਪਰ ਨਿਰਭਰ ਸਨ, ਵਾਧੂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਵਾਧੂ ਮਜ਼ਦੂਰ ਵਾਧੂ ਸਰਮਾਏ ਵਾਂਗ ਹੀ ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਕ ਇਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਢੋਏ ਜਾਣ ਲੱਗੇ। ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਦਰੇਡੀਆਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਬਸਤੀਆਂ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਣਾ ਜਾਂ ਇਸ ਸਦੀ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੈਨੇਡਾ, ਅਮਰੀਕਾ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੇ ਹੁਣ ਅਰਬ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ੀ ਦੀ ਭਾਲ 'ਚ ਜਾਣਾ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਉਪਰ ਕਾਬਜ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੈ।

ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਹਰ ਸਨਅਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਅਮੀਰ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ, ਘੱਟ ਤਰੱਕੀ ਵਾਲੇ ਗਰੀਬ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਜ਼ਦੂਰ ਰੋਜ਼ੀ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਬਾਹਰੋਂ ਆਏ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖੋਂ ਵੱਖਰੇ ਹੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ। ਹਰ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਆਵਾਸੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਪੱਛਮੀ ਯੋਰਪ ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ, ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਇਹ ਆਵਾਸੀ ਘੱਟ ਤਨਖਾਹ ਵਾਲੇ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਬਾਸ਼ਿੰਦੇ ਗ਼ੈਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਅਣਚਾਹੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਆਵਾਸੀ ਇਹਨਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਕਿੱਤਿਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਸਮਾਜਕ ਪੱਤੀ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਡੰਡਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਰਦੀ ਹੈ। ਬਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚਾਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਥੇ ਆਉਣ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਿਛੋਕੜ ਤੇ ਇਕ ਝਾਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਉਪ ਮਹਾਂਦੀਪ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੈਨੇਡਾ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿੱਖ ਸਿਪਾਹੀ ਸਨ। ਇਹ ਫੌਜੀ 1898 ਵਿਚ ਰਾਣੀ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਦੀ ਡਾਇਮੰਡ ਜੁਬਲੀ ਦੇ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਉਣ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਆਏ ਸਨ। ਵਾਪਿਸ ਪਰਤਦੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਕੁਝ ਦੇਰ ਲਈ ਵੈਨਕੂਵਰ ਤੇ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਰੁਕੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਕੰਮਾਂ ਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੀਨ ਵਿਚ ਬਾਕਸਰ ਵਿਦਰੋਹ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਅਮਰੀਕਨ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ੀ ਦੀ ਖਾਤਰ ਆਉਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਇਧਰ ਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਸੰਨ 1904 ਤੱਕ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਸੌ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧੀ। ਇਸ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਨ ਸਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਚੀਨੀ ਲੋਕਾਂ ਉਪਰ ਪੰਜ ਸੌ ਡਾਲਰ ਪ੍ਰਤੀ ਬੰਦਾ ਟੈਕਸ ਲਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦ ਉਪਰ ਰੋਕ ਲਾ ਦਿਤੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਵਾਧੂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘਟਣ ਲੱਗੀ ਤੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਮਾਲਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਚੰਗੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਕੰਮ ਦੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਖਾਸ ਕਰ ਫਾਰਮਰਾਂ ਤੇ ਕੈਨੇਡੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੇ ਬੀ. ਸੀ. ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਉਪਰ ਸਸਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਦਬਾਅ ਪਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਨਾਲ ਹੀ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਨੀ ਆਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਪਹੁੰਚਾ ਕੇ ਕਾਫੀ ਪੈਸਾ ਕਮਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਕੈਨੇਡਾ ਬਾਰੇ ਪਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਾਲਾਤ ਕੋਈ ਇੰਨੇ ਸੁਖਾਵੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਥੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲੋਕ ਬਰਮਾ, ਚੀਨ, ਮਲਾਇਆ, ਸਿੰਘਾਪੁਰ ਆਦਿ ਮੁਲਕਾਂ ਵਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਫੌਜ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਕੈਨੇਡਾ ਜਾ ਸਕਣਾ ਇਕ ਖੁਸ਼ਖਬਰੀ ਸੀ। ਸੰਨ 1906 ਦੇ ਅੱਧ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1907 ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਤਕਰੀਬਨ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਕੈਨੇਡਾ ਆਏ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਜਪਾਨੀ ਵੀ ਬੀ.ਸੀ. ਵਿਚ ਆ ਵਸੇ। ਬੀ.ਸੀ. ਦੀ ਕੁੱਲ ਵਸੋਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਢਾਈ ਲੱਖ ਸੀ ਤੇ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਚੀਨੀ ਲੋਕ, ਪੰਦਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਜਪਾਨੀ ਤੇ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦਾ ਸਮਾ ਸਕਣਾ ਕਾਫੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਅਮੀਰ ਜਮਾਤ ਵਲੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਬੀ.ਸੀ. ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਰਥਿਕ ਮੰਦਵਾੜੇ 'ਚੋਂ ਲੰਘ ਰਹੀ ਸੀ। ਬੇ-ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਗ਼ੈਰੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਪਾਸੇ ਪਾਉਣ ਲਈ ਏਸ਼ੀਅਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਬੱਕਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਗ਼ੈਰੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਏਸ਼ੀਅਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਭੜਕਾਇਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਨਸਲੀ ਫਸਾਦ ਹੋਏ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿਚੋਂ ਇੰਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣ ਲੱਗੀਆਂ।

ਭਾਰਤੀਆਂ ਦਾ ਦਾਖਲਾ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੇ ਕਈ ਮਨਸੂਬੇ ਘੜੇ ਗਏ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿਚੋਂ ਸਿੱਧੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਸਫਰ ਰਾਹੀਂ ਕੈਨੇਡਾ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਜਿਹਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਸਿੱਧੀ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸਰਵਿਸ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀਆਂ। ਗੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਨੇ 1914 ਵਿਚ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਧਾ ਸਫਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਿਆ। ਪਰ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਸਫਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ ਅਤੇ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਸਣੇ 376 ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦੇ ਵਾਪਿਸ ਮੌੜ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਕਾਮਾਗਾਟਾਮਾਰੂ ਦੇ ਮੁੜਨ ਨਾਲ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚਲੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ

ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਇਕ ਪੜਾਅ ਤਕਰੀਬਨ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸੱਠਵਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੀ ਰਹੀ। ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਇੰਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ 1967 ਵਿਚ ਹੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਇਥੇ ਆਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿਤਾ ਤੇ 1968 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1975 ਤੱਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਲੱਖ ਤੋਂ ਉਪਰ ਭਾਰਤੀ ਕੈਨੇਡਾ ਆਏ। ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਐਸ ਵੇਲੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਢਾਈ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੀ ਉਪਰ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਅਫਰੀਕਾ, ਫੀਜੀ ਤੇ ਕੈਰੀਬੀਅਨ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਆਏ ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਹੁਣ ਦੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸੂਬਿਆਂ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਆਏ ਲੋਕ ਹਨ, ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਹੈ।

ਉਪਰ ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਇੰਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਤੋਂ ਸਵਾਲ ਪੈਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀਆਂ? ਕੀ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਲੀਹ ਤੋਂ ਉਤਰ ਗਈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹੱਕ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈ? ਭਾਵੇਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਕ ਇਨਸਾਫ ਪਸੰਦ, ਉਚ ਪੱਧਰੀ ਤੇ ਵਿਤਕਰੇ-ਰਹਿਤ ਮੁਲਕ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਵੀ ਇਕ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਪਰ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਫੌਕੀ ਸ਼ਾਨ ਸ਼ੌਕਤ ਦਾ ਇੰਨਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ। ਇਹਨਾਂ ਲਈ ਮੁਨਾਫਾ ਹੀ ਫੈਸਲਾਕੁਨ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਇੰਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿਚੋਂ ਖਾਸ ਕਰ ਭਾਰਤ ਵਿਚੋਂ ਇੰਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦਾ "ਪਹਿਲਾ ਕਾਰਨ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜੀ ਵੱਡੀ ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਸ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪੱਛਮੀ ਮੁਲਕਾਂ ਨੇ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਸ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਤੇਜ਼ੀ ਜਿਉਂ ਦੀ ਤਿਉਂ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗੀ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਇਕ ਤਾਂ ਆਬਾਦੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਦੂਜਿਆਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਜ਼ਦੂਰ ਮੰਗਾਉਣੇ ਪਏ ਹਨ। ਏਸ ਸਦੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਏਸ਼ੀਆ ਤੋਂ ਇੰਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਬੰਦ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੱਠਵਿਆਂ ਤੱਕ ਯੌਰਪ ਵਿਚੋਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਦੂਰ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਰਹੇ। ਇਥੇ ਇਕ ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਮਜ਼ਦੂਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਗੋਂ ਇਕ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਆਪਣੀ ਮੰਨ-ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਲੁੱਟ-ਖਸੁੱਟ ਕਰ ਸਕਣ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਉਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸਿਆਸੀ ਜਾਂ ਜਥੇਬੰਦਕ ਤਾਕਤ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਹੁਣ ਟਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਯੌਰਪ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਣੇ ਔਖੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੂਜਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਪੱਛਮੀ ਸਾਮਰਾਜਵਾਦ ਨੇ ਨਸਲ ਤੇ ਰੰਗ ਨੂੰ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਲੁੱਟ-ਖਸੁੱਟ ਕਰਨ ਤੇ ਏਕਤਾ ਤੋੜਨ ਲਈ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਵਰਤਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹਰ ਹਿਸੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗੋਰੇ ਰੰਗ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਵਰਤਾਰਾ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਤੇ ਲੁੱਟਣਾ ਸੁਖਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਥੇ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੋਰੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਜਦੋਂ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਨਾਲੋਂ ਗੋਰੇ ਰੰਗ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਤਰਜੀਹ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਖਰੇਵੇਂ ਦਾ ਅਸਰ ਗੋਰੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਉਪਰ ਵੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੋਰ ਚਿੱਟਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਬੇਹਤਰ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਸੋਚ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਅਮੀਰ ਜਮਾਤ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਚਿਸਦੇ ਅਣਚਿਸਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਵੀ ਹੱਥ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸੋਚ ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਕਾਮਿਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਕਾਮਿਆਂ ਨੇ ਕਈ ਘੱਟ ਤਨਖਾਹ ਵਾਲੇ ਤੇ ਜਿਸਮਾਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਔਖੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕੰਨੀ ਕਤਰਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਜੇ ਉਹ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਵੀ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਬਦਲੇ ਵਧੀਆ ਤਨਖਾਹ ਤੇ ਕੰਮ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਸੁਧਾਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਮੁਨਾਫੇ ਵਿਚ ਘਾਟਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕੰਮ ਮਜ਼ਬੂਰਨ ਕਰਨਾ ਪਵੇ ਤੇ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਜਥੇਬੰਦਕ ਤਾਕਤ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਇੰਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਇਕ ਕਾਰਨ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਇਥੋਂ ਦੀ ਏਸ਼ੀਅਨ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਉਪਰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦਬਾਅ ਪਾਇਆ। ਇਹ ਇਕ ਬੜੀ ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਕੁੱਲ ਵਸੋਂ ਅਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਂਦੇ ਇੰਮੀਗਰੇਟਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਾ ਮਾਤਰ ਹੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਥੋਂ ਦੇ ਇੰਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਮਹਿਕਮੇ ਨਾਲ ਜਿੰਨੇ ਝਗੜੇ ਅਤੇ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਕਰਾਈਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਦੂਜੀਆਂ ਕਮਿਊਨਿਟੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਹਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਕੈਨੇਡਾ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਇਕ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੀ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਤੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪੂੰਜੀਪਤੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਹਰ ਉਹ ਢੰਗ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਹੋਰ ਮੁਲਕਾਂ ਨਾਲ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਪਾਰ ਕਰ ਸਕਣ ਤੇ ਪੈਸਾ ਕਮਾ ਸਕਣ। ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਇਕ ਨਸਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲੋਂ ਦੂਜੇ ਤਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਕੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫਾਇਦਾ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਬਾਹਰੀ ਰੂਪ ਬਦਲਣ ਵਿਚ ਬੇਹਤਰੀ ਸਮਝੀ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਤੋਂ ਸਾਫ ਜਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਆਈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਕੁਝ ਇਕ ਕਾਰਨ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਕਰਕੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇੰਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਪਾਲਿਸੀ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ। ਇਹਦੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਕਾਰਨ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਸਿਰਫ ਏਨਾ ਹੀ ਦੁਹਰਾਣਾ ਕਾਫੀ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਘੱਟ ਤਨਖਾਹ ਤੇ ਔਖੇ ਕੰਮ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਸਨ, ਜਿਥੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਗੋਰੇ ਕਾਮੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਇੰਮੀਗਰੇਟਸ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਜਿਹੜੇ ਇਹਨਾਂ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਬਿਨਾਂ ਸੀ ਕੀਤਿਆਂ ਫਿਟ ਆ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਕਾਫੀ ਦਿਲਚਸਪ ਹੈ ਕਿ ਅਗੋਂ ਤੋਂ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਸੀਜਨਲ ਤੇ

ਦੂਰ ਦੁਰੇਡੀਆਂ ਥਾਂਵਾਂ ਤੇ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਯੋਰਪੀਅਨ ਤੇ ਅਰਬ ਮੁਲਕਾਂ ਵਾਂਗ 'ਗੈਸਟ ਵਰਕਰ' ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੱਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਪੱਕੇ ਇੰਮੀਗਰੇਂਟਸ ਘੱਟ। ਕਿਉਂਕਿ ਪੱਕੇ ਇੰਮੀਗਰੇਂਟਸ ਛੇਤੀ ਹੀ ਨਾਗਰਿਕ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫੇਰ ਦੂਜਿਆਂ ਵਾਂਗ ਪੂਰੇ ਹੱਕ ਮੰਗਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਇਹ 'ਸੀਜਨਲ' ਕਾਮੇ ਤੀਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮੁਲਕਾਂ ਜਿਵੇਂ ਮੈਕਸੀਕੋ ਤੇ ਜਮਾਇਕਾ ਆਦਿ ਚੋਂ ਠੇਕੇਦਾਰੀ ਸਿਸਟਮ ਰਾਹੀਂ ਲਿਆਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੰਮ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਕਾਮੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਵਾਪਿਸ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਉਹ ਇਥੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਲੁੱਕ ਛਿਪ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਾਂਗ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕਾਮੇ ਮਾਲਕਾਂ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਈ ਅੰਕੜਿਆਂ ਮੁਤਾਬਕ ਅੱਠ ਨੌਂ ਮਿਲੀਅਨ ਤੱਕ ਹੈ। ਇਹ ਮਜ਼ਦੂਰ ਡੀਪੋਰਟ ਹੋਣ ਦੇ ਡਰੋਂ ਘੱਟ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਾਲੇ ਕੰਮ, ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੰਮ, ਰਾਤ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਫਟਾਂ ਵਾਲੇ ਕੰਮ, ਆਬਾਦੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿ ਕੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਆਦਿ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਕਰਕੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚਲੇ ਛੋਟੇ ਵਪਾਰੀ ਜਿਹੜੇ ਚੋਰੀ-ਛਿਪੇ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਬੇ-ਤਹਾਸ਼ਾ ਮਨਾਫ਼ਾ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਕਾਮਿਆਂ ਕਰਕੇ ਸਿੱਧਾ ਫਾਇਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੂਜੇ ਕਾਮਿਆਂ ਵਾਂਗ ਇਹਨਾਂ ਕਾਮਿਆਂ ਲਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬੱਦੀ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਉਪਰ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਮੁਤਾਬਕ ਪੰਜਾਬ ਚੋਂ ਆਏ ਪੰਜਾਬੀ ਆਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਖੇ ਅਤੇ ਘੱਟ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਹੀ ਮਿਲਣਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਆਉਣ ਹੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਜਨ-ਸੰਖਿਆ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਇਹਦੀ ਆਰਥਕ ਹਾਲਤ ਮੁਤਾਬਕਲਤਨ ਚੰਗੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਰਨੀ ਸ਼ਾਇਦ ਵਾਜਿਬ ਨਾ ਜਾਪੇ। ਸਾਡੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਥੇ ਆਇਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੀ ਇੰਨੀ ਮਾੜੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਉਹ ਆਉਂਦੇ ਇਨ੍ਹੇ ਸੰਦਰਭ (context) ਵਿਚ ਹੀ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਹੋਰ ਵੀ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਜਾਪਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਹਾਲਤ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਨਿੱਜੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਆਜ਼ਾਦ ਮੁਲਕ ਹੈ ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਚੁਣਦਾ ਅਤੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਦੋਂ ਚਾਹੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਛੱਡ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਬੱਲੇ ਫਾਰਮਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂ ਡਬਲ ਐਮ. ਏ. ਪੜ੍ਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਬੀ. ਸੀ. ਰੇਲ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ। ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਜਿਹੇ ਕੰਮ ਹੀ ਕਰਨ ਲਈ ਚੁਣਦੇ ਹਨ?

ਮੌਜੂਦਾ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਆਏ ਆਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਕਿੱਤਿਆਂ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ, ਜਿਹਨਾਂ ਵੱਲ ਆਮ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਨਵੇਂ ਆਇਆਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਹਨ: 1. ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰਾ ਤੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਦਾ ਆਰਥਿਕ ਸੰਕਟ, 2. ਆਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਮਜ਼ਬੂਰੀ, 3. ਕੰਮਾਂ-ਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਘਾਟ, 4. ਬੋਲੀ, 5. ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਵਿਦਿਅਕ ਢਾਂਚਾ, 6. ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਾ ਕਰਨਾ, 7. ਨੌਕਰੀਆਂ ਲਈ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਮਾਪ। ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰਾ : ਜਿਵੇਂ ਲੇਖ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੋਰੇ ਕਾਮੇ ਬੱਲੇ ਦੇ ਅੱਖੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕੰਨੀ ਕਤਰਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਭੱਤੇ ਤੇ ਜਾਂ ਵੇਲਵੇਅਰ ਤੇ ਹੀ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਦੇ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਵੈਨਕੂਵਰ ਰਹਿੰਦੇ ਗੋਰੇ ਕਾਮੇ ਜਦੋਂ ਕੰਮ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕਈ ਵੀ ਫਰੇਜ਼ਰ ਵੇਲੀ ਦੇ ਫਾਰਮਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸਟਰਾਅਬੇਰੀ ਤੋੜਨੀ ਜਾਂ ਉਕਨਐਗਨ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਆੜੂ ਜਾਂ ਸੇਬ ਤੋੜਨ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ। ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਉਹ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਜਾਂ ਭਾਂਡੇ ਧੋਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਣਗੇ। ਅਤੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਕੰਮ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਚਾਹੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੇ ਅਦਾਰੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਨਿਜੀ ਵਪਾਰ ਵਾਲੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਪਹਿਲ ਗੱਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਣਗੇ। ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਬੈਠ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਸਗੋਂ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੰਮ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ ਗਨੀਮਤ ਸਮਝ ਕੇ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰਾ ਬੜੇ ਯੋਜਨਾ-ਬੱਧ (systematic) ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਉਪਰ ਉਂਗਲੀ ਰੱਖ ਸਕਣੀ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਸਾਬਤ ਕਰ ਸਕਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ।

ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰਾ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸਗੋਂ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਇਹ ਮੌਜੂਦ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਕਾਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਗੋਰੇ ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਟਰੇਨਿੰਗ ਵਗੇਰਾ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸਹੂਲਤ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਗੈਰ-ਚਿੱਟਿਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਕੰਮ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਉਦੋਂ ਹੀ ਮੌਕਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਮਾਲਕ ਲਈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਆਰਥਿਕ ਸੰਕਟ ਕਾਰਨ ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਕੱਢਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੈਰ-ਚਿੱਟਿਆਂ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਵੇ। ਯੂਨੀਅਨ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਂਵਾਂ ਤੇ ਮਾਲਕ ਆਪਣੀ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਤੋਂ ਮਾਲਕ ਦੋਹਰਾ ਫਾਇਦਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ: ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਗੋਰੇ ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਯੂਨੀਅਨ ਵਿਰੁੱਧ ਭੜਕਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦੂਜਾ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਚਿੱਟੇ ਕਾਮਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਭੜਕਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਉਹ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ 'ਤੇ ਉਸ ਵਕਤ ਕਰਾਰੀ ਸੱਟ ਮਾਰਨ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਸਖਤ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਆਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਮਜ਼ਬੂਰੀ : ਕੁਝ ਇਕ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਡਾ ਬਹੁਤਿਆਂ ਦਾ ਇਥੇ ਆਉਣ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ

ਆਰਥਿਕ ਹੈ। ਜੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਏਥੇ ਵਾਂਗ ਪਦਾਰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਗੁਜ਼ਾਰ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਭਲਾ ਕਿਉਂ ਲੋਕ ਆਪਣਾ ਦੇਸ਼, ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਛੱਡ ਇਸ ਪਰਾਈ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਆਉਂਦੇ। ਕੁਝ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੈਸੇ ਹੱਥੋਂ ਤੰਗ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਦੂਜਾ ਇਥੇ ਨੂੰ ਆਉਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਖਰਚਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਖਰਚਾ ਉਧਾਰ ਲੈ ਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚ ਜਾਂ ਰਹਿਣੇ ਕਰਕੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਥੇ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਦੀ ਸਾਡੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਲੋੜ ਇਹ ਕਰਜ਼ਾ ਲਾਹੁਣ ਦੀ ਤੇ ਘਰਦਿਆਂ ਦੇ ਖਰਚੇ ਲਈ ਪੈਸੇ ਪਾਉਣ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਥੋਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਵੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਉਤਰਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਹਿਸਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਵਾਂ ਆਇਆ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਵੀ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਜਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਉਪਰ ਭਾਰ ਬਣਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਨਾਲ ਹੀ ਨਵੇਂ ਆਏ ਬੰਦੇ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਡਾਲਰਾਂ ਤੋਂ ਬਣਦੇ ਰੁਪਈਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਤਾਜ਼ਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਅਜੇ ਡਾਲਰਾਂ ਨੂੰ ਡਾਲਰਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਰੁਪਈਆਂ ਵਿਚ ਗਿਣਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵਿਹਲਾ ਬੈਠਣ ਨਾਲੋਂ ਉਹਦੇ ਲਈ ਘੰਟੇ ਦੇ ਦੋ ਡਾਲਰ ਕਮਾ ਸਕਣਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਉਹ ਘੰਟੇ ਦੇ ਦੋ ਡਾਲਰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪੰਦਰਾਂ ਰੁਪਏ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮਿਲ ਕੇ ਨਵੇਂ ਆਏ ਉਪਰ ਕਾਫੀ ਆਰਥਿਕ ਦਬਾਅ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦਬਾਅ ਥੱਲੇ ਬੈਠ ਕੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਦਾ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਨਵਾਂ ਆਇਆ ਉਹਨੂੰ ਹੀ ਨੱਠ ਕੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੇ ਕੋਈ ਕਦੇ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਮਿਲਦੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਇਸ ਆਸ ਵਿਚ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦੇਵੇ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹਨੂੰ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨੁਕ਼ਤਾਚੀਨੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤੇ ਪੜੇ ਲਿਖੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਕੈਨੇਡੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਪਹਿਲੀਆਂ ਗਰਮੀਆਂ ਤਾਂ ਫਾਰਮਾਂ ਵਿਚ ਸਟਰਾਅਬੇਰੀ ਤੌੜਦਿਆਂ ਕੱਟਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਜਾਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਦੇ ਦੋਸਤ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪੈ ਦੇ ਘਰਾਂ ਉਪਰ ਕੰਮ ਸਿਖਣ ਦੇ ਨਾਂ ਥੱਲੇ ਕਈ ਕਈ ਚਿਰ ਬਿਨਾਂ ਤਨਖਾਹ ਜਾਂ ਬੜੀ ਬੋਝੀ ਤਨਖਾਹ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਫੇਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਕਿਸੇ 'ਭਾਈ ਬੰਦੀ' ਰਾਹੀਂ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਕਲੀਨ-ਅੱਪ ਦਾ ਕੰਮ ਅੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਯੋਗਤਾ ਰੱਖਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਘੱਟ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕਿਤੇ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਉਹ ਤਾਂ ਜਿਥੇ ਫਿੱਟ ਹੋ ਗਏ ਉਥੇ ਅੜੇ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣੀ ਭਲਾਈ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਰ ਸਕਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਬੜੀ ਬਹੁਤੀ ਸਿਖਲਾਈ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵਧੀਆ ਕਿੱਤੇ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿਲੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਇੰਨਾ ਸੁਖਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੰਮ ਛੱਡਕੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਵਧੀਆ ਕੰਮ ਮਿਲਣ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਦੋ ਚਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਸਿਖਣ ਵਿਚ ਜਾਂ ਅੱਗੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਲਾਉਣ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਪੱਖੋਂ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਮਾਜਿਕ ਦਬਾਅ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣਾ ਘਰ ਲਵੇ, ਵਧੀਆ ਫਰਨੀਚਰ ਖਰੀਦੇ, ਕਾਰ ਖਰੀਦੇ ਤੇ ਵੀਕ ਐਂਡ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪਕਾਉਂਦੇ ਖਲਾਉਣ ਤੇ ਸਕਾਚ ਪਿਆਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਵੇ।

ਤਿੰਨ ਬੈਂਡ ਰਮ ਦਾ ਘਰ, ਕਾਰ, ਫਰਨੀਚਰ ਅਤੇ ਚੰਗਾ ਖਾ ਪੀ ਸਕਣਾ ਇਥੋਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਮਾਪ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਉਤਰਨ ਲਈ ਹਰ ਕੋਈ ਜੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਡਬਲ ਅਮ ਏ. ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੋਲਵੇ ਲਾਈਨ ਦੇ ਵਟਿਆਂ ਚੋਂ ਘਾਹ ਹੀ ਪੁੱਟਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਆਰਥਿਕ ਦੌੜ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਉਹ ਕੰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦਾ ਹੌਂਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਉਹਦੇ ਲਈ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਦੇ ਆਸਾਰ ਵੀ ਹੋਣ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਉਠਾ ਸਕਦੇ।

ਕੰਮਾਂ ਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਘਾਟ : ਨਵੇਂ ਆਏ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਕੰਮਾਂ ਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੀ ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸਿਸਟਮ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਿਹਦੇ ਰਾਹੀਂ ਨਵੇਂ ਆਏ ਤੱਕ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪਹੁੰਚਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੋਵੇ। ਅਤੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨਾ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਅਦਾਰੇ ਨੇ ਨਵੇਂ ਆਇਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮੱਦਦ ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਬੇਬੰਦਕ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੀ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਧਾਰਮਿਕ ਕੇਂਦਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਤੇ ਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਅਜੇ ਵੀ ਧਰਮ ਦੀ ਆੜ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਲੋਕ ਸੰਭੇ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਸ ਡਾਲਰ ਦੀ ਦੇਗ ਕਰਾ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਧੀਆ ਕੰਮ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਾਇਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਧੀਆ ਕੰਮ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਉਹ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਉਣਗੇ। ਉਹ ਅਜੇ ਤੱਕ ਇਸ ਯਥਾਰਥ ਨਾਲ ਇਕ ਮਿਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦੇਗ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੀ ਏਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਵੱਡੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਇਹਦੀ ਜ਼ਬੇਬੰਦਕ ਸ਼ਕਤੀ ਧਾਰਮਿਕ ਕੇਂਦਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਥਾਪਤ ਹੋਵੇ।

ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਮੱਦਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਦਾਰੇ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਾਰਨ ਕੰਮ ਕਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਨਵੇਂ ਆਏ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਦੋਸਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਕਸਰ ਉਹਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਹੀ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਉਹ ਆਪ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ, ਫਾਰਮਾਂ ਦਾ ਕੰਮ, ਮਿਲਾਂ ਦਾ ਕੰਮ, ਕਲੀਨ ਅੱਪ, ਟੈਕਸੀ ਚਲਾਉਣ ਜਾਂ ਭਾਂਡੇ ਧੋਣ ਆਦਿ ਦੇ ਕੰਮ। ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਆਏ ਦੋਸਤਾਂ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਹੀ ਥਾਵਾਂ ਤੇ 'ਟਰਾਈ' ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਤੋਂ ਕੁਝ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਮਿੱਲਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਸੌਖੇ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਦੋਸੇਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਇਧਰ ਆਉਣ ਬਾਰੇ ਖੱਤ ਆਉਣ ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਿੱਲ ਵਿਚ ਕਮ ਪੁੱਛ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਨਵਾਂ ਆਇਆ ਆਉਣ ਤੋਂ ਦੂਏ ਤੀਏ ਦਿਨ ਹੀ ਲੋਕ 'ਤੇ 'ਬੱਦਰ'

(leather apron) ਬੰਨੀ 'ਗਰੀਨ ਚੇਨ' ਤੇ ਖੜਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਫੇਰ ਜਦੋਂ ਮਿੱਲ ਵਿਚ ਕੰਮ ਮਿਲਣੇ ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ ਉਸ ਸਮੇਂ ਨਵੇਂ ਆਏ ਲਈ ਕਲੀਨ ਅੱਪ ਦੇ ਕੰਮ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਸੇ 'ਦੇਸੀ' 'ਬਾਸ' ਨਾਲ ਸਾਈ ਲਾ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਤੇ ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਿੱਤਿਆਂ ਵਿਚ ਮੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੱਦ ਦੇਸੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਚਿੰਨੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੀਂਹ ਵਾਲੇ ਕੱਪੜੇ ਅਤੇ ਰਬੜੀ ਬੂਟ ਖੂਦ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਸੇ ਟਰੱਕੀ ਵਾਲੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਫਾਰਮਾਂ ਦਾ ਲੱਕ ਤੋੜਵਾਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੀ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕਿੱਤਿਆਂ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਫੇਰ ਬੜੇ ਕੀਤੇ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛਾ ਨਹੀਂ ਛੁੱਡਾ ਸਕਦਾ।

ਬੋਲੀ : ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਆਉਣਾ ਜਾਂ ਨਾ ਆਉਣਾ ਕੰਮ ਮਿਲਣ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਬੋਲੀ ਨਾ ਆਉਣ ਕਾਰਨ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਇਹ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ ਬੰਦਾ ਉੱਝ ਹੀ ਵਾਂਝਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਜਿਸਮਾਨੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਵੀ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਬੋਲੀ ਦਾ ਆਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਆਪਣੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਅਤੇ ਕੰਮ ਬਾਰੇ ਗਲਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬੋਲੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬੋਲੀ ਜਾਣਣ ਵਾਲਿਆਂ ਉਪਰ ਕੰਮ ਲੱਗਣ ਲਈ ਨਿਰਭਰ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਕੰਮ ਲੱਭਣ ਵਿਚ ਸਮਾਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੰਮ ਦੇ ਚਾਂਸ ਵੀ ਘੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਉਪਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਲਈ ਵੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਘਾਟ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬੋਲੀ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਬੰਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰ ਉਹਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਵਲ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਣ।

ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਵਿਦਿਅਕ ਢਾਂਚਾ : ਪੰਜਾਬੀ ਆਵਾਸੀ ਜਿਹੜੇ ਇਥੇ 1967 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਏ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੀ ਜਿਹੜੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਸਨ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਬੋਲ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਹੁਤਾ ਕਰਕੇ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਹੀ ਮਿਲੀਆਂ। ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਇਕ ਕਾਰਨ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਵਿਦਿਅਕ ਢਾਂਚਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਵਾਏ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਿਖਾ ਲਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਾਂਗ ਹੀ ਇਥੋਂ ਦੀ 'ਜਾਬ-ਮਾਰਕੀਟ' ਦੇ ਵੀ ਕਾਬਿਲ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ। ਸਕੂਲਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵੱਲੋਂ ਕਲਰਕ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਚਲਾਇਆ ਸਿਸਟਮ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕਲਰਕ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਕਨੀਕੀ ਸਿਖਲਾਈ ਵਲ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਚੰਦਾਂ ਤੋਂ ਸੋਲਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਪੜ੍ਹਣ ਵਿਚ ਲਾਉਣ ਬਾਅਦ ਵੀ ਲੋਕ ਤਕਨੀਕੀ ਪੱਖੋਂ ਕੱਚੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਗੋਂ ਇਹ ਵਿਦਿਅਕ ਢਾਂਚਾ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਲਿਖਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਤਕਨੀਕੀ ਕੰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਇਕ ਹਉਆ ਖੜਾ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਬਹੁਤੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਤਕਨੀਕੀ ਜਾਂ ਅਰਧ ਤਕਨੀਕੀ (skilled or semi skilled) ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਾ ਕਰਨਾ : ਇਥੋਂ ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਵਲੋਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਵੀ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਯੋਗਤਾ ਤੋਂ ਬੱਲੇ ਦੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਇਥੋਂ ਦੀ 'ਜਾਬ-ਮਾਰਕੀਟ' ਲਈ ਤਕਨੀਕੀ ਯੋਗਤਾ ਹੁੰਦੀ ਵੀ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਸ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਇਥੇ ਮੰਨਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਈਆਂ ਕੋਲ ਦੇਸ 'ਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਦੇ ਡਿਪਲੋਮੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਿੱਤਿਆਂ ਦੇ ਸਰਟੀਫੀਕੇਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਥੋਂ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਬੋੜਾ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਲਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਮੁੱਢੋਂ-ਮੁੱਢੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਆਏ ਲਈ ਇਹ ਸਮਾਂ ਲਾ ਸਕਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਦੇ ਉਪਰ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਦਬਾਅ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਪੈ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਯੋਗਤਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਨੌਕਰੀਆਂ ਲਈ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਮਾਪ : ਜਿਹੜੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿੱਲ ਵਿਚ, ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਉਪਰ ਜਾਂ ਖਾਣਾਂ ਆਦਿ ਵਿਚ ਕੰਮ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਸੋਹਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਓਵਰਟਾਈਮ ਲਾਉਣ ਦੇ ਕਾਫੀ ਚਾਂਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਉਪਰ ਹੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਅਗਾਂਹ ਪੜ੍ਹਨਾ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਪਹਿਲੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਾਸ ਮਹੱਤਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦਾ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਹੋਣਾ ਉਸ ਨੌਕਰੀ ਲਈ ਮਿਲਦੀ ਤਨਖਾਹ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਮਿਥਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਓਵਰਟਾਈਮ ਦੇ ਮੌਕੇ ਹੋਣ ਉਹ ਨੌਕਰੀ ਹੀ ਬਾਕੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਚੰਗੀ ਗਿਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਬਦਲੇ ਮਾਲਕ ਚਮੜੀ ਹੀ ਉਤਾਰ ਲਵੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕੰਮ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਤੋਂ ਅੱਕ ਬੱਕ ਕੇ ਸੌਣ ਲਈ ਸਕਾਚ ਦੀ ਪੱਠੀ ਬੋਤਲ ਪੀਣੀ ਪਵੇ ਅਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕੰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਅੱਗੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਸਿਖਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚੇ ਵੀ ਤਾਂ ਨਾਲ ਦੇ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ "ਸਕੂਲਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਂ ਬਰਬਾਦ ਕਰਕੇ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਇੰਨੇ ਪੈਸਿਆਂ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ"। ਭਾਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਸਲਾਹ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਠੀਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੜ੍ਹਨ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕਿਸੇ ਚੰਗੀ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲਣ ਦੀ ਕੋਈ ਗਰੰਟੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਤਨਖਾਹ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਪਣਾ ਤੇ ਕੰਮ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਤੇ ਸਿਹਤ ਉਪਰ ਪੈਂਦੇ ਅਸਰ ਬਾਰੇ ਨਾ ਸੋਚਣ ਨਾਲ ਵੀ ਕਾਫੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਕੁਝ ਇਕ ਮੋਟੇ ਮੋਟੇ ਕਾਰਨ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਆਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਖਾਸ ਖਾਸ ਕਿੱਤਿਆਂ ਵੱਲ ਧੱਕ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਬੋੜਾ ਬਹੁਤ ਫਰਕ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਜਾਤੀ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਾਤੀ ਅਨੁਭਵ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਕਾਰਨ ਅਕਸਰ ਉਪਰਲੇ ਕਾਰਨਾਂ ਵਰਗੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਜਾਤੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸੋਚਦੇ ਸੋਚਦੇ ਅਸੀਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਲੱਗਦੇ

ਹਾਂ ਅਤੇ ਖੁਦ ਨੂੰ ਘਟੀਆ ਸਮਝਣ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਕਦੀ ਅਸੀਂ ਰੱਬ ਤੋਂ ਆਸਰਾ ਭਾਲਦੇ ਹਾਂ ਕਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਤੋਂ। ਇਸ ਢੰਗ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਚੰਗੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਨੂੰ ਵੀ ਫਜ਼ੂਲ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਨਿਜੀ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਾਡੀ ਸੋਚ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਕੱਢੇ ਨਤੀਜੇ ਸਾਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਚੰਗੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਜੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠ ਕੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਤਾਂ ਪਿਛੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਅਸਲੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਵੇ। ਜਦੋਂ ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ਸਿਰਫ ਉਦੋਂ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਦੀਵੀ ਹੱਲ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਦਮ ਪੁੱਟਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲੇਖ ਦਾ ਇਹੀ ਮਕਸਦ ਸੀ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਇਹ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨਿਜੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਹੱਲ ਵੀ ਨਿਜੀ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਭਾਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਦੇ ਸਹੀ ਹੱਲ ਲਈ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸੋਚਣਾ ਅਤੇ ਜਥੇਬੰਦ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

• (Vancouver, B. C.)

ਮੇਰੇ ਗੀਤ

ਗਿਆਨ 'ਚਿੱਟੀ'

ਮੇਰੇ ਗੀਤ ਤੇਰਾ ਸਹਾਰਾ ਬਣਨਗੇ, ਸੁੰਨਸਾਨ ਰਾਤੀਂ-ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਨਗੇ।
ਮੰਝਧਾਰ ਕਿਸਤੀ ਕਿਨਾਰਾ ਬਣਨਗੇ, ਉੱਜਲੇ ਭਵਿੱਖ ਦਾ ਉਜਾਲਾ ਬਣਨਗੇ।
ਹੋਇਆ ਕੀ ਜੇ ਤੂੰ ਅੱਜ ਰਹਿ ਗਈ ਅਕੇਲੀ, ਨ ਸੰਗੀ ਨ ਸਾਥੀ ਤੇ ਨ ਹੀ ਕੋਈ ਬੋਲੀ,
ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਇੰਝ ਸਦਾ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਏ-ਮਾਸੂਮ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪੰਚੀਦਾ ਰਿਹਾ ਏ।
ਜੈਸਾ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਾਂਸੀ ਲਗਾਇਆ, ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪਾਇਆ।
ਮਾਰਕਸ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਘੱਟ ਸੀ ਸਤਾਇਆ, ਹੈਮਲੈਕ-ਸੁਕਰਾਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਪਾਇਆ।
ਇਤਿਹਾਸ ਇੰਝ ਹੀ ਹੁੰ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਮੰਨ ਇਸੇ ਲਈ 'ਠਰਿਆ' ਪਿਆ ਹੈ।
ਮੇਰੇ ਸਬਰ ਦੇ ਪੈਮਾਨੇ ਬਣਨਗੇ — ਪੁਲੀਸ ਤਸੱਦਦ ਲਈ ਕੱਢਣ ਬਣਨਗੇ।

[ਮੇਰੇ ਗੀਤ]

ਹੋਇਆ ਕੀ ਜੇ ਬੰਦ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਪਾਇਆ — ਮੇਰੇ ਸੰਗ ਸਹਾਈ ਹੈ 'ਭਗਤ ਸਿੰਘ' ਦਾ ਸਾਇਆ।
ਚਾਚਾ 'ਅਜੀਤ' ਮੇਰੇ ਸੁਪਨੇ 'ਚ ਆਇਆ — ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਇਆ।
ਮੇਰੀ ਸੋਚ ਇਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਟਿਕੀ ਹੈ — ਪੂਰਬ 'ਚੋਂ ਚਾਨਣ ਦੀ ਲੋਅ ਕਿਉਂ ਮਿਟੀ ਹੈ?
ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਬਣਨਾ-ਅਸੀਂ 'ਉਜਾਲਾ'! — ਸਾਡਾ ਭਵਿੱਖ ਹੈ ਚਿੱਟਿਆਂ ਤੋਂ ਕਾਲਾ!
ਕਿਧਰ ਗਈਆਂ ਖੜ੍ਹਾਵਾਂ? ਕਿਧਰ ਗਈ ਭਗਾਉਤੀ?, ਕਿਧਰ ਗਏ ਸਿੰਘ? ਕਿਧਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਡੰਡੋਤੀ?
ਮੇਰੇ ਤਸੀਹੇ-ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਨਗੇ — ਡਾਨ ਜੇਲ੍ਹ ਤੇਰਾ ਕੱਢਣ ਬਣਨਗੇ।

ਮੇਰੇ ਗੀਤ

ਹੋਇਆ ਕੀ ਜੇ ਅੱਜ ਬੀਮਾਰ ਪਿਆ ਹਾਂ — ਮੇਰੀ ਬੇਬਸੀ-ਲਾਚਾਰ ਪਿਆ ਹਾਂ।
ਮਰੀਜ਼ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ — ਮਿਲੇ ਦੁਆਈ — ਭਾਵੇਂ ਹੋਵੇ ਬੂਠੀ ਭਵੇਂ ਸਚਾਈ।
ਕਿਧਰ ਗਈ 'ਐਥਿਕਸ' ਦੀ ਸੁਗੰਧ ਤੇਰੀ — ਡਿਗਰੀ ਵੇਲੇ 'ਡਾਕਟਰ ਕਲਾਰਕ' ਸੀ ਤੂੰ ਖਾਈ।
ਲਕੌਣੀ ਬੜੀ ਔਖੀ ਹੈ ਸਾਜਿਸ਼ — ਮੇਰੇ ਮਾਰਨ ਦੀ ਜੋ ਤੁਸਾਂ ਬਣਾਈ।
ਲੜਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਉ ਮਰਦਾਂ-ਵਾਂਗ ਲੜੀਏ — ਸ਼ਾਇਦ ਤੁਹਾਡਾ ਹੋਸੀ' ਮੈਂ ਭੀ ਸਹਾਈ।
ਮੇਰੇ ਅੰਗ ਅੰਗ ਦੇ ਛਰਾਰੇ ਬਣਨਗੇ — 'ਡਾਕਟਰ ਕਲਾਰਕ' ਤੇਰਾ ਕੱਢਣ ਬਣਨਗੇ।

ਮੇਰੇ ਗੀਤ

ਹੋਇਆ ਕੀ ਜੇ ਬਣਦਾ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਸਹਾਰਾ — ਔਖ ਵੇਲੇ ਹੁੰਦਾ ਦੋਸਤੀ ਦਾ ਨਿਤਾਰਾ।
'ਪਹਿਲੇ' ਦੀ ਓਟ ਅਸੂਲ ਸਾਡਾ ਢਾਰਾ — ਦਸਵੇਂ ਦਾ ਸਦਾ ਲਵੀਂ 'ਤੂੰ' ਸਹਾਰਾ।
'ਅਮਨ' ਮੇਰਾ ਤੇਰਾ ਦਾਮਨ ਭਰੇਗਾ — ਸੁੰਨਸਾਨ ਰਾਤੀਂ-ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰੇਗਾ।
ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਂ ਘਰ ਜੇਕਰ ਨ ਆ ਸਕਿਆ — ਮੇਰਾ ਇਕ ਆਖਰੀ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾ ਦਈਂ।
ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ 'ਜੰਗਲੀ' ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਮੇਰੀ ਤੂੰ — ਮੇਰੇ 'ਅਮਨ' ਦੇ ਹੱਥ ਫੜਾ ਦਈਂ।
ਮੇਰੀ ਆਸ ਤੇ ਉਦੋਂ ਫੁੱਲ ਚੜਨਗੇ — 'ਭੰਗਾਣੀ' ਤੋਂ ਫਿਰ ਜਦੋਂ 'ਬੁੱਧੂ-ਸ਼ਾਹ' ਲੜਨਗੇ।

ਮੇਰੇ ਗੀਤ

ਕਹਾਣੀ:

ਕਲਯੋਗ

ਤੇਜ ਸੰਧੂ 'ਸਮਾਧਾਈ'

“ਪੀਤੂ ਮਾਹ ਤੋਹ ਤੇਜੀ ਨਾਲ ਹੱਥ, ਟੁੱਕੀ ਚੜ੍ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਐਂ, ਆਹ ਓਲੀ ਪੂਰੀ ਕਰਕੇ ਬੱਥੇ ਨਾ ਦੇਈਏ” ਕੈਲੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੀਰੀ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਦਿਤੀ।

“ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਾਈ ਚੌਕੀ ਆਉਂਦੀ ਕੰਮ ਨੂੰ ਆਵਦੇ ਪਾਸਿਉਂ।” ਪੀਤੂ ਨੇ ਹੱਥ ਪਾਉਂਦੇ ਨੇ ਮੇਜ਼ਵਾਂ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ। ਓਲੀ ਨਾ ਕੇ ਕੈਲਾ ਮਾਂ ਗੋਡਿਆਂ 'ਤੇ ਹੱਥ ਹੱਥ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋਇਆ, ਓਲੀ ਓਲੀ ਤੁਰਕੇ ਕਿੱਕਰ ਬੱਥੇ ਟੰਗੇ ਕੁੰਨੇ ਵਿਚੋਂ ਪਾਈ ਪੀਤੂ। ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਸਿੱਲਾ ਹੱਥ ਫੇਰਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਹੀ ਪੀਤੂ ਨੇ ਬਾਈ ਨੂੰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਪਾਈ ਪਾਈ ਕੇਹਾਂ, ਗਲੀ ਪਿਆ ਹੀ ਬੜੀ ਲੱਗਦੀ ਐਂ, ਦੁਪਹਿਰੇ ਤੋਟੀਆਂ ਮਾਂ ਢਾਈ ਖਾਧੀਆਂ ਸੀ।”

“ਕੰਜਰ ਦੀਏ ਫੜੀਆਂ, ਬਹੁਤੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਕਰ, ਚੱਲ ਉਠ ਬੱਥੇ ਨਾਈਏ।”

“ਗੱਲ ਈ ਕੋਈ ਨੀ, ਜਦੋਂ ਦੁਟਕੀ ਬੁੱਲ੍ਹ 'ਚ ਪਾ ਲੀ, ਬੱਥੇ ਤਾਂ ਲੱਭੇ ਈ ਲੈ। ਜਾਹ ਸਰਦਾਰਾ ਭਾਵੇਂ ਘਰ ਨੂੰ ਉਠ ਜਾਹ।” ਪੀਤੂ ਨੇ ਹੱਥੋਲੀ 'ਤੇ ਦੁਟਕੀ ਅਸਰ ਨੇ ਕਿਹਾ। ਪੰਜ ਦਾ ਸਿੰਹ ਕੈਲੇ ਦੇ ਕੰਠੇ ਕੰਠੇ ਪੀਤੂ ਨੇ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਇਕੱਠਾ ਦਿੱਤੇ। ਫਿਰ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਉਠਕੇ ਖੇਤ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਮੈਕਲੀ ਲਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਪੀਤੂ ਦੀ ਸੁਰਤੀ ਬੀਤੇ ਇਕ ਦਹਾਕੇ ਇਕ ਚਲੀ ਗਈ.....

ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਨਿਤੀ ਤੁਰੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਹੋਰ ਵੀ ਕਈਆਂ ਨੇ ਪੀਤੂ ਨੂੰ ਸੀਰੀ ਹਲਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਪਰ ਪੀਤੂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਹੀ ਘੜੀ-ਘੜਾਈ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੰਦਾ, “ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਤਾਂ ਕੈਲੇ ਦੇ ਘਰ ਈ ਕਿੱਕਰ; ਅਗਾਂਹ ਮੀਂਡਿਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ... ਪਰ ਮੈਂ ਸਿੱਧਾ ਇਹ ਮਰਦੇ ਦਮ ਤੀਕ ਸੀਰ ਕਰਨ ਹੈ ਤਾਂ ਕੈਲੇ ਨਾਲ ਈ ਕਰੂੰ।” ਕੈਲਾ ਵੀ ਹੱਸਦਾ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਉਹਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਕਹਿ ਲੈਂਦਾ, ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਪੀਤੂ ਨੂੰ ਛੋਟੇ ਭਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਕਦੇ ਵੀ ਸੀਰੀਆਂ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਪੀਤੂ ਦੇ ਘਰ ਵਾਲੀ ਪਰਤਾਪੀ ਵੀ ਆਪਣਾ ਹੀ ਘਰ ਸਮਝ ਕੇ ਕੈਲੇ ਦੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਨਾਲ ਦੂਜੇ-ਏਥੇ ਗੋਹ ਕੂੜਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿੱਕਾ ਮੋਟਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਆਉਂਦੀ। ਢੁੱਚਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਤੀਵੀਆਂ ਪਰਤਾਪੀ ਨੂੰ ਆਖਣ ਸਵੇਰ ਸਮਝਾਉਂਦੀਆਂ ਨਾ ਬੱਕਦੀਆਂ : ਫੇਟ ਨੀ ਕੁੜੇ, ਸੀਰ ਤੇਰੇ ਦਸਮ ਨੇ ਲਿਆ ਕਿ ਤੂੰ, ਮੈਂਵੇਂ ਸਿਰ ਗੰਜਾ ਕਰਉਂਦੀ ਐਂ 'ਟੇਕੇ ਦੁੱਕ ਦੁੱਕ ਕੇ... ਸਾਡਾ ਤਾਂ ਆਹ ਕਰਦਾ।' ਪਰਤਾਪੀ ਨੂੰ ਅੰਗੂਣਾ ਦਿਖਾ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀਆਂ। ਪਰਤਾਪੀ ਅੱਗੇ ਸਿਰਫ ਇੰਨ ਹੀ ਕਹਿੰਦੀ, “ਕੰਮ ਦਾ ਕੋਈ ਮੋਹਣਾ ਨਹੀਂ, ਆਪਣੇ ਕਿਹੜਾ ਅਸ ਚਲਦੇ ਐਂ। ਜੇ ਮੈਂ ਕਦੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਵੀ ਆਉਂਦੀ ਹਾਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਰੋਟੀ ਖਾਧੇ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਆਉਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਏਥੇ ਕੁਝੇਲੇ ਸਰਦਾਰਨੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਮੋਟੀ ਲੋੜ ਵੀ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹਾਂ।” ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇੰਨ ਕਹਿਣ ਦੇ ਬਾਦ ਵੀ ਦੋਹਾਂ ਘਰਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਬਣਦੀ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਹੁਜ਼ਤਾਂ ਦਾ ਜਾਣੀ ਉਠਾ 'ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਦਿਨ ਕਿਹੜਾ ਹੁੰਦਾ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਮੁੰਡੇ-ਝੁੰਡੇ ਹਾਤ ਨੂੰ ਭੱਠੀ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸੱਥ ਇਕ ਇੱਕ ਦੋਹਾਂ ਘਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਲਗਨ ਦੀ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰਦੇ — “ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਬਾਈ, ਪਿਆਰ ਹੋਣ ਤਾਂ ਇੰਨੂੰ ਵਹਾ ਹੋਵੇ।”

ਕੈਲੇ ਨੇ ਹੀ ਪੀਤੂ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਾਲ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਛੋਟੇ ਭਰਾਵਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸ਼ਗਨ-ਵਿਹਾਰ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਜਦ ਪਰਤਾਪੀ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕੇ ਮੁੜੇ ਸਨ ਤਾਂ ਪੀਤੂ ਨੇ ਵਾਹ ਵਾਹ ‘ਦੀਪ-ਭੈਰ’ ਸਪੀਕਰ ਵਲੋਂ ਤੋਂ ਇਹ ਗੀਤਾਡ ਲੁਆਇਆ ਸੀ :

‘ਪ੍ਰੀਤ ਕੰਢ ਲੈ ਪਤਲੀਏ ਨਾਰੇ

ਸਹੁਰਿਆਂ ਦਾ ਪਿੰਡ ਆ ਗਿਆ’

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਹਿਜਾਨ ਪੀਤੂ ਭੁਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ — ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਚੰਢ ਸਾਲ ਬਾਦ ਜਦ ਪਰਤਾਪੀ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣ ਲਈ ਪੀੜਾਂ ਨਾਲ ਕੁਰਲਾ ਕੁਰਲਾ ਕੇ ਬੈ-ਹਲਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਪਈ ਐਂਗਰ ਦੇਖ ਕੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਧੀਨੋਂ ਦਾਈ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ — ਇਹਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਕਿਸੇ ਆਪਤਾਲ ਡਾਕਟਰ ਕੋਲ ਲੈ ਜਾਵੇ ਮੇਰੇ ਵੱਸ ਦਾ ਰੋਗ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਮੌਕੇ ਕੈਲੇ ਨੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤੀਂ ਮਿਨਤਾਂ ਤਾਲੇ ਕਰਕੇ ਜੈਲਦਾਰਾਂ ਦੀ ਜੀਪ 'ਤੇ ਪਰਤਾਪੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਦੇ ਸਹਿਰਾ ਆਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਸੀ। ਪੀਤੂ ਅਤੇ ਕੈਲੇ ਨੇ ਹੱਥ ਦਾ ਸੁਕਾ ਕੀਤਾ, ਜਦ ਪਰਤਾਪੀ ਨੇ ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅੱਗੇ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੇਗੀ।

“ਦੱਲ ਪੀੜੁ ਉਏ ਤੂੰ ਗੱਡਾ ਜੋੜ” ਕੈਲੇ ਨੇ ਅਖੀਰਲਾ ਡਸਾ ਮੰਡਲੀ ‘ਤੇ ਰੱਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ। ਪੀੜੁ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੁਫਲੇ ਵਿਚੋਂ ਜਗਾਇਤਾ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਨੇ ਬਲਦ ਬੋਹਲ ਕੇ ਗੱਡਾ ਜੋੜਿਆ ਅਤੇ ਪੱਟ ‘ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਬਲਦ ਹੱਕਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਕੈਲਾ ਮਗਰਲੇ ਪਾਸੇ ਪੱਠਿਆਂ ‘ਤੇ ਲੈਆ ਟੈ ਗਿਆ।

“ਤੈਨੂੰ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਗੱਡੇ ਨੂੰ ਵਾਂਗ ਹੀ ਲੈਂਦਾ, ਕਿਵੇਂ ਚੀੜ੍ਹੀ ਚੀੜ੍ਹੀ ਲਾਈ ਐ।” ਕੈਲੇ ਨੇ ਮਗਰੋਂ ਪਏ ਨੇ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ। “ਥਾਈ! ਗੱਡੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੋਲ ਨੂੰ ਈ ਦੇਪੜਾ ਦਿੰਦਾ, ਪਰ ਜੋੜੀ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ ਐ; ਜੇ ਨਵੀਂ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਲੈਈ ਤਾਂ ਬੁਜਲੀਆਂ ਹੀ ਲੈਆ ਲਈਏ।” ਪੀੜੁ ਨੇ ਗੱਡਾ ਪਹੀ ਪਾਉਂਦੇ ਨੇ ਕਿਹਾ। ਕੈਲੇ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ: ਐਤਕੀਂ ਹਾੜੀ ਵੇਚ ਕੇ ਇਹ ਈ ਜੁੜ ਵੱਢਣਾ ਪਊ। ਪਰ ਪਾਹ ਦੀ ਮਜਬੂਰੀ ਤੋਂ ਉਹ ਈ ਜਾਣੂੰ ਸੀ। ਮਸਾਂ ਆਈ-ਚਲਾਈ ਹੀ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।

ਸਮਾਂ ਲੰਘਦਾ ਗਿਆ.... ਪੀੜੁ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਹੁਣ ਸੱਤਵੇਂ ਸਾਲ ਵਿਚ ਸੀ। ਪੀੜੁ ਅਤੇ ਪਰਤਾਪੀ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਦੇਖ ਵੂਏ ਸਦਾਏ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਇਹੋ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਚੀਜ਼ ਸੀ। ਮੂੰਹ ਮੀਂਗਿਆ ਉਸਨੂੰ ਖਾਣ-ਪੀਨਣ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ। ਪਰ ਇਹ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਕਾਲ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਜਿਹੜਾ ਸਦਾ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਗਿਆ। ਦੀਵਾਲੀ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ। ਟਾਈਮ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਲ-ਢਾਂਡਾ ਸਾਂਭ ਕੇ ਪੀੜੁ ਆਪਣੇ ਪਾਹ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਅਤੇ ਕੈਲੇ ਨੇ ਅੰਜ ਪੁੱਟ ਪੁੱਟ ਲਾਈ ਈ ਸੀ।

“ਬੰਬੇ ਮੈਂ ਈ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਦੀਵੇ ਰੱਖਾਉਣ ਚੋਂਨੂੰ।” ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਲਾਭ ਨਾਲ ਪਰਤਾਪੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ। ਪਾਹੇ ਦੀਵੇ ਰੱਖ ਕੇ ਪਰਤਾਪੀ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਉਂਗਲ ਲਾ ਕੇ ਪਿਛੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਖੂਹ ‘ਤੇ ਦੀਵੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਚਲੀ ਗਈ। ਪੀੜੁ ਦੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇਆਂ ਦੀ ਮੰਨਤਾਂ ਲਈ ਉਹ ਹਰ ਸਾਲ ਇਸ ਪੁਰਾਣੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਖੂਹ ‘ਤੇ ਦੀਵਾਲੀ ਦਲੀ ਰਾਤ ਦੀਵੇ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਖੂਹ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਕੋਈ ਮੈਣ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮਾਂ-ਪੁੱਤ ਦੋਹਾਂ ਖੂਹ ‘ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਪਰਤਾਪੀ ਦੀਵੇ ਰੱਖ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਮੁੜਨ ਹੀ ਲੱਗੀ ਸੀ ਕਿ ਪਿੱਛੇ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਉੱਚ ਉਚੀ ਜਿਹੀ ਆਤਿਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਚੱਲੀ। ਉਸ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਬੜੇ ਹੀ ਜੋਰ ਦਾ ਪਟਾਕਾ ਪਿਆ। ਮੁੰਡਾ ਇਕ ਦਮ ਡਰਿਆ ਅਤੇ ਸਹਿਮ ਕੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਜਾ ਡਿੱਗਾ। ਪਰਤਾਪੀ ਦੇ ਕਾਢੇ-ਤੋਲੀ ਪੌਣ ਤੇ ਨੇੜਿਉਂ ਭੱਜ ਕੇ ਕੁਝ ਆਦਮੀ ਆਏ। ਜਿੰਨੀ ਛੇਤੀ ਹੋ ਸਕਿਆ, ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਖੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਿਆ। ਵੈਦਾਂ, ਹਕੀਮਾਂ, ਮੰਤਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਬੜੀ ਵਾਹ ਲਾਈ; ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਪਾੜੇ ‘ਤੇ ਪਾਇਆ; ਪਰ ਸਭ ਬੇ-ਅਰਥ। ਮੁੰਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੁਣ ਕਿੱਕਲ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਪੀੜੁ ਅਤੇ ਪਰਤਾਪੀ ਹੋਰੇ ਨਹੀਂ ਝੁੱਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਖਾ ਖਾ ਡਿੱਗਦੇ ਸਨ।

ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਹੋਂਦਾਂ ਕੁਰਲਾਂਦਿਆਂ ਦੀ ਲੰਘੀ। ਕੈਲਾ ਤੇ ਉਹਦੀ ਪਾਹ ਵਾਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਨੁਹਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਦ ਲੋਥ ਨੂੰ ਸਿਵਿਆਂ ਵੱਲ ਲਿਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਸਿਵਿਆਂ ਕੋਲ ਨਾਲ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਛਾਪ ਮਾਰ ਕੇ ਮੁੰਡੇ ਇਕ ਠਾਂਡੇਦਾਰ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਸਿਪਾਹੀ ਜੀਪ ਲਈ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਪਿਛਲੇ ਮੋੜ ਤੋਂ ਹੀ ਠਾਂਡੇਦਾਰ ਦੇ ਕੋਲੀ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਕੇ ਮਰਨ ਦੀ ਕਹਿਸ਼ੀ ਪੈ ਗਈ ਸੀ। ਠਾਂਡੇਦਾਰ ਨੇ ਗੱਲੀ ਗੱਲੀ ਪੀੜੁ ਨੂੰ ਦਬਕਾਇਆ: “ਐਵੇਂ ਮੁੰਡਾ ਖੜ੍ਹੇ ਨਾਲ ਖੂਹ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਡਿੱਗ ਸਕਦੈ, ਜ਼ਰੂਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਧੱਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ।”

“ਨਾ ਬੋਲਿਆਂ ਵਾਲਿਉ! ਉਥੇ ਖੂਹ ‘ਤੇ ਉਸ ਮੇਰੇ ਮੇਰੇ ਪਾਹ ਵਾਲੀ ਈ ਸੀ।” ਪੀੜੁ ਨੇ ਸੱਦੀ ਸੱਦੀ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ।

“ਜ਼ਰੂਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਹੱਥ-ਫੇਰੀ ਐ, ਤੇਰਾ ਵੈਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ? ਬੰਸ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾ ਲੈ, ਫੇਰ ਮੈਂ ਜਾਣ ਮੇਰਾ ਕੰਮ...” ਠਾਂਡੇਦਾਰ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਝਾੜ ਤੋਂ ਕੰਬਲੀ ਲਾਹੁਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।

“ਨਹੀਂ ਮੇਰੀਆਂ ਵਾਲਿਉ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ; ਸਾਡੇ ਕਰਮ ਦੀ ਮਾੜੀ ਸੀ। ਮੁੰਡਾ ਡਰ ਕੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਕੇ ਮਰਿਆ ਐ।” ਪੀੜੁ ਨੇ ਲੱਲੂਜ਼ੀਆਂ ਕੱਢਦੇ ਨੇ ਗੱਲ ਮਸਾਂ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਠਾਂਡੇਦਾਰ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਇਆ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਅੱਕ ਕੇ ਸਸਕਾਰਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਪਿੱਛੇ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਵੀ ਆ ਗਈ। ਸਰਪੰਚ ਨਾਲ ਠਾਂਡੇਦਾਰ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਪਾਸੇ ਕਰਕੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ: “ਸਸਕਾਰਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਰਨ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਪਿਉ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦਿਵਾ ਦਿਉ।”

ਸੁਣ ਕੇ ਸਰਪੰਚ ਨੇ ਦੰਦਾਂ ਵਿਚ ਜੀਭ ਦੇ ਲਈ ਅਤੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕੀਹਣੇ ਸ਼ੰਕਾ: “ਸਰਦਾਰ ਜੀ, ਕੁਝ ਤਾਂ ਸੋਚੋ, ਵਿਚਾਰੋ ਗਰੀਬ ਦਾ ਕੋਲਾ-ਕੋਲਾ ਮੁੰਡਾ ਮਰ ਗਿਆ ਤੇ ਉੱਤੇ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਈਏ ਮੰਗਦੇ ਹੋ।”

“ਵੇਖ ਲਉ, ਤੁਹਾਡੀ ਮਾੜੀ ਐ; ਐਵੇਂ ਕਾਹਨੂੰ ਲੋਥ ਖਰਾਬ ਕਰੋਗੇ। ਕਈ ਦਲ-ਫੇਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਤਾਂ ਲੋਥ ਨੂੰ ਪੋਸਟ ਮਾਰਟਮ ਲਈ ਸਹਿਰੇ ਭੇਜਾਂਗਾ। ਆਖਣ ਤੀਕ ਲੋਥ ਸਹਿਰੇ ਪਹੁੰਚੇਗੀ। ਤੇ ਸਕਦੈ ਵੱਡਾ ਡਾਕਟਰ ਅੱਜ ਨਾ ਮਿਲੇ। ਫਿਰ ਕੋਲ ਨੂੰ ਮਿਲੇਗਾ, ਦੁਪਹਿਰੇ ਬਾਅਦ ਚੀਰ-ਫੜ ਹੋਈ ਲੋਥ ਵਾਹਸਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇਗੀ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਜਾ ਕੇ ਕੋਲ ਆਖਣ ਤੀਕ ਸਸਕਾਰਾ ਹੋਵੇਗਾ; ਏਨੇ ਦਿਨ ਵਿਚ ਏ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗੀ। ਸੋਚ ਲਵੋ, ਜੇ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਵਾਸ ਇੰਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਟਲ ਸਕਦਾ ਐ ਚਲੇ ਚਾ ਸੋ ਤੇ ਗੱਲ ਨਿਬੜ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜੇ ਅਜੇ ਵੀ ਵੱਧ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਪੰਜਾਹ ਹੋਰ ਘੱਟ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।” ਠਾਂਡੇਦਾਰ ਕਿਸੇ ਸ਼ੂਰ ਵਿਚ ਵੀ ਫਸੀ ਮੁਰਗੀ ਨੂੰ ਹੱਥੋਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਸਰਪੰਚ ਵਿਚਾਰ ਸੋਚੀ ਪੈ ਗਿਆ ਪਰ ਮੁੰਡੇ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲਿਆ। ਸੋਚੀ ਪਏ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਠਾਂਡੇਦਾਰ ਫਿਰ ਬੋਲਿਆ, “ਉਥੇ ਵੀ ਵੱਡਾ ਡਾਕਟਰ ਸੋ ਵਧਾ ਪਾਟਾ ਲਿਖ ਸਕਦੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖਵਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦੈ ਪਈ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਐ। ਫੇਰ ਵੇਲੇ ਨੂੰ ਪਛਤਾਵੇਗੇ, ਹੱਥ-ਕੜੀਆਂ ਲੱਗਣਗੀਆਂ; ਕਰਹਿਰੀਆਂ ਭੁਗਾੜੇ ਫਿਰੇਗੇ। ਇੰਜ

KESRI

SWEETS & RESTAURANT LTD.

Retailer & Wholesaler

*We Cater for
Weddings & Parties*

1424 GERRARD ST. EAST
TORONTO, ONT. M4L 1Z6
Tel. 466-0173

**FOR INCOME TAX
NEEDS**

**CALL
BALL**

**(INCOME TAX
SPECIALISTS)**

(416) 242-5535

PANDIT JAITLEY ASTROLOGER

For Your:

- HOROSCOPIC ANALYSIS
- JANAM PATRIKA
- PAST, PRESENT & FUTURE
PROBLEMS or DECISIONS
- MARRIAGE MAHURAT
- MONEY INVESTMENT DECISIONS
- etc....

FOR INFORMATION AND APPOINT-
MENTS
PLEASE CALL 416-243-9042 or
245-5422

ਭੋਤਮੀ ਪੰਡਿਤ ਜੇਤਲੀ ਜੀ

GET YOUR **INCOME TAX** PREPARED
PROFESSIONALLY
BY

CAN-AM TAX SERVICE LTD.

1275 JANE ST. (JANE AT WESTON), TORONTO

ACCOUNTING • BOOKKEEPING • CORPORATION TAX

PHONE:

(416) 243-2912

(416) 247-8527

ਕਹਾਣੀ:

ਕੌੌਂ ਤੌੌ

ਅਜਾਇਬ ਟੈਲੇਵੀਜ਼ੀਅਨ

ਬੀ.ਏ. ਫਾਈਨਲ ਦੇ ਇਗਤਿਹਾਜ਼ ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਸੈਡਲ ਜਿੱਤ ਕੇ ਚੰਨੇ ਨੇ ਜਿੰਨਾਂ ਹੌਲਾ ਹੌਲਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬਖਸ਼ਿ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਬੈਂਚਲ ਬੈਂਚਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿੰਨੇ ਵਾਰ ਉਹ ਭਾਜ਼ ਪੱਥਰੇ ਮੁੜ ਆਇਆ ਸੀ ਪਰ ਕਿਤੇ ਥਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਂਦਾ। ਇੰਟਰਵੀਊ 'ਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਅੱਜ ਫੇਰ ਕਿਰਾਇਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਏਨਾ ਕੁਝ ਇਕ ਜਾਬ 'ਤੇ ਥਾਅਰ ਵੀ।

ਅੱਜ ਫੇਰ ਉਸਦਾ ਦਿਲ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਾਹ ਦੀ ਅੱਧੋਰਾਈ ਮੰਜੀ 'ਤੇ ਥੈਠੇ ਦੀ ਉਹਦੀ ਸੋਚ ਨਜ਼ੇ ਵਾਂਗੂੰ ਉਧੜਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਿੰਨੇ ਹੁੰਦੇ ਦਾ ਉਸਦਾ ਬਾਪ ਚਾਰ ਜੁਆਕਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਮਰ ਗਿਆ ਸੀ - ਦਵਾਈ ਖੁੰਏ। ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬੜੇ ਦੋਜ਼ਖਾਂ ਨਾਲ ਪਾਲਿਆ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਤਾਈ ਤੌਰ ਬੁਝਕੇ, ਵੱਡੇ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਗੋਰਾ ਕੁੜਾ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਜੂਠੇ ਭਾਂਡੇ ਅੰਜ ਮਾਂਜ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਪਾਲਿਆ ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਸੀ। ਜਦ ਉਸਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਫੜੀ ਸੀ ਉਦੋਂ 'ਤੇ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਅੱਧੇ ਕਿੱਲੇ ਨੂੰ ਬੀਜਦਾ ਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਦਿਹਾੜੀ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਉਹ ਦਿਨ ਯਾਰ ਆਇਆ ਜਦ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਸੱਖਣੇ ਕੰਨ ਵੇਖਕੇ ਪੁਛਿਆ ਸੀ: "ਮਾਂ ਤੇਰੀਆਂ ਡੰਡੀਆਂ?" ਤੇ ਮਾਂ ਕਿਵੇਂ ਉਪਰੀ ਜਿਹੀ ਹਸੀ ਹੱਸੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਭੈਣ ਸ਼ਾਮੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ "ਉਹ ਤਾਂ ਵੀਰੇ ਸੰਦੂਕ 'ਚ ਪਈਆਂ।" ਉਸਦਾ ਜੀਅ ਕੀਤਾ: ਸੰਦੂਕ ਉਸਦਾ ਕੇ ਮੂਧਾ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤੇ ਫਿਰ ਪੁੱਛੇ "ਕਿੱਥੇ ਆ ਡੰਡੀਆਂ, ਸ਼ਾਮੇ ਦਿਖਾਈ ਤਾਂ?" ਪਰ ਉਹ ਚੁੱਪ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਚੁੱਪ ਗੋਰੇ ਦੀ ਉਹਨੂੰ ਆਦਤ ਜਿਹੀ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ!

ਉਸ ਦੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਟੁੱਟੀ, ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਭੈਣ ਨੇ ਕਿਰਾਇਆ ਫੜ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਆਹ ਲੈ ਵੀਰੇ ਭਾਜ਼।" ਉਸਦਾ ਜੀਅ ਕੀਤਾ ਸ਼ਾਮੇ ਨੂੰ ਕਿਰਾਇਆ ਮੇੜ ਦੇਵੇ ਤੇ ਆਖੇ "ਜਾਹ ਸ਼ਾਮੇ ਮੇੜ ਆ, ਬਾਹਲਾ ਉਧਾਰ ਨੀ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ।" ਪਰ ਉਹ ਫਿਰ ਚੁੱਪ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਿਰਫ ਅੰਦਰੋਂ ਕੁਝ ਟੁੱਟਾ ਭੱਜਦਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪੈਰੋਂ ਉਸਨੇ ਜੇਬ ਵਿਚ ਪਾ ਲਏ। ਸ਼ਾਮੇ ਦਾ ਬੁਣਿਆ ਖੰਭਰ ਦਾ ਝੋਲਾ ਮੇਫੇ ਪਾ ਬੋਲਿਆ "ਚੰਗਾ ਸ਼ਾਮੇ ਮੈਂ ਚੱਲਦਾਂ।"

ਪਹਿਲਾਂ ਜਦ ਉਹ ਇੰਟਰਵੀਊ 'ਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੀਹੀ 'ਚ ਵੇਖਦੀ ਕਿ ਕੋਢ ਮੱਥੇ ਲੱਗਦਾ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਪਾਖੀਆਂ ਦਾ ਟੋਕਰਾ ਜਾਂ ਥਾਲਵ ਦੀ ਭਰੀ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਟੋਕਰਦਾ ਮਤੇ ਬਦਸ਼ਹਨੀ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਅੱਜ ਉਸਨੇ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਹਰ ਵੇਰੋਂ ਇੰਟਰਵੀਊ ਦੇ ਕੇ ਖਾਲੀ ਖਾਲੀ ਆਏ ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਉਸਦਾ ਵੀ ਦਿਹਾੜਾ ਗੱਲਾਂ 'ਤੇ ਇਸ਼ਵਾਸ ਉੱਠ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇੰਟਰਵੀਊ 'ਤੇ ਆਏ ਬੰਗੁਗਾਰਾਂ ਦੀ ਲੰਮੀ ਕਤਾਰ ਬੈਠ ਰਹੀ ਸੀ:

"ਅੱਜ ਕੱਲ ਜਾਂ ਤਾਂ ਪੈਸਾ, ਜਾਂ ਸਿਫਾਰਸ਼"

"ਨਾਂ ਜੀ ਦੇਨੇ ਹੀ..."

ਚੰਨੇ ਦੇ ਮੂਹਰੇ ਖੜੇ ਇਕ ਬੰਗੁਗਾਰ ਨੇ ਕਟਾਖਸ਼ ਕੀਤਾ। ਕਾਫੀ ਲੰਮਾ ਹਾਸਾ ਕਤਾਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਫੈਲ ਗਿਆ। ਇੰਟਰਵੀਊ ਲੈ ਰਹੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦਾ ਕਮਰਾ ਟੈਲੀਫੋਨ ਐਕਸਚੇਂਜ ਬਣਿਆ ਪਿਆ ਸੀ।

ਇੰਟਰਵੀਊ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ....

ਏਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਇਕ ਔਰਤ ਆਪਣੀ ਸ਼ੀਟਰ ਜੁਆਨ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਉਤਰੀ। ਵਲ ਕੱਟੇ ਹੋਏ। ਸੋਹਾ ਨਿੱਸ਼ੇਰ ਰੰਗ। ਕੱਪੜਿਆਂ 'ਚ ਮੱਛੀ ਵਾਂਗੂੰ ਵਲ ਖਾਂਦਾ ਜਿਸਮ। ਹੁਮਾਨ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਪ੍ਰਭਵੀ ਹੋਈ ਕੁੜੀ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਬਿਨ ਪੁੱਛੇ ਹੀ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਦੜ ਗਈ। ਕਾਫੀ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਉਹ ਬਾਹਰ ਆਈ। ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਉਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਉਹ ਉਥੋਂ ਹੀ ਕਾਰ ਟੋੜ ਕੇ ਲੈ ਗਈ। ਕੁੜੀ ਦੂਰ ਤੱਕ ਚੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਕਾਰ ਵੱਲ ਸ਼ਾਕਦੀ ਰਹੀ ਤੇ ਬੰਗੁਗਾਰਾਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਕੁੜੀ ਵੱਲ।

ਇੰਟਰਵੀਊ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ....

ਸਕੂਟਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਬਾਬੂ ਜੀ ਆਇਆ। 'ਪਾਰਕਿੰਗ' 'ਤੇ ਖੜੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਸਕੂਟਰ ਉਸਦੇ ਹੱਥੋਂ ਫੜਿਆ ਤੇ ਅੰਦਰ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਬੂ ਜੀ ਨੇ ਚਸ਼ਮਾ ਲਾਗਿਆ ਹੁਮਾਨ ਨਾਲ ਸਾਫ ਕੀਤਾ ਤੇ ਮੁੜ ਅੱਖਾਂ 'ਤੇ ਸਜਾ ਲਿਆ। ਸੇਟ 'ਤੇ ਖੜੇ ਚਪੜਾਸੀ ਦੀ 'ਜੈ ਹਿੰਦ' ਨੂੰ ਅਵਸ਼ਾਫਿਆ ਕਰ ਅੰਦਰ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਬੰਦਗੀ ਵਿਚਾਰ ਅੰਕਨਕਾਇ ਹੋਏ ਖੜੇ ਸਨ। ਸਟੋਰ ਦੇ ਭੁੱਖ ਤਿਹਾਣੇ। ਪਰ ਨੀਬਰ ਆਉਣ 'ਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਮਿੰਟ... 'ਤੇ ਮਿੰਟ... ਅੱਧਾ ਪਟਿਆ... ਪਟਿਆ... 'ਤੇ ਪਟਿਆ... ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਪਰ ਹੀ ਪਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਦੋਰ ਬਾਅਦ ਬਾਹਰ ਆਇਆ। ਬੰਦਗੀਗਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਸੁਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ।

ਇੰਟਰਵਿਊ ਅਜੇ ਵੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ....

ਚੰਨੇ ਦੇ ਮੂਹਰੇ ਖੜਾ ਬੰਦਗੀਗਾਰ ਵੀ ਅੰਦਰ ਗਿਆ ਤੇ ਪਾਤ ਆਇਆ। ਹੁਣ ਚੰਨੇ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਈ। ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ:

“ਮੇਰਾ ਨਾ ਚੰਨਾ

ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾ ਸੁਰਜ ਸਿੰਘ

ਪਿੰਡ ਰਾਮਗੜ੍ਹ

ਜਿਲਾ ਸੰਗਰੂਰ

ਈ. ਏ. ਐਲਡਮੈਡਿਸਟ

ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।”

ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹੈਰਾਨ ਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਬੈਠਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਚੰਨੇ ਦੀ ਆਖ਼ਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਕੰਬ ਜਿਹਾ ਗਿਆ ਤੇ ਚੋਲਿਆ, “ਇਹ ਇੰਟਰਵਿਊ ਦਾ ਸਲੀਕਾ ਕੋਈ?”

“ਹੋਰ ਇੰਟਰਵਿਊ 'ਚ ਪੁੱਛਿਆ ਕੀ ਜਾਂਦਾ?” ਚੰਨੇ ਨੇ ਠੋਕਣਾਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ।

“ਕੌਫ਼ੇ ਇਹਨੂੰ ਸਿਰ ਫਿਰੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰ।” ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੇ ਚਪੜਾਸੀ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਚਾੜ੍ਹਿਆ। ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਹਫ਼ਤਾ-ਦਫਤਰੀ ਜਿਹੀ ਮੱਠ ਗਈ। ਚੰਨੇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਐਲਡਮੈਡਿਸਟ ਸਾਹਮਣੀ ਕੰਧ 'ਤੇ ਲਟਕਾਈ ਗੱਲੇ ਸਿਰ ਵਾਲੇ ਤੋੜ ਦੀ ਉੱਤਰ ਵਰਗੇ ਨੱਕ ਵਾਲੇ ਨੇਤਾ ਦੀ ਤਸਵੀਰ 'ਤੇ ਮਾਰਿਆ। ਸੀਜ਼ਾ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਤਸਵੀਰ ਟੁੱਟ ਗਈ। ਪਿਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਕੱਚ ਖਿੰਨਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਆਪਣੇ ਸਟੁਡੈਂਟੀਕੇਟ ਦੇ ਪਾੜ ਕੇ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਪਹੁੰ ਵਗਾਹ ਮਾਰੇ। ਤੇ ਦਫਤਰ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿੱਕਲ ਗਿਆ...

ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਪੁੱਜਿਆ। ਗੱਡੀ 'ਚੋਂ ਉਤਰੀ ਸਮਾਨ ਵਾਲੀ ਸਵਾਰੀ ਵੱਲ ਭੱਜਦਿਆਂ ਉੱਚੀ ਸਾਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ- ਦੂਜੇ ਕੁਲੀਆਂ ਵਾਂਗ “ਹਾਂ ਜੀ! ਸਮਾਨ ਜੀ ਸਮਾਨ...”

● (INDIA)

(ਗੁਰਬਖਸ਼ ਜੱਸ ਦੇ ਲੇਖ ਦੀ ਥਾਕੀ - ਸਫ਼ਾ 36 ਤੋਂ ਅੱਗੇ)

ਹਾਂ। ਮੌਜੂਦਾ ਲੁਟੇਰੇ ਸਮਾਜਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅੰਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਲੁਟੇਰੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ— ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਤਕਨੀਕੀ ਸਾਧਨਾਂ ਉੱਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹਨ— ਗਿਣੇ-ਮਿਥੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਲੁੱਟ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਵੇਂ, ਇਹਨਾਂ ਤਕਨੀਕੀ ਈਜਾਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਚਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਪਿਛਾਹ-ਖਿੱਚੂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਚੇਤਨਾ ਲੋਕ-ਰਾਏ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਇਹ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕੁੱਝ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਅਜਿਹੇ ਭੈੜੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸੁਚੇਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਹਨਤਕਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਸੂਬਾ ਪੱਧਰ ਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਮਹੂਰੀ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ‘ਪੰਜਾਬ ਲੋਕ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੰਚ’ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ‘ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜਨਵਾਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤਕ ਮੋਰਚਾ’, ‘ਨਿਸ਼ਾਂਤ ਨਾਟਯ ਮੰਚ’ ਅਤੇ ‘ਆਦਿ ਮੰਚ’ ਆਦਿ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਨਾਟਕਾਂ, ਗੀਤਾਂ ਅਤੇ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸਿਆਸੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਵੀ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਲੋਕ-ਵਿਰੋਧੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਭੈੜੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸੁਚੇਤ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅਗਾਂਹ ਇਹ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਕਲਾ, ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਅਤੇ ਲੋਕ-ਵਿਰੋਧੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਨਿਖੇੜਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸੋਧ ਵੀ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਅਜੇ ਆਪਣੇ ਮੁੱਢਲੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਹੀ ਹਨ ਪਰ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਪਸਾਰ ਦੀਆਂ ਕਾਫੀ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ-ਮਾੜੇ ਬਾਰੇ ਸੁਚੇਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਲੰਬੇ ਤਜਰਬੇ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰਨਾ ਪਵੇਗਾ...ਰਸਤਾ ਬੜਾ ਟੇਡਾ ਅਤੇ ਔਕੜਾਂ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ● (INDIA)

ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲਿਖਾਰੀ ਸਵੈਸਾਹੀ ਦੇ ਸੱਤ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ

ਸੁਹੀ ਸਟੋਰ

ਅਨੁਵਾਦਕ: ਗੁਰਬਖਸ਼ ਜੱਸ / ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਯਾਦਗਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ.

ਇਹ ਲੇਖ ਸਰਬ ਬੁਝਾਨੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਕਾਨਫਰੰਸ ਬੁਸਿਘਮ ਵਿਖੇ
24 ਸਤੰਬਰ ਸਨਿਚਰਵਾਰ ਦੁਪਹਿਰੇ ਬਹਿਸ ਲਈ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤੇ
ਵਿਤਰਿਤਾ ਗਿਆ।

ਕਲਾ ਇਨਸਾਨੀ ਜਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸੁਹਣੀ ਤੇ
ਸੁਚੱਜੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ
ਦੀਆਂ ਸੁਚੱਜੀਆਂ ਕਲਾ - ਕ੍ਰਿਤਾਂ ਸਾਰੀ
ਇਨਸਾਨੀਤਾ ਦਾ ਉਸਾਰੂ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹਨ।
ਕਲਾ-ਕ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਸਾਇੰਸੀ ਕ੍ਰਿਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਘਟਾ ਕੇ
ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਦੇ ਦੌਰ
ਵਿਚ ਉਪਰੋਕਤ ਸਤਰਾਂ ਤੇ ਗਹੁ ਕਰੀਏ ਤਾਂ
ਸਾਡੇ ਬਹੁਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਜਮਾਤੀ ਤੇ ਸਿਆਸੀ
ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਹੋਣ ਦਾ ਜਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪੱਤਲ ਰੂਪ
ਵਿਚ ਹਾ-ਪੱਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਭਾਉਲਾ ਪੈਦਾ ਹੈ।
ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਲਿਆਂ ਵਿਅਕਤੀ
ਜਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਜੀ ਜਾਨ ਨਾਲ ਵਿਚਰਦਾ
ਘੋਸ਼ਾ ਚੜ੍ਹਦਾ ਕਲਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਲੇਖਕ
ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਕ ਕਦਮ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਮਾਣ-ਮੰਤਾ ਤੇ
ਜ਼ੁਲਮਵਾਰ ਸਿਰਜਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ
ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮਾਰਕਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ।
“ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਸਾਰਾ ਇਤਿਹਾਸ ਉਹਨਾਂ ਦੇ
ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ
ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਗੱਲ ਅਚੇਤ
ਹੋ ਜਾਵੇ।”

ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਮੁਲਕ
ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਪੂਰੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।
ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਸਾਡੀਆਂ
ਜੜ੍ਹਾਂ ਏਥੋਂ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ
ਲੱਗੀਆਂ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚਤਰ
ਜ਼ਰੂਰ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਉਥਾਭ ਦੇ ਕਾਰਨ
ਮਾਨਸਿਕ ਤਨਾਅ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਡਾ
ਬਹੁਤਿਆਂ ਦਾ ਪਿਛਕ ਹੇਠਲੀ ਮੱਧ ਸ਼੍ਰੇਣੀ
ਚੋਂ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਹੁਣੇਮੰਨ ਸਮੂਹਕ
ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਚਾਲ ਸਕੇ। ਭਾਵੇਂ
ਇਕੱਠੇ ਦੁੱਖਤ ਸੁਚੇਤ ਯਤਨ ਜਰੂਰ ਹੋਏ ਹਨ।

ਇਥੇ ਵਜ਼ਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿਸ ਬੋਲੀ
(ਭਾਵ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ) ਵਿਚ ਜੀਏ ਜਾਗਦੇ
ਸਮਾਜਿਕ ਮਸਲੇ, ਕੌਮ ਜਾਂ ਕੋਈ ਕਿੱਤਾ ਕਰਦੇ
ਤੁਰਦੇ ਵਿਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਬੋਲੀ ਵੱਖਰੀ ਹੋਣ
ਕਾਰਨ ਤੇ ਸ਼ੁਰੂਚੇ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਆਲੇ
ਦੁਆਲੇ ਦਾ ਅਸਰ ਵੀ ਮਾਨਸਿਕ ਤਣਾਅ ਪੈਦਾ
ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਣਾਅ ਦੇ ਅਸਰ ਨੂੰ ਦੂਰ
ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਵੀ
ਵਸਤ ਦਾ ਪੁਰਜਾ ਨਾ ਬਣੇ ਬਲਕਿ ਸੁਚੇਤ ਤੇ
ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਈਮਾਨਦਾਰ ਇਨਸਾਨ ਹੋਵੇ।
ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਤੋਂ ਮੌਰਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ
ਸਰਮਾਦੇਵਾਂਗੇ ਦੇ ਆਖਰੀ ਦੌਰ ਦੇ ਜਮਾਤੀ
ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਆਪਣੀ ਜਮਾਤ ਤੇ
ਆਪਣੇ ਪੱਖ ਨੂੰ ਸਮਝੇ ਬਿਨਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੀ ਵੀ
ਵਿਸ਼ਵ-ਸੰਮੇਲਣ ਦੇ ਨਾਹਰੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਣ,
ਕੋਈ ਸਾਹਬੂਰ ਸਿਟਾ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਸਕਦੇ।
ਸੰਮੇਲਣ ਦੇ ਕਾਬੂ ਸਿਆਸੀ ਤੇ ਜਾਤੀ ਲਾਭ
ਉਠਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਚੜ੍ਹਤਰ ਵਿਅਕਤੀ ਹੁੰਦੇ
ਹਨ, ਜੋ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਅੱਗੇ ਆਉਂਦੇ
ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਦੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦਾ ਕਿੱਸਾ ਹਰ
ਲੇਖਕ ਤੇ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਸੁਣਿਆ ਹੈ।
ਸਰਕਾਰੀਏ ਦਰਬਾਰੀਏ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਸੋਰ ਸੁਪਾਟੇ
ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਤਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮਸਲਾ ਹੋਲ
ਹੋਇਆ ਹੈ ਨਾ ਬੋਲੀ ਦਾ।

ਪੰਜਾਬ (ਭਾਰਤ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਇਗਲੈਂਡ
ਤੇ ਕਨੇਡਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੀ
ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ
ਤੇ ਸਮਝੇ ਬਿਨਾਂ ਭਾਵਕ ਸੁਚੇਤ ਤੇ ਨਾਹਰੇ ਕੁਝ
ਨਹੀਂ ਸੁਆਰ ਸਕਦੇ। ਹੁਣ ਤੀਜਾ ਸੰਮੇਲਨ ਇਸ
ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਅੰਤ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਵੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਇਹ ਸਿੱਧ
ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਲੇਖਕ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚਾਰੀਆਂ
ਭੇਡਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਉਹਨਾਂ
ਸਭਨਾ ਦੀ ‘ਮੈਂ’ ਜਾਂ ‘ਭੈ’ ਸ਼ੁਰੂਚੇ ਪੱਧਰ ਵਿਚ
ਜਾਂ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚ ਗੁੰਜਦੀ ਹੈ। ਕਿੰਨਾ
ਬੀਬਾ ਨਾਹਰਾ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਮੀਆਂ
ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰ
ਦਿਆਰੀ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਦੀ (ਮੁਖੀ ਤੌਰ ਤੇ
ਭਾਰਤੀ) ਸਾਨੂੰ ਕੁਰੰਪ ਦੇਣ ਹੈ ਕਿ ਹਰ

ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣਾ ‘ਕੋਮ ਕੱਢਣ’ ਦਾ ਪੁਰਜਾ
ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਮੂਹ ਦਾ ਨਾਹਰਾ
ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਬੜੀ ਚਾਲਾਕੀ ਨਾਲ ਹਾਕਮ
ਜਮਾਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਾਸ਼! ਉਹਨਾਂ
ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਜਮਾਤ ਨਾਲ ਖੱਬੇ ਤੇਰਾ ਬਲ
ਹੋਵੇ। ਇਸ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਰਹਿਤ ਖੁੰਬਰ ਦਾ
ਪੁਰਾਰ ਏਥੋਂ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਵਿਚ ਕਦੇ ਪੈਸੀ ਸੁਰ
ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਦੇ ਉਚੀ ਸੁਰ ਵਿਚ। ਜਦੋਂ
ਕਿਸੇ ਗਰਾਟ ਦੇ ਗੱਏ ਲੱਗ ਜਾਣ ਜਾਂ ਕਿਸੇ
ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੇ ਕਾਬਜ਼ ਧੜੇ ਵਲੋਂ ਫੌਰੀ
ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਬਾਜੀ ਵਜੋਂ ਮਿਹਰ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਸਾਨੂੰ
ਇਹਨਾਂ ਗੱਏਵਾਲਾਂ ਦਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ
ਅਸਲੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਲਾਭੇ ਰੱਖ ਕੇ ਜੋ ਸਾਹਿਤ,
ਕਲਚਰ ਤੇ ਬੋਲੀ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਨਿੱਜੀ ਹਿਤਾਂ
ਖਾਤਰ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ
ਹਾਕਮ ਜਮਾਤਾਂ ਨਾਲ ਭਾਈਵਾਲੀ ਤੇ ਬੇਈਮਾਨੀ
ਨੂੰ ਨੰਗਿਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਅਨੁਆਈ
ਇਹ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਘੱਟ
ਗਿਣਤੀ ਕਲਚਰ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਕਲਚਰ ਨੂੰ
ਕਦੇ ਚਾਅ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ
ਬ੍ਰਹਿਗਣਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖਿਲਾਫ ਖੜਾ ਕਰਨ
ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ
ਧੂਰ ਹਿਟਲਰ ਦੇ ਫਾਸ਼ੀਵਾਦ ਤੱਕ ਜਾਂਦੀਆਂ

ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਹਵਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ
ਮਾਰਗਰੋਵ ਬੋਰ, ਈਨਕ ਪਾਵਲ ਤੇ ਲੈ ਕੇ
ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਤੱਕ ਕੋਈ
ਵੀ ਹੋਵੇ, ਸਾਨੂੰ ਨਵਰਤ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣਾਉਣੇ
ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਯਾਦ ਰਹੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਨੇ ਦੇਸ
ਪ੍ਰਦੇਸ ਦੇ ਨੰਬਰ 736, 15 ਜੁਲਾਈ 1983 ਦੇ
ਅੰਕ ਵਿਚ ਈਨਕ ਪਾਵਲ ਤੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਫਰੰਟ
ਨੂੰ ਸਹੀ ਮੰਨ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਭਈਏ ਕੱਢਣ
ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਵਸਤ ਤਾਂ
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਟ ਦੇ ਹੱਕ ਤੋਂ ਵਾਂਝਿਆ ਹੋਣ ਦੀ
ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਗਿਆਨਕ ਜਾਂ
ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਭਾਵਕ ਤੇ
ਅਤਿ ਦਰਜੇ ਦੀ ਅੰਨ੍ਹੀ ਜਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ।
ਜਿਹੜੇ ਲੇਖਕ ਅਜੇ ਵੀ ਬਾਈ ਕੰਵਲ ਦੀ
ਯਾਰੀ ਦੀਆਂ ਭੀਰਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ
ਆਪਣੇ ਜਮਾਤੀ ਪੱਖਾਂ ਤੇ ਖੁਭ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ
ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤੇ ਇਹ ਅੱਗ ਜਦੋਂ ਘਰ
ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਬੰਬਤਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਏਥੇ
ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਸੁਚੇਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ
ਕਿ ਅਸੀਂ ਰੱਜੀ ਖਾਤਰ ਏਥੇ ਕਿਉਂ ਆਏ? ਜਾਂ
ਭਈਏ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਆਏ? ਇਸ ਫਾਸ਼ੀ
ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਨਿੰਦਣਾ ਹਰ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ
ਲੇਖਕ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਕੁਝ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਸਤ ਚੁੱਪ ਵੀ ਭੇਡੇ
ਨਤੀਜੇ ਕੱਢ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੁਰ ਜਾਂ ਗਾਂ ਦੀ ਪੁਛ
ਜਾਂ ਲੋੜ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਤਲਾਮ
ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਿੰਦਣਾ ਹਰ

ਇਨਸਾਨੀ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਸਰਮਾਦੇਵਾਂਗੇ ਲੁੱਟ ਦੀ ਮੰਡੀ ਵਿਚ
ਮਿਹਨਤ ਵੇਚਣ ਵਾਲੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਅੰਗ ਹਾਂ।
ਸਾਨੂੰ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ
ਵੀ ਧਰਮ ਜਾਂ ਕੌਮ ਨਜ਼ਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿਵਾ ਸਕਦਾ।
ਇਸ ਅੰਦੋਲ ਸਚਾਈ ਤੋਂ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਿਆ ਸਾਡੀ
ਕੋਈ ਵੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੋਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।
ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ
ਦੋਬੀਆਂ ਤੇ ਲੁੱਟੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਨਾਲ ਪੱਕੇ
ਤੌਰ ਤੇ ਖੱਬੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਰਲ-
ਗਡ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਊਥ
ਅਫਰੀਕਾ ਦੇ ਕਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਲਾਤੀਨੀ
ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਗੁਰੀਲਿਆਂ ਦੇ ਸਾਥ ਦਾ ਹੁੰਘਾਰਾ
ਚਿਨਾਂ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਿੰਨਾਂ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਖਾਤਰ
ਲੜਦਿਆਂ ਸਾਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ
ਕਾਇਮੀ ਤੇ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਏਸ ਗੱਲੋਂ
ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦਾ ਬੰਦਾ
ਕਰ ਕੋਈ ਸਿੱਧ ਨਾ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਲੋੜ ਹੈ ਯਥਾਬਥ
ਪ੍ਰਤੀ ਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਿਧਰਥ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ
ਪ੍ਰਤੀ ਈਮਾਨਦਾਰ ਬਣੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ।

ਇਹ ਕਲਾਕਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਉਹ
ਸਮਾਜਕ ਅੰਦੋਲਨ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਵਾਸਤੇ
ਹਥਿਆਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਤਣ ਲਈ ਹਾਲਾਤ
ਕਿਸੇ ਭਾਵਨਾ, ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸਮੂਹ
ਦੀ ਚੋਣ ਕਰੇ। ਉਸ ਸਾਰੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ
ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜਿਸ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਨ

ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦ
ਤੇ
ਬਰਤਾਨੀਆਂ
ਦੇ
ਪੰਜਾਬੀ
ਲੇਖਕ

ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਸੰਤੋਖ
(U.K.)

ਅੰਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਲੇਖਕ ਨੂੰ
ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਜਮਾਤੀ ਲੜਾਈ
ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਲੇਖਕ
ਨੂੰ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।
ਇਸ ਅਧਿਐਨ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਿਤ ਨੂੰ
ਸਹੀ ਸਿੱਧ ਦੇਣ, ਮਿਤਰਾਂ ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ
ਤੋਂ ਅਸੰਯੋਗ ਰਹਿਣਗੇ।

ਕਾਲਾ ਕਾਮਾ, ਚਿੱਟਾ ਕਾਮਾ ਕਾਮਾ ਹੈ
ਕਾਲਾ ਭਾਬੂ, ਚਿੱਟਾ ਭਾਬੂ ਭਾਬੂ ਹੈ

ਖੂਨ ਅਤੇ ਹੁੱਸਾ ਦੀ ਦਾ ਕੋਈ ਰੋਗ ਨਹੀਂ
ਅੱਜ ਲੜਾਈ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤੇ ਜੋਕਾ ਦੀ।
‘ਨੂਰ’

ਤੇ ਇਸ ਦਿਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ
ਦੇਖ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ
ਕਰ ਕਰ ਇਕੱਲੇ ਦੁੱਕਲੇ ਸਾਜਿਸ਼ਾਂ
ਹੁਣ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸਾਡੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਬਣਾਉਣੀ ਪਵੇਗੀ
‘ਦਾਮ’

ਬੁਝਾਨੀਆਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਅਜੇ ਤੱਕ
ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਂ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਇਨਾਮਾਂ ਦੀ
ਬੀਮਾਰੀ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਅਛੂਤੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ
ਦਾ ਮੌਰੀ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਮਾਤਾ ਅਸਰ
ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਸਗੋਂ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੁਝ
ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਕਿਸੇ ਇਨਾਮ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਰੱਖ ਕੇ
ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਅੱਜ ਕੱਲ ਏਨੇ
ਇਨਾਮਾਂ ਦਾ ਭਾਅਾ ਹੈ ਕਿ ਯਾਰੀ ਦੋਸਤੀ ਤੋਂ
ਲੈ ਕੇ ਸਿਆਸੀ ਹਿਤਾਂ ਤੱਕ ਸਭ ਇਕ ਲੜੀ
ਵਿਚ ਲਟਕਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ
ਸਮਝਦਾ ਭਾਰਤ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ
ਪੱਜ ਹਜ਼ਾਰ ਦਾ ਇਨਾਮ ਕਿਸੇ ਲੇਖਕ ਦਾ ਕੁਝ
ਸੁਆਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਦੁੱਬੀਏ ਟਰੇਡ ਦੀ
ਮਿਸਾਲ ਲਈਏ ਜੋ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਤੇ ਅਗਾਂਹ-
ਵਧੂ ਹੋਣ ਦੇ ਦਮਗਜ਼ੇ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ
ਇਕ ਪੁਰਖਾ ਕਰਤਾ ਧਰਤਾ ਬਹੁਤੇ ਪੈਸੇ
ਇਗਲੈਂਡ ਵਿਚੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ
ਇਗਲੈਂਡੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਮੱਧ ਪ੍ਰਾਤ ਤੇ
ਲਾਲਚੀ ਦੋਸਤਾ ਹੈ। ਬਾਵਾ ਬਲਵੇਤ ਤੇ
ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਦੇ ਨਾਂ ਵਰਤ ਕੇ ਹਰ ਸਾਲ
ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਸੁੱਟ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਵਾਹਵਾ
ਜਿਹੜਾ ਹਰ ਲੇਖਕ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜ ਇਨਾਮ-
ਯਾਵਤਾ ਲੇਖਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੁਬੋਧੋ ਨੇ ਇਸ
ਇਨਾਮ ਲੈਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਏਸ ਸਾਲ
ਜੇ ਪ੍ਰਦੇਸਰ ਪ੍ਰਤੀਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਾਈ ਹਜ਼ਾਰ ਦਾ
ਇਨਾਮ ਲਿਆ ਵੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਬਾਵਾ ਬਲਵੇਤ
ਤੇ ਵਧੀਆ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖਣ ਲਈ ਵਾਪਸ ਦੇ
ਦਿੱਤਾ। ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਜਾਚਣ ਦੀ

ਕਿ ਸਤਿਕਾਰ ਲੇਖਕ ਦੀ ਲਿਖਤ ਇਨਾਮ ਪਿਛੋਂ
ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਵਧ ਗਈ ਹੈ ਜਾਂ ਜੇ ਉਹ
ਸੱਚਮੁਚ ਚੰਗੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੋਰ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਉਸ
ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ? ਏਸੇ ਗੱਲ
ਦੀ ਕੁਰੰਪਸਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਨੰਗਿਆਂ ਕੀਤਿਆਂ ਤੁਸੀਂ
ਸਮਝ ਸਕੋਗੇ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਦਾ ਕਿਸੇ
ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ
ਸੰਮੇਲਨ ਲਈ ਇਗਲੈਂਡ ਜਾ ਕਨੇਡਾ ਸੰਦੇ
ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਮਜ਼ਾਕ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਹੈ?
ਜਦ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ
ਇਨਾਮ ਤੋਂ ਸੱਤ ਤੇ ਤੇਰਾ ਗੁਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ।
ਇਹ ਸਭ ਸਰਕਾਰੀ ਤੇ ਨੀਮ-ਸਰਕਾਰੀ ਇਨਾਮ
ਅਸਲ ਵਿਚ ਲੇਖਕਾਂ ਲਈ ਜੋਕਾ ਹਨ ਜੋ ਉਸ
ਦਾ ਸੁੱਚਾ ਲਭੂ ਪਾਇਆ ਹਨ। ਮਾਰਕਸ ਇਕੋ
ਇਕ ਚਿੰਤਕ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਕਿ
ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦੁਖਾਤਕ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ
ਦਾ ਅਸਲ ਕਾਰਨ ਚਲਾਕ ਹੱਥਾਂ ਤੇ ਚਲਾਕ
ਬੁੱਧੀ ਵਿਚਕਾਰ ਪਾਤਾ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਇਕ ਸਾਹਿਤਕ
ਇਕੱਠ ਵਿਚ ‘ਇਗਲੈਂਡ’ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ
ਵਾਰਤਕ ਨਾਮੀ ਪਰਚਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤੇ
ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਪਰਚੇ ਦੇ
ਲੇਖਕ ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ 14 ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ
ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਅੱਜ ਤੱਕ ਬੁਝਾਨੀਆਂ
ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਤੇ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ
ਪਰਚਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਮਿਆਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਉਹ
ਪਰਚਾ ਕੋਈ ਬਹੁਤੀ ਵੱਖਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ
ਪ੍ਰੰਤੂ ਵਿਚਾਰਨ ਸਮੇਂ 14 ਵਿਚੋਂ ਗਿਆਰਾਂ
ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਮਾਨਸਕ ਤਨਾਅ ਦੇਖ ਕੇ ਮਨ ਦੁਖੀ
ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਇਆ। ਗਿਆਰਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਲਿਖੇ
ਹੋਏ ਪਰਚੇ ਨੂੰ ਅਪਾਰ ਬੁਨਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੇ
ਖੁਲੋ-ਪਨ ਨੂੰ ਹੱਥ ਦੇਣ ਲਈ ਨਿਹੀ ਹੋਕਤ
ਦਾ ਵਿਚਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਗਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ
ਇਤਰਾਜ਼ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ
ਦੇ ਕਿਸੇ ਯਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਲੋਭੇ ਲੁੱਭੇ ਫਲਾਣੇ ਲੇਖ
ਜਾਂ ਚਮਕਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਿਉਂ
ਨਹੀਂ। ਸਿਰਫ਼ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਪਰਚੇ ਨਾਲ
ਸੰਬੰਧਤ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ
ਸ਼ੀਮਤ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਇਕ ਨੇ ਟਾਈਮ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ
ਕਾਰਨ ਛੇਤੀ ਖਹਿਤਾ ਵਫ਼ਾ ਲਿਆ। ਉਸ
ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਚੰਗੀ
ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੇ ਤੇ ਪਹਿਚਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਚਿਹਰੇ ਹਨ।
ਇਸ ਮਾਨਸਕ ਤਣਾਅ ਨੂੰ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ
ਜਾਚਣਾ ਹਰ ਲੇਖਕ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ।

‘ਸਿਧਾਂਤ ਅਮਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੈ ਅਤੇ
ਅਮਲ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਝ ਹੈ।’
ਬੁਝਾਨੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਚੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿਥੇ
ਫ਼ੈਦਗੀਆਂ ਦੇ ਕੌਮ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੋਇਆ ਹੈ
ਉਥੇ ਨਸਲਵਾਦ ਨਾਲ ਵੀ ਸਿਧਾ ਵਾਹ ਪਿਆ ਹੈ
ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਮਾਣ ਹੋਣਾ
ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹਨਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਅਮਲੀ

ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਹੈ 1 ਉਹਨਾਂ ਤੇ
ਇਸ ਅਮਲ ਦਾ ਅਸਰ ਸਿੱਧੇ ਤੇ ਸੁਗੰਧ ਵਾਲਾ
ਹੋਇਆ ਹੈ। ਏਸੇ ਅਮਲ ਦਾ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ‘ਯੇਜ਼
ਦੇ ਕੱਢੇ ਗੰਗੇਰੇ’ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਨੂਰ ਅੱਜ
ਕਵਿਤਾ ਬਾਰੇ ਇਸ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ —

ਅੱਜ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਜਾਮਾ
ਲੱਧੇ ਦਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ
ਅੱਗ ਦਾ ਦਰਿਆ ਰਸਤਾ
ਇਸਕ ਦੇ ਗਾਹੀ ਦਾ ਹੈ।

ਏਸੇ ਅਮਲ ਦਾ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਗਤਾਰ ਦਾਮ
ਸੋਕਸੀ ਤੇ ਨਾ ਸਮਝ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੁੱਠੀਆਂ
ਸਿਧੀਆਂ ਨਾਗਮਣੀ-ਨੁਮਾ ਨਜ਼ਮਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ
ਨਾਹਰੇਬਾਜੀ ਤੱਕ ਲਿਖਣ ਵਾਲੀ ‘ਗੁਆਚੇ ਘਰ
ਦੀ ਤਲਾਸ਼’ ਵਰਗੀ ਵਧੀਆ ਕਵਿਤਾ ਵੀ
ਲਿਖ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਏਸੇ ਅਮਲ ਦੀ ਪਗਡੰਡੀ
ਤੁਰਦੇ ਦੰਡ, ਦਰਸਨ ਧੀਰ ਮੁਸਤਾਫ ਅਤੇ
ਅਜਮੇਰ ਆਦਿ ਪਹਿਚਾਣੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।
ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਸਾਨੂੰ ਸੱਤੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ
ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਜਿਥੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਉਪਰੋਕਤ ਬਚਨਬੱਧ ਲੇਖਕ
ਹਨ, ਉਥੇ ਹਾ-ਪੱਖੀ ਹੁੰਦਾਰ ਵਾਲੇ ਲੇਖਕ ਬਾਰੇ
ਨਾਹ-ਪੱਖੀ ਵਤੀਰਾ ਨਹੀਂ ਪਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।
ਇਹਨਾਂ ਹਾ-ਪੱਖੀ ਲੇਖਕਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ,
ਸਾਬੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ, ਸ਼ਿਵਚਾਰਨ ਗਿੱਲ,
ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ, ਅਵਤਾਰ ਜੋਤਿਬਾਨਲਵੀ,
ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਮੇਰ, ਹਰਜੋਤ ਅਟਵਾਲ,
ਗੁਰਨਾਮ ਦਿੱਲੀ, ਬਲਦੇਵ ਬਾਵਾ, ਜਾਗਲੀ,
ਬੁਧਿਦਰ ਪੁਰੇਵਾਲ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਜਾਦ ਤੇ
ਹਰਭਜਨ ਵਿਰਕ ਆਦਿ ਦੀ ਦੇਣ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ
ਚਿਹਲੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕਿਤਾਬਾਂ
ਆਦਿ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਪੱਖ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ
ਕੰਵਲ, ਗੁਰਨਾਮ ਗਿੱਲ, ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਏ,
ਕੇਲਾਸਪੁਰੀ, ਤਰਸੇਮ ਨੀਲਗਿਰੀ ਤੇ ਮੰਧਨ
ਸਿੰਘ ਕੁਕਤ ਪਿਤੀਏ ਤੱਕ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੁੰਦਾ
ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਲੇਖਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੇ
ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਕਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ
ਦੀ ਸ਼ਿਊਕ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਅੱਜ ਜੋ
ਚੰਗੇ ਭਲੇ ਦਿਸਦੇ ਹਨ ਕੱਲ ਨੂੰ ਏਸੇ ਸ਼ਿਊਕ ਤੋਂ
ਖਾਧੇ ਜਾਣ ਦੀ ਵੀ ਭਰ ਹੈ। ਏਸ ਭਰ ਨੂੰ ਦੂਰ
ਖੋਣ ਲਈ ਹਰ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਵਿੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ
ਨਾ ਕਿਸੇ ਸਮਾਜਕ ਬਿਹਤਰੀ ਦੇ ਅਮਲ ਵਿਚ
ਕੁੱਦਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿਰ ਤੇ
ਸਰੀਰ ਦੋਵੇਂ ਅਰੰਗ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਨਿਰੁੱਧੀਆਂ
ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖ ਲਿਖ ਓਨੀ ਵਿਖਿਆਨ ਦੀ
ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਜਿੰਨੀ ਅੱਜ ਬਦ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ
ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਅਮਲ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ
ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਲੈਨਨਵਾਦ, ਮਾਰਕਵਾਦ,
ਬਚਨਬੱਧਤਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਕੁਝ ਵੀ ਕਹਿ
ਸਕਦਾ ਹੈ। ●

RED FORT INSURANCE SERVICES

107 - 9303 - 34 AVE.
EDMONTON, ALBERTA
T6E 5W8

FOR PERSONAL
SERVICES CALL:

HARJIT JUDGE

BUS. 463-9523

RES. 462-2371

Let me look after all your Insurance Needs:

PERSONAL: Fire, Auto, Motor, Tenant Package

LIFE INSURANCE: Mortgage, Disability and
Accident & Sickness.

COMMERCIAL: Bonding, Liability, Fires, Crime,
Apartment Buildings, Retail Stores, Offices,
Machinery, Boilers.

Millhurst Hair Stylists (Unisex)

5734 - 19 A AVE, EDMONTON

SPECIALIZED IN:

i) Haircut	ii) Blow Dry	iii) Colour
iv) Perms	v) Henna	vi) French Braids

PHONE:

DARSHAN DHILLON

FOR APPOINTMENT (463-5012)

MOONLIGHT STEAM CLEANERS

EDMONTON, ALBERTA

PHONE (24 HRS.) - PIARA PARMAR (463-9702)

FOR ALL YOUR CLEANING NEEDS

- CARPETS
- UPHOLSTERY
- AUTO INTERIOR (CARS, VANS, CAMPERS)
- SCOTCH—GUARDING (ON REQUEST)
- FLOOD CLEANUPS
- FIRE RESTORATION
- DEODORIZING
- 100% SATISFACTION GUARANTEED (in writing)
- INSURED & BONDED FOR YOUR PROTECTION
- OWNER OPERATED
- FREE ESTIMATES

**CALL TODAY TO EXTEND THE LIFE OF
YOUR CARPET & FURNITURE**

ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਦੇ ਨਉਂ ਖ਼ਤ

ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਜੀ,

ਜੈ ਸੰਪਰਕ ।

ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਛਪਦੇ ਪਰਚੇ "ਵਤਨੇ ਦੂਰ" ਦੇ ਜੁਲਾਈ ਅਗਸਤ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡਾ ਖ਼ਤ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ (ਸਫ਼ਾ 60) । ਪੜ੍ਹਕੇ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਲੋਕ ਪੱਖੀ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਉਦਾਸੀ ਅੱਜ ਇਸ ਸੋਚ ਤੇ ਆ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਿਰਫ਼ ਫਿਰੇ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਈ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਸਤ ਲਹਿਰ ਵਿੱਚੋਂ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਜੀ ! ਤੁਸੀਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਜਿਹੜੀਆਂ ਅੱਤਵਾਦ ਅਤੇ ਵੱਖਵਾਦ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੀਕ ਅੱਪੜ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਇਹ ਕੇਵਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਵਿਰਸੇ ਦਾ ਮੱਚ ਮਾਰਨ ਲਈ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਤਸੱਦਰ ਨੂੰ ਸਹੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਵਾਹ-ਵੇਲਾ ਹਨ ।" ਸੰਤ ਰਾਮ ਜੀ, ਕੀ ਇਸ ਵਾਰੇ ਕੋਈ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਬਿੰਨੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਤੇ ਉਸਦੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਗੋਰੇਹਾਂ ਨੂੰ ਪਨਾਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾ ਆਇਆਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰੋਪੇ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ । ਇੱਥੇ ਹੀ ਥੱਸ ਨਹੀਂ, ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਗੋਰੇ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨਵੇਂ ਕਾਤਲਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਸਟਾਂ ਦਾ ਪਬਲਿਕ ਸਟੇਜ ਤੇ ਐਲਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿਰਫ਼ ਪਨਾਹ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਰਿਹਾ, ਸਗੋਂ ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਚਲਾਏ ਹੋਏ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਦੇ ਮੁੱਖ ਆਗੂਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ । ਅਕਾਲੀ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਅਹਿਮ ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਉਸਦੀ ਸਲਾਹ ਲੈਣ ਲਈ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ।

ਉਦਾਸੀ ਖ਼ਤ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਆਰਥਿਕ ਮੰਗਾਂ ਜੁ ਸਾਨੂੰ ਉਠਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਸਨ ਉਹ ਅਕਾਲੀਆਂ ਉਠਾ ਲਈਆਂ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੀ ਕਸੂਰ ਹੈ ?" ਉਦਾਸੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਲੜਾਈ ਆਰਥਿਕ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਆਰਥਿਕ ਮੰਗਾਂ ਤਾਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਰਗਲਾਉਣ ਲਈ ਰੱਖੀਆਂ ਹਨ । ਲੜਾਈ ਤਾਂ ਵੱਖਵਾਦ, ਫਿਰਕਾਵਾਦ ਅਤੇ ਇਲਾਕਾਵਾਦ ਦੇ 'ਇਨਕਲਾਬ' ਨੂੰ ਫੈਲਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਵਿੱਚ ਵੰਡਣ ਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਲਈ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ, ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾਉਣਾ ਹੈ ।

ਉਦਾਸੀ ਖ਼ਤ ਵਿੱਚ ਆਪ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਅਕਾਲੀ ਕੀਤ ਦੀ ਤਹਿ ਹੇਠ ਅਕਾਲੀ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਮਸਲਾ ਡਾਂਗ ਵਾਂਗ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ ।" ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ ਸਾਫ਼ ਜਾਹਿਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਆਪਣਾ ਮੰਤਵ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡ ਰਹੀ ਹੈ । ਕੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਕਿ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ (ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ) ਪਰਚਾ ਨੰਗਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਅਕਾਲੀ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਤੋਂ ਜਾਬੂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ । 'ਜੈਕਾਰਾ' ਤੇ 'ਸਮਤਾ' ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿੱਕਲਣ ਵਾਲੇ ਹਿਸਾਬੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਦੇ ਬੁਰਕੇ ਨੂੰ ਨੰਗੇ ਕਰਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸੇਧ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਉਦਾਸੀ ਨੂੰ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਹਿਸਾਬਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮੁਸ਼ਕ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਸਮਤਾ' ਪੜ੍ਹਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖਿੜ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਤਾਂ ਜੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਇਸ ਖਿੜ ਨੂੰ ਪੀ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ।" ਜਿਸਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਜਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਉਦਾਸੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਨੂੰ ਮਾੜੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਉਦਾਸੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਹੋਣ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਨਾਲੋਂ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ । 'ਸਮਤਾ' ਪਰਚਾ ਜੋ ਇਸ ਵੇਲੇ ਚੱਲ ਰਹੀ ਫਿਰਕੂ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਸ ਉੱਤੇ ਲਕੀਰ ਫੇਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

'ਜੈਕਾਰਾ' ਪਰਚੇ ਵਾਰੇ ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, "ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਨੂੰ 'ਜੈਕਾਰਾ' ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕੇਗਾ ।" ਜੈਕਾਰਾ ਇਸ ਵੇਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਅਸਲੀ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਤੋਂ ਜਾਬੂ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪਰਚਾ ਹੈ । ਜੈਕਾਰਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਮੋਰਚੇ ਹੇਠ ਲੁਕੀ ਨੀਅਤ ਤੋਂ ਜਾਬੂ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਵਾਦ, ਅੱਤਵਾਦ, ਪੱਖਵਾਦ ਤੇ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਹਿਚਾਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲਾਮਬੰਦ ਹੋਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਨ ਕਿ ਜਾਗੀਰੂ ਪਾਰਟੀ ਮਗਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਗਵਾਉਣ ਲਈ ।

ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਚਲਾਏ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਦੁਬਾਰਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰੇ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਸਹੀ ਰਸਤੇ ਤੇ ਲਿਆਵੇ ।

ਆਪਦਾ,

ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ

FORT McMURRAY, ALBERTA, CANADA ●

ਭਾ ਜੀ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਾਟਕ ਵੀ ਦੇਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਰਾਮ ਕੀਤੇ ਸਨ 28 ਮਈ ਤੇ 19 ਜੂਨ ਨੂੰ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਮਿੰਨੋ ਦਿਨ ਇਥੇ ਰਹੇ, ਤਕਰੀਬਨ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਸਭਾ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵਲੋਂ ਆਏ ਸੱਦੇ ਉੱਪਰ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਸੁਨਹਾ, ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਦੇ ਰਹੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਰਾਮਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਟਕ: 'ਚਾਦਨੀ ਚੌਂਕ ਤੋਂ ਸਰਹੰਦ ਤਕ', 'ਕਿਵ ਕੂੜੇ ਤੁਟੇ ਪਾਲ', 'ਜਿਨ ਸੱਚ ਪੱਲੇ ਹੋਏ', 'ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਮੂਲ', 'ਟੋਆ' 'ਤਮਾਸ਼ਾ', 'ਜੈਗੀ ਰਾਮ ਦੀ ਹਵੇਲੀ', 'ਹੋਰ ਵੀ ਉਠ ਸੀ ਮਰਦ ਕਾ ਚੋਲਾ', 'ਇਕ ਮਾ ਦੇ ਮੁਲਕ' ਅਤੇ 'ਜਦੋਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ' ਆਦਿ ਦੇਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ।

ਕੁਝ ਇਕ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿਚ ਧਾਰਮਕ ਅੰਸ਼ ਜ਼ਰਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਭਾਰੂ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਅੰਸ਼ ਕਲ੍ਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਥਿਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਟਕ ਲੋਕਾਂ ਉੱਪਰ ਗਲਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੀ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਭਾ ਜੀ ਹੁਰੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਚੇਤਨ ਜਾਪਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਹੁਣ ਇਹ ਨਾਟਕ ਦੇਨੇ ਆਮ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਧਾਰਮਕ ਨਾਟਕਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੂਜੇ ਨਾਟਕ ਜਿਵੇਂ 'ਜੈਗੀ ਰਾਮ ਦੀ ਹਵੇਲੀ', 'ਹੋਰ ਵੀ ਉਠ ਸੀ ਮਰਦ ਕਾ ਚੋਲਾ' ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵੀਂ ਕਿਸਮ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਨਾਟਕ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਇਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿ ਇੰਨੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਗੱਲ ਇੰਨੇ ਸੌਖੇ ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਟੇਜ ਤੋਂ, ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਕਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਭਾ ਜੀ ਹੁਰੀਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਨਾਟਕ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਵਿਚ ਇਨਕਲਾਬ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਟਕ-ਕਲਾ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤਕ ਹਉਆ ਬਣਾ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਅਸਲੀ ਵਾਰਸਾਂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਥੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਝ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਬੁਧੀਜੀਵੀ ਨਾਟਕ ਕਰਨ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਕਦੀ ਕਦੀ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹਦੇ ਵਲ ਵਲ ਪਹੁੰਚ ਬੁਰਜੂਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਨਾਟਕ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਨੂੰ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਔਖਾ, ਮਹਾਨ ਤੇ ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਇਕ 'ਖਾਸ' 'ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ' ਵਾਲੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਭਾ ਜੀ ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਿਖ ਕੇ ਸ਼ਾਇਦ ਕੁਝ ਹੱਲ ਚਲ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ। ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਨਾਟਕਾਂ ਦਾ ਮਹੱਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਹੱਲਾ ਸ਼ੇਰੀ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ—ਏਥੋਂ ਕੀ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਭਾ ਜੀ (ਗੁਰਸਰਨ ਸਿੰਘ) ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਦੇ ਇਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੌਕੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਸੱਦੇ ਤੇ ਉਹ ਆਏ ਸਨ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਕੁਝ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵਧ ਹੀ ਬਿਜੀ ਰਖਦੀ ਰਹੀ।

ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਜਿਹੜੇ ਇਕ ਦੋ ਮੌਕੇ ਮਿਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭਾ ਜੀ ਹੁਰੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਹਾਲਤਾਂ ਉੱਪਰ ਕਾਫੀ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋਈ ਖੱਬੀ ਸਿਆਸਤ ਤੋਂ ਉਹ ਕਾਫੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਨ ਨੇ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਇਕ ਥਾਂ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਬੜੀ ਈਮਾਨਦਾਰ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਫੁੱਘੇ ਸੰਕਟ ਵਿਚ ਖੱਬੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਫਸ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਲਈ ਸ਼ਾਇਦ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗੁਰਸਰਨ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਸ਼ਖਸ ਦੀ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਲੋਕ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੰਚ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਉਹ ਕਾਫੀ ਆਸਵੇਦ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਸਿਆ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਅਜੇ ਕਿਸੇ ਸਿਆਸੀ ਮੰਚ ਤੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਘਟੇ ਘੱਟ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੰਚ ਤੇ ਹੀ ਸਹੀ ਲੋਕ ਇਕੱਠੇ ਤਾਂ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦੀਆਂ ਕਾਨਵਰਸਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਗਮ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਲੱਚਰ ਗੀਤਾਂ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਵਿਰੁਧ ਜਲੂਸ ਕੱਢੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਗੰਦੇ ਗੀਤ ਵੱਲੋਂ ਰੋਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਭਾ ਜੀ ਹੁਰਾਂ ਬਾਰੇ ਇਹ ਗੱਲ ਬੜੀ ਮਹੱਤਵ-ਪੂਰਣ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਪੂਰੀ ਈਮਾਨਦਾਰੀ, ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਤੇ ਬੜੀ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਬਹੁਤ ਘਟ ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਹਲੂਣਾ ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਥੇ (ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ) ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮਿਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਉਹ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਭਾਬੀ ਕੈਲਾਸ਼ ਕੌਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨਵਸਰਨ ਤੇ ਅਰੀਤ ਵੀ ਬਹੁਤ ਨਿਘੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਨਵਸਰਨ ਤੇ ਅਰੀਤ ਦੀ ਸਿਆਸੀ ਸੂਝ ਤੇ ਇਥੇ ਕਾਫੀ ਲੋਕ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਕੁੜੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਔਰਤ ਦੀ ਚੇਤਨਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਹਿਸਾ ਪਾਉਣਗੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਕੁਝ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਨਾਟਕ 'ਅਹਿਸਾਸ' ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਚੁਭਦੀ ਸੀ ਕਿ ਭਾਜੀ ਨਾਲ ਆਏ ਦੂਸਰੇ ਕਲਾਕਾਰ ਸਿਆਸੀ ਪਖੋਂ ਕੁਝ ਉਣੇ ਸਨ। ਉਂਝ ਉਹ ਕਲਾਕਾਰ ਵਧੀਆ ਹਨ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਧਾਲੀਵਾਲ ਇਕ ਵਧੀਆ ਕਲਾਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਧੀਆ ਗਵੱਈਆ। ਉਸ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਦਾ (ਜਿਹਦੇ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ 'ਗਰੁਪ ਸੋਂਗ' ਹਨ) ਇਕ ਰੀਕਾਰਡ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਕ ਦੋ ਨਾਟਕਾਂ ਦੀ ਇਕ ਫਿਲਮ ਵੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਅਜੇ ਐਡੀਟਿੰਗ ਬਗੈਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਗੁਰਸਰਨ ਭਾ ਹੁਰਾਂ ਦਾ ਇਥੇ ਆਉਣਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਘਟਨਾ ਸੀ ਜਿਹਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਹਲੂਣਿਆ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਦੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕਈ ਵਧੀਆ ਸਿਟੇ ਨਿਕਲਣ। ●

ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ
ਸ: ਗੁਰਸਰਨ ਸਿੰਘ
ਅਤੇ
ਉਹਦੇ ਨਾਟਕ

ਸਾਧੂ ਦਾ
ਗੁਰਬਖਸ਼ ਜੱਸ
ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਖ਼ਤ

ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਡਰਾਮਿਆਂ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵ

(ਨੁਜ਼ਹੱਤ ਸਦੀਕੀ)

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ : ਸੁਖਿੰਦਰ, ਟੋਰਾਂਟੋ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਅਜਲ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ, ਨੇਕੀ ਅਤੇ ਬਦੀ, ਹਨੇਰੇ ਅਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਇਨਸਾਨਾਂ ਨੇ ਮਨਫੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਖਾਂ ਪਾ ਕੇ ਲਲਕਾਰਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਹਾਦਰਾਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਅਤੇ ਤੌਰ ਤਰੀਕੇ ਜੁਦਾ ਜੁਦਾ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਬੀਲਾ ਇੱਕ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਭ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਨੇ। ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਨੇ।

ਇਸੀ ਕਬੀਲੇ ਦਾ ਇੱਕ ਬੰਦਾ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੈ। ਜੀਹਦਾ ਨਾਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਪੰਜਾਬ ਬਲਕਿ ਪੂਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਮੁਹਤਾਜ ਨਹੀਂ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬੀ ਡਰਾਮੇ ਦੇ ਮੀਡੀਅਮ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਮਾਜੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ, ਕੁੱਖ ਨੰਗ ਤੇ ਇਨਸਾਨੀ ਕਦਰਾਂ ਦੀ ਟੁੱਟ ਫੁੱਟ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਆਵਾਜ਼ ਉੱਠਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਬੜੇ ਸਲੀਕੇ ਨਾਲ ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀਆਂ ਕੜੀਆਂ ਹਾਲ ਨਾਲ ਮਿਲਾਂਦਾ ਹੈ। ਐਸੇ ਮਕਸਦ ਲਈ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਤਾਰੀਖੀ ਵਾਕਿਆਤ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਅੱਜ ਦੇ ਨਿਜ਼ਾਮ ਦੀਆਂ ਹਮਵਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਮੁਖਾਤਿਬ ਪੰਜਾਬੀ ਅਵਾਮ ਹਨ। ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਸ਼ਾਇਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਮਾਜ ਦੇ ਨਾਸੂਰ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਅਤੇ ਜ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਜਾਗਰ ਕਰਕੇ ਉਹਦਾ ਇਲਾਜ ਵੀ ਦਸਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਵਿੱਚ ਜੋਗ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਜੋਗੀ ਵਾਲਾ ਫੇਰਾ ਪਾ ਕੇ ਦੁਖਿਆਰੀਆਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਵੰਡਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਦੀ ਸਚਾਈ ਦਿਲਾਂ ਤੇ ਅਸਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਮੁਦ ਵੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਟੇਜ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਉਹਦੇ ਡਰਾਮਾ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਅਛੇ ਅਦਾਕਾਰ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਟੇਜ ਉੱਤੇ ਡਾਇਲਾਗਜ਼ ਅਤੇ ਮੂਵਮੈਂਟਸ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵੇਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਤਸਰ ਕਰਨ ਦਾ ਫਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਲਿਬਾਸ ਅਤੇ ਤੌਰ ਤਰੀਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਅਸਲੀ ਕਲਚਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਲੱਚਰਪਣ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਦੇ ਨੇ।

ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਡਰਾਮਿਆਂ ਬਾਰੇ ਮੇਰਾ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਤਕਰੀਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡਰਾਮੇ ਵੇਖ ਕੇ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਢਾਈ ਘੰਟੇ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਡਰਾਮੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ: 'ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਕ ਤੋਂ ਸਰਹਿੰਦ ਤੱਕ', 'ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਮੁੱਲ', 'ਟੋਆ' ਅਤੇ 'ਇੱਕ ਮਾਂ ਦੋ ਮੁਲਕ'। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਡਰਾਮਿਆਂ ਦੀ ਕਾਮਿਯਾਬੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ। ਲੇਕਿਨ, ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਬਾਰੇ ਧਿਆਨ ਦਵਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੇ ਮੁਖਤਲਿਫ ਹੀਲੇ ਢੂੰਡਦਾ ਹੈ। ਜੀਹਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਜ਼ਰੀਆ ਧਰਮ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਰੀਆ ਜਿੰਨਾ ਪੁਰਾਸਰ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਖਤਰਨਾਕ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬੜੀ ਜਿਹੀ ਬੇਇਤਿਆਜ਼ੀ ਵੀ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਨੂੰਨੀ ਫਿਰਕੂ ਤਾਕਤਾਂ ਇਹਦੇ ਕੋਲੋਂ ਗਲਤ ਫਾਇਦਾ ਵੀ ਉਠਾ ਸਕਦੀਆਂ ਨੇ। ਟਰਾਂਟੋ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਡਰਾਮੇ 'ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਕ ਤੋਂ ਸਰਹਿੰਦ ਤੱਕ' ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ 'ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ' ਦੇ ਨਾਹਰੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹਨ।

ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਜਿਹਾ ਤਰੱਕੀ ਪਸੰਦ ਫਨਕਾਰ ਜੋ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰੇ ਤਾਂ ਬੇਹਤਰ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਫਿਰਕੂ ਨਫਰਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਰਸਤੇ ਦੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।

ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਅੱਜ ਦੇ ਦੌਰ ਦਾ ਅਹਿਮ ਤਕਾਜ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਕੌਮੀ ਸਤਹ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਗਲੋਬਲ ਪੀਸ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇ। ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਜ਼ੁਲਮ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਹਕੀਕਤ ਹੈ। ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਖਿਲਾਫ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਜਹਾਦ ਹੈ। ਪਰ ਅੱਜ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਬੇਰਹਿਮ ਇੰਮਪੀਅਰਲਿਸਟ ਸਟਰਕਚਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਮੁਲਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਜ਼ਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਤਕਦੀਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਆਪ ਕਰ ਸਕੇ। ਕੌਮੀ ਲਹਿਰਾਂ ਦੀ ਕਾਮਿਯਾਬੀ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਐਸੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ ਜੀਹਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਇਨਸਾਫ ਤੇ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ। ਦੌਲਤ ਤੇ ਤਾਕਤ ਦੀ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਨੇ ਮਾਡਰਨ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਐਸੇ ਖਤਰਨਾਕ ਹਥਿਆਰ ਬਣਾ ਲਏ ਨੇ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਚੰਦ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਖਤਮ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਨੇ। ਇਹ ਉਹ ਵੇਲਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮਜ਼ਲੂਮ ਅਵਾਮ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਕੇ ਜ਼ਾਲਮ ਹਾਕਮਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਣ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੱਕ ਖੋਹਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਦਰਦਨਾਕ ਮੌਤ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦਾ ਮੁਕੱਦਰ ਬਣ ਜਾਏਗੀ।

ਇਸ ਨਾਜ਼ੁਕ ਕਦਮ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੀ ਕੌਨੇ ਵਿੱਚ ਜਹਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਫਨਕਾਰ ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਦਿਲਾਕੇ ਜਾਂ ਕੌਮ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਏਅਰ ਟਾਈਟ ਕੰਮਪਾਰਟਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਬਹਿ ਕੇ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਆਪਣੇ ਡਰਾਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਗਲੋਬਲ ਸਲੂਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਦੀ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਅਤੇ ਫਨ ਤੇ ਸਿਰਫ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਹੀ ਹੱਕ ਨਹੀਂ, ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ। ਤੇ ਇਸ ਖਤਰਨਾਕ ਵੇਲੇ ਦੁਨੀਆਂ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਇੱਕ ਇੱਕ ਮੁਜਾਹਿਦ ਕੋਲੋਂ ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਮੰਗਦੀ ਹੈ। • (SCARBOROUGH, ONTARIO)

ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਰੰਗਮੰਚ (ਅਜਮੇਰ ਰੋਡ)

ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਾਟਕ ਕਲਾ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਤੇ ਵੱਡੀ ਦੇਵ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਇਸਨੇ ਸੰਜੀਦਾ ਰੰਗਮੰਚ ਨੂੰ ਪਿਛਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਂਜ ਸੰਜੀਦਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰੈਸਿਵ ਰੰਗਮੰਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ—ਜੇਗੰਦਰ ਬਾਹਰਲਾ ਤੇ ਉਸਦੇ ਗਰੁੱਪ ਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਪਰਮਸ਼ਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਥੀਏਟਰਾਂ ਉੱਤੇ ਬਿਨਾ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨਾਟਕ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਰੰਗਮੰਚ ਬੇਜ਼ਾ ਚਿਰ ਕਾਇਮ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਰੰਗਮੰਚ ਚੇਤਨਤਾ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਿਆ।

ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਸੱਤ, ਅੱਠ ਛੋਟੇ ਨਾਟਕ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰੰਗਮੰਚ ਲਈ ਇਹ ਖੁਸ਼ਹਿਸ਼ੀਦਾਜ਼ੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਤਨੇ ਨਾਟਕ ਵੇਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿੱਚ ਨਾਟਕ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਘੇਰਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਤਿ ਸਫਲ ਰਹੇ। 'ਟੋਆ' ਅਤੇ 'ਜੰਗੀ ਰਾਮ ਦੀ ਹਵੇਲੀ' ਬਹੁਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਨਾਟਕ ਸਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਕ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਲਈ ਨਵੀਆਂ ਨਾਟ-ਵਿਧੀਆਂ ਲਈ ਵੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸੀ। 'ਟੋਆ' ਵਿੱਚ ਅਗੇਤ ਦੀ ਆਵਾਜ਼, ਅਦਾ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰ, ਭਾਰਤ ਮਾਂ ਦੀ ਲਾਚਾਰ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ 'ਹੋਰ ਵੀ ਉਠਸੀ ਮਰਦ ਕਾ ਚੇਲਾ' ਵਿੱਚ ਕੇਲਪਾਲੀਏਲ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦੰਡੀ ਮੈਂਮ. ਮੈਂਮ. ਏ. ਦਾ ਰੋਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਉੱਤਮ ਕਲਾ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਸਨ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਇੱਕ ਕਾਰਣ ਵੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ ਪਬਲੀਸਿਟੀ ਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਲਈ ਇਥਲ ਪਥਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਧਾਈ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ।

ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਅਕਸਰ ਸਮਾਜਕ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਰਾਜਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਬੜਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ: ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀਓਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਚਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਚੇਤਨ ਕਰਨਾ। ਰੰਗਮੰਚ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲਦੇ ਵਿੱਚ ਨਿਪੁੰਨ ਹਨ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਟਕਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿ ਰਾਜਸੀ ਪਰਚਾਰਕ-ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਗੱਲਾਂ ਕਹਿਣੀਆਂ ਕਹਿਣੀਆਂ ਨਾਟਕ ਦੀ ਗੱਲ ਤੁਰਨ ਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਿਸਮ ਦੀ ਚਮਕ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਟੇਜ ਉੱਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀਆਂ ਉਸਦਾ ਹਾਲ ਭਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਨਾਟਕਕਾਰ (ਰੰਗਮੰਚ) ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੈ—ਲੋਕ ਨਾਟਕਕਾਰ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੀ ਵੇਖਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਰਾਜਸੀ ਪੱਖ ਤੋਂ ਹੀ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਪਰਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੰਗਮੰਚ ਨੂੰ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਸਥਾਨਕ ਰੰਗਮੰਚ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਸਤ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਵਾਰ ਦੁਹਰਾਏ ਨਾਟਕ ਵੇਖ ਕੇ ਚਕਾਚੌਂਧ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਥਾਰ ਥਾਰ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਰੰਗਮੰਚ ਤਾਂ ਅਤਿ ਸੌਖੀ ਕਲਾ ਹੈ; ਇਸ ਵਿੱਚ ਮਿਹਨਤ ਦੀ, ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਦੀ, ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਲੋਕ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਹਨ ਕਿ ਹਰ ਸਾਰੀ ਅਤੇ ਸਹਲ ਰਚਨਾ ਪਿੱਛੇ ਕਿੰਨੀ ਮਿਹਨਤ ਛੁਪੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਨਾਟਕ 'ਟੋਆ' ਹੀ ਲਵੋ। ਨਵਸ਼ਰਨ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਾਟਕ ਕਲਾ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਕਲਾਕਾਰ) ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸਨੂੰ "ਭਬਲ ਸਟੇਜ" ਬਣਾ ਕੇ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਫੇਰ ਸਟੇਜ ਉੱਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਲੀ ਟੋਆ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ, ਤੇ ਫੇਰ ਇਹਨਾਂ ਪੜਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਕੇਵਲ "ਮੈਕੀਟਿੰਗ" ਨਾਲ ਟੋਆ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਲ ਹੋਈ।

ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿੱਚ ਰੰਗਮੰਚ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਕੁਦਰਤੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਇਸਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਸੈਲੀਆਂ ਅਜਮੇਰੀਆਂ ਖੈਦਗੀਆਂ। ਜੇ ਵਿਧੀਆਂ ਸਫਲਤਾ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਨ ਹੋਈਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਖਾਰਜ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਸਥਾਨਕ ਰੰਗਮੰਚ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਦੀ, ਅਤਿ ਸਾਧਾਰਣ, ਕਦੀ ਅਕਾਦਮਿਕ ਅਤੇ ਕਦੀ 'ਸੁਹਰਤ ਖੂਸ਼ਾਨ' ਰੁਚੀਆਂ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਟੇਜ ਉੱਤੇ ਵੱਡੇ ਸੈੱਟ ਵੀ ਲਾਏ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਮੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਆਰਜ਼ੀ ਸਟੇਜ ਬਣਾ ਕੇ ਵੀ ਨਾਟਕ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸਭ ਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਜਰ ਕੇ ਮੰਚ ਉੱਤੇ ਕੀ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ: ਕੇਵਲ ਮਨ ਪਰਚਾਏ ਲਈ ਹਲਕੇ ਫੁਲਕੇ ਲੱਚਰ ਡਰਾਮੇ ਜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਪਜੇ ਨਿੱਗਰ ਡਰਾਮੇ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਕ ਰੰਗਮੰਚ ਵਲੋਂ, ਨਸਲਵਾਦ, ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ, ਭਾਰਤੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ, ਮੌਰਤਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ, ਕਾਮਾਗਾਟਾਮਾਰੂ, ਗਰਹ ਲਹਿਰ, ਗਰੀਬੀ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਉੱਤੇ ਨਾਟਕ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਥਾਨਕ ਰੰਗਮੰਚ ਦੀ ਸੇਧ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰੈਸਿਵ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ।

ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿੱਚ ਪਿਛੇ ਜ਼ਿਕਰ ਹੀ ਸਥਾਨਕ ਰੰਗਮੰਚ (ਭਾਰਤੀ ਨਾਟ ਕੇਂਦਰ) ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਡਰਾਮਾ 'ਤੂੜੀ ਵਾਲਾ ਕੋਠਾ' ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਥਾਨਕ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਵੀਕ ਮੈਂਬ 'ਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਮਿਲ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਾਲੇ ਦਿਨ (ਜਿਸ ਦਿਨ ਨਾਟਕ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ) ਤੋਂ ਇਕ ਹਫ਼ਤਾ ਪਹਿਲਾਂ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿੱਚ ਆਸਾ ਤੋਸਲੇ ਦਾ ਸ਼ੋਅ ਸੀ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤੋਂ ਇਕ ਹਫ਼ਤਾ ਪਿੱਛੋਂ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਡਰਾਮੇ ਸਨ ਜਿਸ ਲਈ ਇਥਲ ਪਥਲ ਵਲੋਂ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਪਬਲੀ-ਸਿਟੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। (ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਨਾਟ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਇਸਤਿਹਾਰ ਸਟੇਜਾਂ ਉੱਤੇ ਨਾਚੇ ਨਾਲ ਜਾ ਪਏ ਸਨ)। ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਨਾਟ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ (ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਾਂ) ਚਿੰਤਾਤੁਰ ਸਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਜੀ ਭੁਲੇਖਿਆਂ 'ਚੋਂ ਸਮਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਨਾਟਕ ਤੇ ਲਾਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਵਲੋਂ 'ਤੂੜੀ ਵਾਲਾ ਕੋਠਾ' ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਿਆ। ਉਮੀਦ ਤੋਂ ਵੱਧ (400 ਦੇ ਲੱਗਭਗ) ਦਰਸ਼ਕ ਆਏ। ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ 'ਤੇ ਮਿਲੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਅਨੁਸਾਰ 'ਤੂੜੀ ਵਾਲਾ ਕੋਠਾ' ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਅਤਿ ਸਫਲ ਰਹੀ। ਇਹ ਸਥਾਨਕ ਰੰਗਮੰਚ ਲਈ, ਭਾਰਤੀ ਨਾਟ ਕੇਂਦਰ ਲਈ ਖੁਸ਼ੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸੀ।

ਪਰ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕੁਝ ਅਤਿ-ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲਈ 'ਤੂੜੀ ਵਾਲਾ ਕੋਠਾ' ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰੇ ਸਥਾਨਕ ਨਾਟਕਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਮਹੱਤਤਾ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਕਦੀ ਇਹਨਾਂ ਨਾਟਕਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਰਜ਼ੂਆ ਦਸਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਦੇ ਸੰਖੇਪਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਧੀਲੀਵੀ ਤੇ ਕਦੇ ਕੁਝ। ਉਹ ਸਥਾਨਕ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਮੁੱਲ ਉਗਾਉਂਦੇ ਹਨ—ਤੇ ਏਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਅਫਸੋਸ ਹੈ। ਉਹ ਆਪ ਰੰਗਮੰਚ ਵਰਗਾ ਕੀਮਤ ਤੇ (ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਧ ਅੱਧ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੇ ਕਿੱਲੇ ਹੀ ਲੋਕ ਅਤੇ ਅੱਧ ਅੱਧ ਕਿੱਲੀਆਂ

ਹੀ ਕਲਾਬ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ) ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕੰਨੀ ਕਤਰੋਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਮਿਹਨਤ ਨੂੰ ਫੜੂਲ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। "ਜੇ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਥੋਂ 'ਚ ਸਫ਼ਾ ਕਰਦਾ ਨਾਟਕ ਸੋਚ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਥੱਲੇ ਸਮਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਦੋ ਗੱਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪਿੱਠਾਂ ਜੋੜ ਕੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਨਾਟਕ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ" ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਕਿਉਂ ਨੀ ਕਰਦੇ? ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀਆਂ ਸਟੇਜਾਂ 'ਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ। ਨਾ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਨਾਟ ਵਿਧੀਆਂ 'ਚ ਪ੍ਰਯੋਗ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਹੈ।

ਉਹਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰੈਂਡਟ ਵਰਗਾ ਨਾਟਕਕਾਰ ਵੀ ਅਤਿ ਬੁਰਜ਼ੂਆ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ 'ਸਾਊਂਡ ਇਫੈਕਟਸ' ਵਰਤੇ, ਪ੍ਰਮਿਦੇ ਮੰਚ ਬਣਾਏ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਸੰਗੀਤ ਗਾਉਂਦਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਬ੍ਰੈਂਡਟ ਦੇ ਨਾਟਕਾਂ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨ ਨਾਟਕ ਅਤੇ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਦਾ ਨਾਂ ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ, ਰੰਗਮੰਚ ਵਿੱਚ ਇਕ ਨਵੀਂ ਪ੍ਰਥਾ ਤੋਰੀ। (ਬ੍ਰੈਂਡਟ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਇਕ ਦੋ ਮਹਾਨ ਨਾਟਕਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।

ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਪਿਛਲੇ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਨਾਟਮੰਡਲੀਆਂ ਕੈਨੇਡਾ ਆ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਏਥੇ ਰੰਗਮੰਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਛੱਡਿਆ। ਮੇਰੀ ਜਾਣੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰੰਗਮੰਚ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਦੇਵ ਯੋਗ ਰਾਜ ਸੇਛਾ ਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਤ ਕੀਤਾ "ਰੱਤਾ ਸਾਲੂ" ਏਥੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਹੋਏ ਸਭ ਨਾਟਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸਫਲ ਰਿਹਾ। "ਰੱਤਾ ਸਾਲੂ" ਦੇ ਦੂਜੇ ਸੋ ਸਮੇਂ ਕੁਈਨ ਇਲਿਜ਼ਬੈੱਥ ਪਲੇਹਾਊਸ 'ਫੁੱਲ' ਹੋਏ ਕਰਕੇ ਕਾਫੀ ਟਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਮੁੜਨਾ ਪਿਆ।

ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਂ ਦੇ ਏਥੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਵੇਂ ਨਾਟਕਾਂ ਦਾ ਕਾਫੀ ਮਾਹੌਲ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਫੇਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੰਗਮੰਚ, ਅਤੇ ਰੰਗਮੰਚ ਦੀ ਹੋਈ ਪਬਲੀਸਿਟੀ ਨੇ ਏਥੋਂ ਦੇ ਰੰਗਮੰਚ ਤੇ (ਜਿਹੜਾ ਅਜੇ ਬਹੁਤਾ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ) ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਇਆ। ਸਥਾਨਕ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧੇ ਰੰਗਮੰਚ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ — ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਵਲੋਂ ਵੀ ਬਾਕੀ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਨਾਟਕਕਾਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਖਰੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਮੌਤ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਅਗੇਤ ਨਾਲ ਨਾਟਕ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਆਨੰਦ ਆਇਆ। ਉਂਜ ਮੈਂਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਟਕਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। "ਜਦੋਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ" ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕਾਫੀ ਢਿੱਲੀ ਸੀ। ਹੋਰ ਕਈ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਘਾਟ ਦੁਹਰਦੀ ਸੀ। ਔਰਤ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਉਤੇ "ਖਿਰ ਪੂ ਕੇ ਕੀਤਾ" ਨਾਟਕ ਅਹਿਮਾਸ਼ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਿਆ।

ਰੰਗਮੰਚ ਦੇ ਇਥੋਂ ਦੇ 'ਪਾਠਕ੍ਰਮ' ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਹ ਉਭਰ ਰਹੇ ਸਥਾਨਕ ਰੰਗਮੰਚ ਵਿੱਚ ਉਸਾਰੂ ਹਿੱਸਾ ਦੀ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਰੁਕਤਾਨੀ ਹੀ ਨ ਕਰਨ। "ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ" ਦੇਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਨਿਜੀ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਮਾਂ ਕੱਢਣਾ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿੱਚ ਕਈ ਨਾਟਮੰਡਲੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂਕਿ ਏਥੇ ਡਰਾਮਾ ਵੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋ ਸਕੇ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਂ ਦੇ ਰੰਗਮੰਚ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬ੍ਰੈਂਡਟ ਦੇ ਰੰਗਮੰਚ ਤੱਕ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰੈਸਿਵ ਰੰਗਮੰਚ ਉਸਾਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਹਾਇਕ ਹੈ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਂ ਦੇ ਪੈਟਰਨ ਉਤੇ ਗੁੱਪ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵਿਲੱਖਣ ਹਨ ਜੋ ਪੇਂਡੂ ਪਿਛੋਕੜ ਅਤੇ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਟੱਕਰ 'ਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੇਵਲ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਂ ਦਾ ਰੰਗਮੰਚ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰੰਗਮੰਚ ਲਈ ਮਾਡਲ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਕੈਨੇਡਾ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਰੰਗਮੰਚ ਆਪਣੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਏਥੋਂ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪੰਜਾਬੀ ਰੰਗਮੰਚ ਤੇ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਰੰਗਮੰਚ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

● (VANCOUVER, B.C.)

ਮੀਟਿੰਗ : ਇਸ ਸਪਲੀਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਪਿਛਲੇ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਰਚੇ ਗਏ ਹਨ — ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸੁਰ-ਸੁਖਤਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਇਸੇ ਦੀ ਸਾਂਝ ਕਰਕੇ ਇਹ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਪਿਛਲੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚੋਂ ਛਪੇ ਸਥਾਈ ਕਾਲਮ 'ਵਤਨ ਦੀ ਵਾਸ' (ਸਫ਼ਾ 71) ਅਤੇ 'ਸਾਹਿੱਤਰ ਸ਼ਬਰ-ਸਾਰ' (ਸਫ਼ਾ 40), ਅਤੇ ਮਈ ਜੂਨ 83 ਅੰਕ ਵਿੱਚ 'ਨਾਟਕਕਾਰ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ' (ਸਫ਼ਾ 4) ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਸਮੁੱਚੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਹੋਰ ਵੀ ਤਸੱਲੀ ਬਖਸ਼ ਤਸਵੀਰ ਉੱਪਜ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸੱਚ-ਪੱਤਰ ਉਤੇ ਕੁੱਤਕਾਰੀ ਕਈ ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਦੀ ਕੈਨੇਡਾ-ਫੇਰੀ ਸਮੇਂ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਉੱਭਰੇ ਸਨ — ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਓਨ ਹੀ ਅੰਤਰ ਹੈ ਜਿੰਨਾਂ ਕਿ 'ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ' ਅਤੇ 'ਇੱਕ ਸੱਤ-ਮੈਂਬਰੀ ਟੋਲੀ' ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਸਪਲੀਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਉਠਾਏ ਗਏ ਨੁਕਤਿਆਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਰਹੇਗੀ। — ਸੁਰਿੰਦਰ ਧੰਨਲ ●

Jay's Travel Ltd.

10015 - 82 Avenue, Edmonton Alta. T6E 1Z2
(Ph. 403(432-7017)

COMPLETE TRAVEL SERVICE—WORLDWIDE

Reservations for Airlines, Steamships, Group Cruises, Vacation
Planning, All Inclusive Packages, Hotels, Rent A Car, Tours

UNBEATABLE RATES TO

India, Pakistan, Sri Lanka, East Africa and Lebanon

ੲੳੳ ਦੀ ਵਾਮ

ਉਸ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਏ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਘੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਹੈ :

- ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਉਹ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਬੈਠੀ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਘੁਮੰਡ ਅਤੇ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਹਰ ਰੁੱਚੀ ਹੋਵੇ। (ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ)
- ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਗਾਂ ਮੰਨਵਾਉਣ ਲਈ ਮੌਰਚੇ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੌਰਚੇ ਦੇ ਆਗੂ ਏਨੇ ਸਿਆਣੇ ਨਾ ਹੋਣ ਜੋ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਸਕਣ ਕਿ ਮੌਰਚਾ ਕਿਹੜੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲ ਲਿਜਾਣਾ ਹੈ। (ਸੰਤ ਲੋਗੇਵਾਲ)
- ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਉਹ ਹੋਵੇ, ਜਿਸਦੀ ਕੋਈ ਅਪਣੀ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਂਦ ਜਾਂ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਸਦੀ ਕੈਬਨਿਟ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਸੰਘਰਸ਼ ਚਲਦਾ ਰਹੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟਣਾ ਕਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਲੁਟ ਦਾ ਮਾਲ ਵੰਡਣਾ ਕਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ। (ਸ. ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ)
- ਜਿਸਦੀ ਧਾਰਮਕ ਪਵਿਤ੍ਰ ਥਾਂ ਤੋਂ ਇਹੋ ਜਹੀਆਂ ਤਕਰੀਬਾਂ ਹੋਣ ਕਿ ਜੋ ਮੁਖਤਸਰ ਵਿਚ ਪੁਲਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਉਹਦੇ ਡੇਰੇ ਦੀ ਗੱਡੀ ਨੂੰ ਨਾ ਛੱਡਿਆ ਤਾਂ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਹਿੰਦੂ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣਗੇ। (ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ)
- ਜਿਸਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਉਹ ਸ਼ਖਸ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਜਿਹੜਾ ਏਲਾਨ ਕਰੇ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜੇਕਰ ਉਹਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬਹੁਕਰ 'ਫੜਕੇ' ਉਸਨੂੰ ਸਥਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪੂਰੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਨਾਲ ਉਸ ਫਰਜ਼ ਨੂੰ ਨਿਭਾਏਗਾ। (ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ)
- ਕੁਝ ਲੋਕ ਹੋਣ, ਜੋ ਦਿਨੋ ਰਾਤ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ, ਪਰ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਵੇਲੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੋ ਜਾਣ। (ਪੰਜਾਬੀ ਹਿੰਦੂ)
- ਜਿਸਦੀਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਬਗ਼ੈਰ ਕਿਸੇ ਨੌਸ ਆਰਥਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਕੁਰਸੀ ਦੀ ਖਾਤਰ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦਾ ਮੋਕਾ ਪ੍ਰਸਤ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਣ। (ਜੰਤਾ ਪਾਰਟੀ, ਲੋਕ ਦਲ, ਭਾਰਤੀ ਜੰਤਾ ਪਾਰਟੀ, ਕਾਂਗਰਸ-ਬਹੁਗੁਣਾ, ਕਾਂਗਰਸ-ਜਗਜੀਵਨ ਰਾਮ, ਕਾਂਗਰਸ-ਸਰਦ, ਪਾਰਟੀ-ਫਲਾਣ ਐਕਟਰ, ਤੈਲਗੂ ਦੇਸਮ ਪਾਰਟੀ, ਪਿਓ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਦਾ ਜੱਦੀ ਵਾਰਸ-ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਨਫਰੰਸ ਆਦਿਕ)
- ਜਿਸਦੀਆਂ ਉਹ ਪਾਰਟੀਆਂ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਦੀ ਸਾਇੰਸ ਨੂੰ ਮੰਨਦੀਆਂ ਹੋਣ, ਪਰ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟੀ ਜ਼ਿਲੋਨ ਵਿਚ ਫਸਕੇ ਆਪਣੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਗਵਾ ਲੈਣ। (ਸੀ. ਪੀ. ਆਈ. ਅਤੇ ਸੀ. ਪੀ. ਐਮ.)
- ਜਿਸ ਦੇ ਉਹ ਇਨਕਲਾਬੀ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋਣ ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਏਨੀ ਵੀ ਲੋਚਕ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਵਰਗੀ ਸ਼ੋਚ ਸੋਚਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਿੱਕੇ ਮੋਟੇ ਵਖਰੇਵੇਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰ ਸਕਣ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਗਰੁੱਪਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਤੇ ਜੰਤਕ ਜ਼ਬੋਰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਵੰਡੀ ਜਾਣ। (ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀ)
- ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹ ਕੁਝ ਲੋਕ ਹੋਣ ਜੋ ਵਹਿਮਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਸਾਧਾਂ, ਬਾਬਿਆਂ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਬਾਬਿਆਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚੋਂ ਨਾ ਨਿਕਲ ਸਕਣ। (ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਸਾਧੇ ਲੋਕ)
ਤਾਂ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇਸ ਤੋਂ ਮੰਦੇ ਭਾਗ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ?
ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇਤਨਾ ਮੰਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਅਸੀਂ ਬੁਝਬੁਝ ਕਰਦੇ ਲਾਭੇ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠੇ ਰਹੀਏ ?
ਨਹੀਂ; ਅਸੀਂ ਹਰ ਇਕੋਨ ਵਿਚ, ਹਰ ਸੱਭ ਵਿਚ, ਹਰ ਮਹਿਫਲ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਚਰਚਾ ਕਰੀਏ।
- ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਕਰੀਏ ਕਿ :
ਉਹ ਆਪਣੀ ਮੰਦਹਾਲੀ ਨੂੰ ਅਪਣੀ ਤਕਦੀਰ ਨਾ ਸਮਝਣ, ਸਗੋਂ ਜਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਸਮਝਣ। ਖੇਤੀ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਜ਼ਹਿਰੀ ਬੂਟੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਖਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਜ਼ਹਿਰ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ, ਜਾਤਪਾਤ, ਪੈਸੇ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸਟਾਚਾਰ, ਲੱਚਰਪੁਣਾ ਆਗੂਆਂ ਦਾ ਖੱਚਰਪੁਣਾ, ਬਾਬਿਆਂ ਸਾਧਾਂ ਦਾ ਲੱਚਰਪੁਣਾ ਤੇ ਖੱਚਰਪੁਣਾ ਵੀ। ਏਹਨਾਂ ਜ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚੋਂ ਖਤਮ ਕਰਨ।
- ਇਨਕਲਾਬੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਥਾਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਫੌਰਮ ਅਗੇ ਜਵਾਬਦੇਹ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਫਤਵਾ ਦੇਣ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਕਿ ਇਕ ਸਾਝੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਗਰੁੱਪਾਂ ਜਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਕੇ ਖੇਰੂ ਖੇਰੂ ਕਰੀ ਜਾਣ। ਫੌਰੀ ਲਫ਼ਾਜ਼ੀ ਦੇ ਗੂੜ੍ਹ, ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਆਪ ਵੀ ਭੰਬਲਭੂਸੇ ਵਿਚ ਪਏ ਰਹਿਣ ਤੇ ਕੈਡਰ ਨੂੰ ਵੀ ਗੱਪੀਗੋੜ ਵਿਚ ਪਾਈ ਰੱਖਣ।
- ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਬਦਲਣ ਦੀ ਇਕ ਸਾਇੰਸ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਿਰਫ ਇਸੇ ਮਤਲਬ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਦੇ ਨਾਂ ਥਲੇ ਦੇਭ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਸਰ ਕਰਨ।
- ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਕਰੀਏ ਕਿ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਿਆਸੀ ਢਾਂਚਾ ਬਦਲਣ ਦੀ ਵਡੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪਣੇ ਮੂੰਹੋਂ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਸਿਫਰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ 67 ਕੁੱਝ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਧਾਰਮਕ ਪਵਿਤ੍ਰ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਜੇਕਰ ਬੇਕਸੂਰ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ (5000 ਹਿੰਦੂ) ਕਤਲ ਦੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਥਾਂ ਨਾਂ ਪਵਿਤ੍ਰ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਧਾਰਮਕ। → 46

ਛੋਟਾ ਚਾਨਣਾਂ ਦਾ (ਲਾਟ ਡਿਡਰ)

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਤੱਕ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਮੇਲਿਆਂ ਅਤੇ ਸੰਗਾਂ ਦੇ ਰੰਗ-ਮੰਗ ਉੱਪਰ ਸਿਰਫ਼ ਸ਼ੌਰ ਤੇ ਬਜ਼ਾਊ ਕਿਸਮ ਦੇ ਗੀਤ, ਤੰਗੜੇ, ਬੋਲੀਆਂ ਅਤੇ ਗਿੱਧੇ ਹੀ ਉਥੋਂ ਦਾ ਸਿੰਗਾਰ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਭਾਅ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਅਰਸੇ ਤੋਂ ਲੋਕ-ਮੁਕਤੀ ਸੰਗਰਾਮ ਲਈ ਜੂਝ ਰਹੀਆਂ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਤੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਲਾ-ਕਿਰਤਾਂ ਤੇ ਉਪਗਾਨਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸੇਧ ਦੇਣਿਆਂ ਹੋਣਿਆਂ ਨਵੇਂ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਮਯਾਬ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਇਥੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਉਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਜੱਥੇਬੰਦੀ 'ਇਪਾਨ' ਦਾ ਨਾਂ ਵਰਨਣਯੋਗ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ 1979 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ-ਕਵੀ ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਉਸਦੀ ਜੂਝਾਰੂ ਗਾਇਕੀ ਨੂੰ ਰੀਕਾਰਡ ਕਰਵਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਯੋਗ ਉਦਮ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ।

1982 ਵਿਚ ਸ: ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਹੇਠ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਰਣਨਿਰਮਾਣ ਸੰਸਥਾ 'ਪੰਜਾਬ ਲੋਕ-ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਮੰਚ' ਦੇ ਯਤਨ ਵੀ ਸਲਾਘਾਯੋਗ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲੈ ਕੇ ਆਈ:

ਉ) ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਢੂੰਡਣਾ, ਉਭਾਰਨਾ ਅਤੇ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨਾ।

ਅ) ਅਸਲੀ ਅਤੇ ਲੋਕ-ਵਿਰੋਧੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਤਾਂਜ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਬਦਲ ਵਿਚ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਉਸਾਰੂ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕਰਨਾ।

ੲ) ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ, ਆਸਾਂ ਅਤੇ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਹਜਮਈ-ਕਲਾਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਅਨਿਆਂ, ਜ਼ੁਲਮ ਤੇ ਉੱਟ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਗਰਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਚੰਗੀ, ਅਣਖੀਲੀ ਤੇ ਵਿੱਜਤਮਈ ਸਿੱਦ੍ਹਾਂਤੀ ਜੀਵ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨਾ।

ਸ) ਲੋਕ-ਹਿਤਾਂ ਲਈ ਵਰਨ-ਬੱਧ ਸੰਘਰਸ਼-ਸ਼ੀਲ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੇ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਲੈਣਾ।

ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ, ਲੋਕ-ਬੋਲੀਆਂ ਅਤੇ ਲੋਕ-ਕਲਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਜੂਝਦੇ ਕਾਮਿਆਂ ਅਤੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਨ-ਸੁਭਾਉ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੈਸੈਟ ਟੇਪਾਂ ਵਿਚ ਰੀਕਾਰਡ ਕਰਵਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਵੱਡਾ ਉਪਾਏ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪਿਛਲੀਆਂ ਗਣਨੀਆਂ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਾਟਕ ਕਲਾ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਵਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਹੋਸ਼ੀ ਵੰਡਦੇ ਹੋਏ ਜਦ ਵੈਨਕੂਵਰ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ 'ਇਪਾਨ' ਨੇ ਫਿਰ ਸਲਾਘਾਯੋਗ ਉਦਮ ਕਰਕੇ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਰੀਕਾਰਡ 'ਛੋਟਾ ਚਾਨਣਾਂ ਦਾ' ਸੰਗੀਤਕ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਲੜੀ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦਿਆਂ ਨਾਮਯਾਬ ਘੱਟਿਆ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਜੂਝ ਰਹੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਤੋਂ ਗੰਢ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਏਕਤਾ, ਵਿਕ-ਸੁੱਧਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਹੇਠਾਂ ਸ: ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਸਮੇਤ 'ਛੋਟਾ ਚਾਨਣਾਂ ਦਾ' ਰੀਕਾਰਡ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਪੇਸ਼ ਹੈ:

"ਇਪਾਨ ਅਤੇ ਆਈ. ਡਬਲਯੂ. ਏ. ਗਰੇਟ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਦੇ ਸੰਦੇ 'ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਆਏ ਹੋਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਾਟਕ ਕਲਾ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਦਾਸ ਤੇ ਦਲੀਪ ਭੱਲੇਟ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰ-ਬੰਦ ਪਰਮਜੀਤ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਤੇ ਸਾਥ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰ ਪਿਆਰਾ ਲਾਲ ਦੇ ਹਥੇ ਹਨ।

ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਇਸ ਲੜੀ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਬੋਲਾਂ ਤੋਂ ਸੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ 1909 ਤੋਂ 1917 ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ਵਿਚ ਭੁੰਜੇ—

ਪਗੜੀ ਸੰਭਾਲ ਜੱਟ ਪਗੜੀ ਸੰਭਾਲ ਉਏ।

ਸੁਟ ਸਿਆ ਮਾਸ ਤੇਰਾ ਹਾਲ ਬੇਹਾਲ ਉਏ।

.... ਕਣਕ ਤੇਰੀ ਲੁੱਟ ਲੈ ਜਾਵੀ ਤੂੜੀ ਪਾਉਣੀ ਪੱਲੇਤਰੇ

ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂ ਜੱਥੇਬੰਦੀ ਪੁੱਛੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਉਏ।

ਤੇ ਇਹੋ ਬੋਲ ਹਰ ਸਮੇਂ ਕਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ। ਪਾਸ ਆਪਣੇ ਗੀਤ ਵਿਚ ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਾ ਹੈ:

ਅੱਖਾਂ ਮਲੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜੀਹਨੇ ਜਾਣਾ ਬੜੀ ਦੁਰ

ਉਹਨੇ ਖੋਹਣੇ ਜਾ ਕੇ ਜਾਲਮਾਂ ਤੋਂ ਹੱਕ ਨੀ... ਕਿਰਤੀ ਦੀਏ ਕੁੱਲੀਏ।

ਕੰਮੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਦੀ ਵੇਦਨਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣੇ ਗੀਤ 'ਕੱਖੀਆਂ ਕੱਖਾਂ' ਵਿਚ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੀਤ ਦੀ ਨਾਇਕਾ ਥੀਤੋ ਨਿਆਵੀ ਨਿਆਵੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਜੋ ਜਾਬਰ ਨਿਜ਼ਾਮ ਦੇ ਆਰੂ ਤੁਫ਼ਾਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਆਪਣੀ ਫ਼ੁਰੀ ਨੂੰ ਵਾਰ ਵਾਰ ਲਿਖਾ-ਪੋਚੀ ਕਰਕੇ ਬਚਾਵਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ:

ਕੱਚੀ ਕੰਧ ਨਾ ਛਗੀਟਿਆਂ ਦਾ ਜੋਰ ਕੁੱਲਦੀ।

ਇਥੇ ਨਿੱਕੀ ਮੋਟੀ ਸਿੰਥਾ-ਪੋਚੀ ਕਿਦਾ ਚੁੱਲਦੀ।

.... ਕਿਹੜਾ ਸੁਣੇਗਾ ਕਹਾਣੀ, ਥੀਤੋ ਕੁਕਦੀ ਨਿਆਵੀ

ਇਹਨਾਂ ਮੌਸਮਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦੇ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਨਾਲ ਕੀ?

ਥੀਤੋ, ਇਹ ਸਿੰਥਾ ਪੋਚੀ ਤੈਨੂੰ ਆਰੂ ਮੌਸਮਾਂ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ ਬਚਾ ਸਕਦੀ। ਇਹਦੇ ਲਈ ਵੱਡੇ ਉਪਗਾਨਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਨਿਆਵੀਆਂ ਲਈ ਤਰਸੇ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਉੱਠਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਇਹ ਆਵਾਜ਼ ਉੱਚੀ ਕਰਦਾ ਹੈ:

ਤੂੰ ਐਂਟਮ ਦੀ ਧੁੜ ਵਿਚਾਲੇ ਸੁੱਟ ਦਾਨਣ ਦੀ ਮੁੱਠ ਵੇ, ਸੁੱਟਣ ਦਾ ਵੇਲਾ।

ਉੱਠ ਕਿਰਤੀਆ ਉੱਠ ਵੇ, ਉੱਠਣ ਦਾ ਵੇਲਾ। ...

ਹਾਂ ਹੁਣ ਉੱਠਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੁਣ ਸਮੇਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੈ। ਜਗਤ ਦਾ ਗੀਤ 'ਅਸੀਂ ਗੱਲ ਸਮੇਂ ਦੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ' ਇਹੋ ਹੀ ਤਾਵਨਾ ਦਸਦਾ ਹੈ:

.... ਗਰਮ ਲੋਹੇ 'ਤੇ ਮਾਰ ਹਥੋੜਾ, ਫਿਰ ਕਦ ਆਉਣਾ ਮੌਕਾ
ਵੇ ਪਰਤੀ ਦਿਆ ਲੋਕਾ....

ਸਮੇਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਰੂ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਾਬਰ ਹੋਲੀਆਂ ਦੀ ਵਾਛੜ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਝੰਡਾ ਉੱਚਾ ਕਰਦੇ ਯੋਧੇ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਜਾਮ ਪੀਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਲਲਕਾਰ ਬਣ ਕੇ ਗੂੰਜਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸ਼ਹੀਦ ਜਗਤਾਰ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ 'ਤੇ ਉਹਦਾ ਸਾਥੀ ਨਰਿੰਦਰ ਚਾਹਲ ਆਪਣੇ ਗੀਤ ਨੂੰ ਇਸੇ ਹੀ ਲਹਿਰ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇਂਦਾ ਹੈ:

.... ਹਰ ਨਾਹਰਾ ਲਲਕਾਰ ਬਣੇਗਾ। ਹਰ ਬਾਗੀ ਜਗਤਾਰ ਬਣੇਗਾ।
ਹਰ ਜ਼ਿਉਂਦਾ ਦਿਲ ਬਾਗੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਰ ਬਾਗੀ ਜਗਤਾਰ ਬਣੇਗਾ।

ਜਾਬਰਾਂ ਦੇ ਜਬਰ ਅੱਗੇ ਕਦੀ ਵੀ ਸਿਦਕ ਸਾਡੇ ਮਾਰਦੇ ਨਹੀਂ। ਸੰਘਰਸ਼ ਅਸੀਂ ਕਰਦੇ ਹੀ ਹਾਂ। ਜੈਮਲ ਪੱਤਾ ਵਿਹੜੇ ਬੋਲਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਕਰਦਾ ਹੈ:

ਸਿਦਕ ਸਾਡੇ ਨੇ ਕਦੇ ਮਰਨਾ ਨਹੀਂ, ਸੱਚ ਦੇ ਸੰਗਰਾਮ ਨੇ ਹਰਨਾ ਨਹੀਂ।

ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਕੌਲ ਅਸਾਡਾ ਦੇਸ਼, ਤਿੰਮਤ ਅੱਗੇ ਜਬਰ ਨੇ ਖੜ੍ਹਨਾ ਨਹੀਂ।

ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲੀ ਨੂੰ, ਕੰਮੀਆਂ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਨੂੰ ਚਾਨਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸੀਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਸੂਰਜਾਂ ਨੂੰ ਹੋਕਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ:

... ਇਹ ਸਦਾ ਸਦਾ ਨਾ ਗੰਭੀਰ ਮੰਦਗਲ ਮਰੇਝੇ।

ਤੂੰ ਮਘਦਾ ਰਹੀਂ ਵੇ ਸੂਰਜਾ ਕੰਮੀਆਂ ਦੇ ਵੇਝੇ। ...

ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਕਦਮ ਚਾਨਣਾਂ ਦੇ ਛੱਟੇ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹਨ ਚਾਹੇ ਉਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹਨ, ਅਫਰੀਕਾ ਵਿਚ ਹਨ ਜਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨੁੱਕਰ 'ਚ ਹਨ। ਚਾਨਣ ਦੇ ਛੱਟਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਰਿੰਦਰ ਗਿੱਲ ਆਪਣੇ ਗੀਤ ਵਿਚ ਕਰਦਾ ਹੈ:

.... ਤੂੰ ਇਉਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਨੇਰੇ

ਆਂਗਣ ਨਵੇਂ ਸਦਾਰੇ ...

ਛੱਟਾ ਚਾਨਣਾਂ ਦਾ ਦੇਈ ਜਾਣ.... ”

• (EDMONTON, ALBERTA)

ਪ੍ਰਿੰਸ ਰੂਪਰਟ, ਬੀ.ਸੀ. ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਗੋਰਸਰੀ ਦੀ
ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਦੁਕਾਨ

ਮਾਟਾ ਮੈਂਟਰਪੁਰਾਈਜ਼ਜ਼

* ਭਾਰਤੀ ਗੋਰਸਰੀ

* ਕੈਸੈਟ ਟੇਪਾਂ

* ਸ਼ੋਭਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਿੱਤਰੇ

* ਕਿਰਪਾਨਾਂ

* ਛੋਟੀ ਹੀ ਵੀਡੀਓ ਟੇਪਾਂ ਕਿਯਾਏ ਤੇ

ਦੇਣ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ

627-7209

JATANA ENTERPRISES

1238 ALEXANDRA PLACE,

PRINCE RUPERT

ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੀਆਂ ਤਕਨੀਕੀ ਈਜ਼ਾਦਾਂ ਦਾ ਸਾਡੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਗੁਰਬਖਸ਼ ਜੱਸ

(ਇਹ ਪਰਚਾ 17-9-83 ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਪੁਰ ਹੀਰਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਪੰਜਾਬ ਲੋਕ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੰਚ ਵਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਪੜਿਆ ਤੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ।)

ਆਦਮ ਸਮਾਜ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਪੜਾਅ ਤੇ ਕੁੱਲੀ, ਗੁੱਲੀ ਅਤੇ ਜੁੱਲੀ ਦੀਆਂ ਪਦਾਰਥਕ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਿਹਤੀ ਮਾਨਸਕ ਲੋੜ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਬੜੀ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਸੀ ਮਨੋਰੰਜਨ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਤਰਾਂ ਦੇ ਮਹੱਲ, ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਮਨ ਪੂਰਾਵੇ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਾਧਨ ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਦਲਦੇ ਹਾਲਾਤ ਅਤੇ ਬਦਲਦੇ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹਦੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਵੀ ਬਦਲਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ ਅੰਦਰ ਲੋਕ ਲੱਕੜ ਦੇ ਸਾਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸੰਗੀਤ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਅਤੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਨੱਚਣਾ ਟੱਪਣਾ ਵੀ ਚਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮੁਢਲੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਦੇਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਚਿੜੀਆ ਘਰ ਅੰਦਰ ਬਣਮਾਣਸਾਂ ਜਾਂ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਜੁਲਦੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਦੇਖਕੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਦਮ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜੀਵਨ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਮਿਲਦਾ ਜੁਲਦਾ ਸੀ। ਗਾਉਣਾ, ਨੱਚਣਾ ਤੇ ਟੱਪਣਾ ਕਬੀਲਿਆਂ ਅੰਦਰ ਸਮੂਹਕ ਤੌਰ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਬਿਲਕੁੱਲ ਆਪ ਮੁਹਾਰਾ ਸੀ — ਅਜੇਹਾ ਸਭ ਕੁੱਝ ਇਕੱਠੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਉਜਰਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ। ਇਵੇਂ ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਪੂਰਾਵੇ ਦਾ ਅਮਲ ਸਮੂਹਕ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਲੇਖਾਨੋਵ ਨੇ ਇਕ ਥਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ “ਜਿਹੜੀ ਥਾਂ ਮਨੁੱਖ ਇਕੱਲਾ ਕਾਰਾ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਹੁੰਦਿਆਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਲੋਕ ਸਾਂਝੀ ਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਲਗਭਗ ਜੁਟਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਥੇ ਕੋਈ ਕਲਾ (ਮਨੋਰੰਜਨ) ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।” ਵਹਿਸਤ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨਿਰਵਾਹ ਲਈ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਲੋਕ ਸਮੂਹਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸ਼ਿਕਾਰ ਲਈ ਨਿਕਲਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਮਾਰ ਲੈਣ ਦੀ ਜਿੱਤ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਨੱਚਣ ਟੱਪਣ ਅਤੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟਾਅ ਕਰਦੇ ਸਨ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਪੂਰਾਵੇ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਸੁਭਾਵਕ ਰੂਪ ਸੀ। ਇਵੇਂ ਅਜੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਕਲਾ ਰਾਹੀਂ ਮਨ-ਪੂਰਾਵੇ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਉਦਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੁਦਰਤੀ ਸਾਧਨਾਂ ਉੱਤੇ ਜਿੱਤ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਗਟਾਅ ਸੀ। ⊗

ਮਨੁੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪੜਾਅ ਤਹਿ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਅੱਜ ਤਕਨੀਕੀ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦੇਸ਼ ਆਪਣੇ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਆਰਥਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਕਾਰਣਾਂ ਕਰਕੇ ਤਕਨੀਕੀ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪੱਧਰਾਂ ਤੇ ਖੜੇ ਹਨ। ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਨੇ ਆਰਥਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਹਦੀਆਂ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੀਆਂ ਤਕਨੀਕੀ ਈਜ਼ਾਦਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਪਿਆ ਹੈ। ਜਿਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਨਅਤੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਆਈ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਅੰਦਰ ਵੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਆਉਣੀ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ। ਸਨਅਤੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਜਿਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਹਨ, ਇੰਗਲੈਂਡ, ਅਮਰੀਕਾ, ਫਰਾਂਸ, ਜਰਮਨੀ, ਜਪਾਨ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼। ਇਵੇਂ ਟੀ. ਵੀ., ਵੀਡੀਓ, ਟੇਪ ਰਿਕਾਰਡਰ ਅਤੇ ਫਿਲਮਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੀਆਂ ਨਵੀਨ ਤਕਨੀਕੀ ਈਜ਼ਾਦਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਨਅਤੀ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹਨ। ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਤਕਨੀਕੀ ਈਜ਼ਾਦਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

ਸਾਡੇ ਜਗੀਰੂ ਸਮਾਜ ਅੰਦਰ ਇਹਨਾਂ ਈਜ਼ਾਦਾਂ ਦਾ ਆਗਮਨ :—ਪਰ ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਆਰਥਕ ਅਤੇ ਸਨਅਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਅਰਧ ਜਗੀਰੂ ਸਮਾਜ ਅੰਦਰ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਤਕਨੀਕੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਦਾਖਲ ਹੋਣਾ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਰਥਕ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਰਧ ਜਗੀਰੂ ਸਮਾਜ ਅੰਦਰ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵੀ ਅਰਧ ਜਗੀਰੂ ਜਾਂ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਨਿਰੋਲ ਜਗੀਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁੱਲੂ ਨੂੰ ਪੂਜਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੁਸਹਿਰਾ, ਦਿਵਾਲੀ, ਹੋਲਾ ਅਤੇ ਵਿਸਾਖੀ ਵਰਗੇ ਤਿਉਹਾਰ ਮਨਾਉਂਦੇ ਆ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਟੀ.ਵੀ., ਟੇਪ ਰਿਕਾਰਡਰ ਅਤੇ ਵੀਡੀਓ ਵਰਗੀਆਂ ਤਕਨੀਕੀ ਈਜ਼ਾਦਾਂ ਦਾ ਦਾਖਲ ਹੋਣਾ ਇਕ ਅਜੀਬ ਘਟਨਾ (ਸਾਮਰਾਜ ਦੀ ਸਾਜਸ਼) ਹੈ ਕੋਈ-ਸਾਮੂਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਤਕਨੀਕੀ ਈਜ਼ਾਦਾਂ ਦੇ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵੰਨਗੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਅ ਪੇਸ਼

⊗ ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸਾਧਨ ਆਉਣ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨੁਕਸਾਨ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿ ਸਾਡੇ ਜਗੀਰੂ ਸਮਾਜ ਉਤੇ ਸਮਰਾਜੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਪਾਲਸ਼ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਟੀ.ਵੀ, ਟੇਪ ਰਿਕਾਰਡਰ ਅਤੇ ਵੀਡੀਓ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੀਆਂ ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨੀਕੀ ਈਜਾਦਾਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿਖਿਆ, ਸਿਹਤ, ਸਮਾਜਕ ਸੂਝ ਬੂਝ, ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਜਨਵਾਦੀ ਚੇਤਨਾਂ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸਮਾਜਕ ਜੀਵਨ ਤੇ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਅਸਰ :—ਪਿਛਲੇ 50-60 ਸਾਲਾਂ ਅੰਦਰ ਫਿਲਮ ਉਤਪਾਦਨ ਨੇ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਭਾਰਤੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਬੜਾ ਮਾਰੂ ਅਤੇ ਘਾਤਕ ਅਸਰ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਵਧੀਆ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਹਾਂ ਪੱਖੀ ਰੋਲ ਬਾਰੇ ਵੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਪੱਖ ਹੀ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਭਰ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਮਾਰੂ ਅਸਰ—ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਬੰਬਈ ਮਾਰਕਾ ਜਜ਼ਬੀ, ਮਾਰ ਧਾੜ, ਜਿਨਸੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ, ਜਬਰ ਜਿਨਾਹ ਅਤੇ ਸਮਗਲਿੰਗ ਵਾਲੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੁਹਜ ਸੁਆਦਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਵਿਗਾੜ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰੂਤੀਆਂ ਨੂੰ ਭੰਗੜੇ, ਗਿੱਧਿਆਂ ਨਾਟਕਾਂ ਅਤੇ ਲੋਕ ਬੋਲੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਚਾਰੇ ਗਏ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਲ ਢਾਲਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਈ ਵਾਰ ਅਸੰਭਵ ਵੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਵਧੀਆ ਨਾਟਕ, ਗੀਤ, ਸਮਾਗਮ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਾਧਨ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਛੱਡੋ ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਮਾਜਕ ਵਿਸ਼ੇ ਜਾਂ ਵਧੀਆ ਉਦੇਸ਼ ਵਾਲੀ ਫਿਲਮ ਵੀ ਸਿਨੇਮੇ ਹਾਲਾਂ ਵਿਚ ਬੁਰੀ ਤਰਾਂ ਅਸਫਲ ਹੋ ਕੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬੰਬਈ ਦੀ ਫਿਲਮੀ ਸਨਅਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇਖ ਕੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਦਰੁਸਤ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਦੋ ਚਾਰ ਫਿਲਮੀ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰਮਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ, ਭਾਰਤੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ, ਅਭਿਨੇਤਾ ਅਤੇ ਅਭਿਨੇਤਰੀਆਂ 'ਸਭਿਅਤਾ' ਦੇ ਪਰਦੇ ਹੇਠ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਟੋਲਾ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿਜੀ ਸੁਆਰਥ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਲਈ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਮਾਜ ਅੰਦਰ ਹੀ ਇਕ ਸਵੈ-ਕੇਂਦਰਤ ਸੀਮਤ ਦੁਨੀਆਂ ਉਸਾਰ ਲਈ ਹੈ—ਲੁੱਟ ਅਤੇ ਜਬਰ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਸੁਪਨਿਆਂ ਵਿਚ ਤੈਰਦੀ ਹੋਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਕਾਲਪਨਿਕ ਸੰਸਾਰ। ਫਿਲਮੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਦੂਰ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ। ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਜੋ ਕੁੱਝ ਵੀ ਦਿਲਕਸ਼ ਅਤੇ ਜਾਦੂਮਈ ਲਗਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਕੁੱਝ ਕਾਲੇ ਪੈਨ ਅਤੇ ਸਮਗਲਿੰਗ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇ ਦੀ ਕਤਾਮਾਤ ਹੈ। ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ 'ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ' ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤ ਮਾਰੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਹਕੀਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਇਹ ਲੁੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਲਵੰਗਿਆਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਕਰਿਸਮੇ, ਨੰਗੇਜਵਾਦ, ਤੜਕ-ਭੜਕ, ਸ਼ਾਹੀ ਸ਼ਾਨ ਸ਼ੋਕਤ ਅਤੇ ਠਾਠ ਬਾਠ ਇਹਨਾਂ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਦਿਖਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਚਮੁੱਚ ਹੀ ਨੰਬਰ ਦੋ ਅਤੇ ਸਮਗਲਿੰਗ ਦੇ ਅਥਾਹ ਧਨ ਨਾਲ ਹੀ ਦਿਖਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਤੇ 35-40 ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਫਿਲਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਚਾਰੇ ਗਏ ਬੀਮਾਰ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਮਾਰੂ ਅਸਰ ਅਸੀਂ ਰੋਜ਼ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਜੀਵਨ ਅੰਦਰ ਭੋਗ ਹੀ ਰਹੇ ਹਾਂ—ਰੋਜ਼ ਹੀ ਬਲਾਤਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ, ਮਾਨਸੜ ਤਣਾਅ, ਜਿਨਸੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਤਣਾਅ, ਜਿਨਸੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਸਾਨੂੰ ਫਿਲਮਾਂ ਨੇ ਹੀ ਤਾਂ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਭਰਿਆ। ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਦਰਸ਼ ਨਾਇਕ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਜੋਧੇ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਮੰਗਲ ਪਾਂਡੇ, ਰਾਣੀ ਝਾਂਸੀ, ਸ਼ਹੀਦ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਅਮੀਤਾਬ, ਰਜੇਸ਼ ਖੰਨਾ, ਧਰਮੇਂਦਰ, ਅਮਜਦ ਖਾਂ, ਹੇਮਾ ਮਾਲਿਨੀ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ੀ ਕਪੂਰ ਹਨ। ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਝੂਠੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਬਨਾਵਟੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਪਰਚਣ ਵਾਲੇ ਇਹ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਰਸੇ ਤੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਏਨੀ ਦੂਰ ਆ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਸ੍ਰੋਤ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਇਕ ਵੱਡਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਇਨਕਲਾਬ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।

ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਮਾਅਰਕੇਬਾਜੀ :—ਸਾਡੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਭੈੜਾ ਲੱਛਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਮਾਅਰਕੇਬਾਜੀ (ਇੰਡਿਵਿਜ਼ੁਅਲ ਹੀਰੋਇਜ਼ਮ) ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਉਭਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਫਿਲਮ ਦੇ ਨਾਇਕ, ਉਹਦੇ ਪਰਿਵਾਰ, ਜਾਂ ਉਹਦੇ ਕਿਸੇ ਦੋਸਤ ਨਾਲ ਅਨਿਆਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇਕੱਲਿਆਂ ਹੀ ਲੜਦਿਆਂ ਅਤੇ ਲੜਨ ਪਿਛੋਂ ਜੇਤੂ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਕਲਾ ਹੀ ਕਾਤਲਾਂ, ਡਾਕੂਆਂ ਅਤੇ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਗ੍ਰੋਹਾਂ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਹਕੀਕਤ ਵਿਚ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਉਂਝ ਵੀ ਇਹ ਲੋਕ-ਵਿਰੋਧੀ ਰੁਝਾਨ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਵਿਰੁੱਧ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜਨਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਮੂਹ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹਕ ਐਕਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਜਕ ਨਾ-ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹਰ ਵਰਗ ਦੇ ਸਮੂਹ ਲੋਕ ਹੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਕੁੱਝ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ।

ਟੀ. ਵੀ. ਅਤੇ ਫਿਲਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਿਗਿਆਪਨ ਦਾ ਭੈੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ :—ਅੱਜ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਵਿਗਿਆਪਨ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਜਾਦੂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਚੰਗੇ ਭਲੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਸੋਚ ਨੂੰ ਵੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਿਗਰਟਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਾਬਣ ਵਰਗੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਵਿਗਿਆਪਨ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਔਰਤ ਦੇ ਨੰਗੇਜਵਾਦ ਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਵਖਰੇ ਵਖਰੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਵਿਗਿਆਪਨ ਦੇਖਦਿਆਂ ਸਾਨੂੰ ਸਚਮੁੱਚ, (ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੀਵਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ) ਸ਼ਰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਵਿਗਿਆਪਨ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਭੇਡਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਬੇਲੋੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਾਡੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ—ਇਵੇਂ ਇਹਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਕ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਬਨਾਵਟੀ ਮੰਗ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਮਰਾਜੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ :— ਵੀਡੀਓ ਰਾਹੀਂ ਦਿਖਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਾਡੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਬੜਾ ਘਾਤਕ ਅਸਰ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਝ ਤਾਂ ਵੀਡੀਓ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਿਹਤਮੰਦ ਮਨੋ-ਰੰਜਕ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਸੂਝਬੂਝ ਦੇਣ ਲਈ ਮਾਧਿਅਮ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਸਿਨੇਮੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜ ਸਕਦੇ। ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਗੋਲ ਕਿਲ੍ਹਲ ਉਲਟ ਹੈ। ਮੈਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਇਕ ਜਨਸਾਧਾਰਣ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਵੀਡੀਓ ਦਾ ਕੀ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ—ਇਹ ਸਿਨੇਮਾਂ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਵੱਖਰੀ ਹੈ? ਉਹਨੇ ਸਾਫ਼ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਵੀਡੀਓ ਅਸਲ ਵਿਚ ਬਲਿਊ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇਖਣ ਲਈ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇਹੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਸਿਨੇਮਾ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ। ਇਵੇਂ ਵੀਡੀਓ ਨੂੰ ਅੱਜ ਅਜਿਹੀਆਂ ਨੰਗੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਨੰਗੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇਖਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸਧਾਰਨ ਵਿਅਕਤੀ ਕਲਪਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਸਵੀਡਨ, ਜਰਮਨੀ ਅਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਧੜਾ ਧੜ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਲਿਆ ਕੇ ਦੇਖੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਦਿਖਾਈਆਂ ਵੀ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪੁਰਾਤਨ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਅਲਮਬਰਦਾਰ ਅਤੇ ਸਦਾਚਾਰ ਦੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਅਜਿਹੀ ਵਹਿਸ਼ਤ ਅਤੇ ਬੇਹੁਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਕੁੱਝ ਕਰਨਗੇ? ਵੀਡੀਓ ਅਸਲ ਵਿਚ ਚਲਦੇ ਫਿਰਦੇ ਮਿਨੀ ਸਿਨੇਮਾ ਘਰ ਹਨ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਤਿ ਦਰਜੇ ਦੇ ਪਿਛੜੇ ਹੋਏ, ਪਹਾੜੀ ਅਤੇ ਨੀਮ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਵੀਡੀਓ ਰਾਹੀਂ ਭੇਡੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਭੇਡਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪੁੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਵਧੀਆ ਸਿਖਿਆ ਦਾਇਕ ਜਾਂ ਉਦੇਸ਼ ਪੂਰਣ ਫਿਲਮਾਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਜੋ ਕਿ ਵੀਡੀਓ ਵਰਗੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸਾਧਨ ਰਾਹੀਂ ਦਿਖਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਣ। ਇਸ ਲਈ ਅਜੇ ਤੱਕ ਭੇਡੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦਿਖਾਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਇਵੇਂ ਵੀਡੀਓ ਰਾਹੀਂ ਅੱਜ ਹਿੱਪੀਵਾਦ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਕੋਹਜ਼ ਦਾ ਨੰਗਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਗਿੱਧਿਆਂ ਅਤੇ ਭੰਗੜਿਆਂ ਉਤੇ ਵੀ ਪੱਛਮੀ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ—ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗੀਤ ਵੀ ਡਿਸਕੋ ਡਾਨਸ ਦੀ ਤਰਜ਼ ਤੇ ਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਫਿਲਮਾਂ, ਟੀ.ਵੀ. ਅਤੇ ਵੀਡੀਓ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੀ ਅਜੇਕੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਘੋਖੀਏ ਤਾਂ ਮਧਿਸ਼ੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਮਿਆਰ ਏਨੇ ਘਟੀਆਂ ਅਤੇ ਪਿਛਾਹ-ਖਿਚੂ ਹਨ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਤਾਂ ਸਿਹਤਮੰਦ ਮਨੋਰੰਜਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਸੋਧ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵਡਾ ਦੁਖਾਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਮਧਵਰਗ ਇਹਨਾਂ ਹਲਕੇ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾਹੀਣ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਨਾਲ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਸਲਾ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲਣ ਤਾਂ ਆਪੇ ਘਟੀਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਰੂਸੀ ਚਿੰਤਕ ਅਤੇ ਅਲੋਚਕ ਪਲੇਖਾਨੋਵ ਦੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪੂਰੇ ਢੁਕਦੇ ਹਨ ਕਿ “ਜੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਖਾਣ ਨੂੰ ਅੰਨ ਨਾ ਮਿਲ ਤਾਂ ਉਹ ਘਾਹ ਫੂਸ ਤੇ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।”

ਮੌਜੂਦਾ ਸਮਾਜਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅੰਦਰ ਟੀ.ਵੀ. ਤੇ ਵੀਡੀਓ :— ਟੀ.ਵੀ. ਤੇ ਵੀਡੀਓ ਤੋਂ ਘਟੀਆ ਪੱਧਰ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਰੁਚੀ ਤੇ ਬੜਾ ਭੇਡਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਟੀ.ਵੀ. ਵਾਂਗ ਵੀਡੀਓ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸੋਚ ਦਾ ਘੇਰਾ ਘਰ ਦੇ ਡਰਾਇੰਗ ਰੂਮ ਅਤੇ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਬੁਠੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਟੀ.ਵੀ. ਰਾਹੀਂ ਤਾਂ ਲੋਕ ਹਫਤੇ ਵਿਚ ਇਕ ਦੋ ਵਾਰ ਫਿਲਮ ਦੇਖਦੇ ਸਨ ਪਰ ਵੀਡੀਓ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਰੋਜ਼ ਦੀਆਂ ਇਕ-ਦੋ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਵੀਡੀਓ ਅਤੇ ਟੀ.ਵੀ. ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੀ ਬੁਠੀ ਦੁਨੀਆਂ ਅੰਦਰ ਲੋਕ ਇਵੇਂ ਖੁਭਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਨਾਲ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਟੀਆ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਨਾਲੋਂ ਨਿਖੇੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਸਮਾਜਕ ਯਥਾਰਥ ਵਲੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਯਥਾਰਥ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੋ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮਾਜਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅੰਦਰ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤਾਂ, ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਤਕਨੀਕੀ ਈਜਾਦਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਤਤ ਰੂਪ :— ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਈਏ ਤਾਂ ਲਗਭਗ 95% ਲੋਕ ‘ਫਾਰਮੂਲਾ ਫਿਲਮਾਂ’ ਹੀ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ‘ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ’, ‘ਲਵ ਸਟੋਰੀ’, ‘ਸ਼ੋਲੇ’, ‘ਕੁਰਬਾਨੀ’ ਅਤੇ ‘ਮੁਕੱਦਰ ਕਾ ਸਿਕੰਦਰ’ ਆਦਿ। ਉਝ ਤਾਂ ਹਿੰਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਵਧੀਆ ਕਲਾਤਮਕ ਫਿਲਮਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਘਟ ਹਨ ਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਸਮਝਦਾਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ‘ਅਕੂਰ’ ‘ਰੋਖਾਂ’ (ਅਖਾਂ), ‘ਆਕਸ਼ੈਸ਼’, ‘ਬਾਜ਼ਾਰ’ ਜਾਂ ‘ਚਿਮਨੀ ਕਾ ਧੂੰਆਂ’ ਵਰਗੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਕਰ ਵੀ ਲਵੇ ਤਾਂ ਨਾ ਤਾਂ ਫਿਲਮ ਵਿਤਰਕ (ਡਿਸਟਰੀ ਬਿਊਟਰ) ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਘਟੀਆ ਫਿਲਮਾਂ ਨਾਲ ਪਰਚਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਫਾਰਮੂਲਾ ਟਾਈਪ ਫਿਲਮਾਂ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਤੋਂ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ—ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਇਕ ਬਨਾਉਣੀ ਸੰਸਾਰ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇਖਕੇ ਵਿਅਕਤੀ ਇਕ ਖਿਆਲੀ ਅਤੇ ਸੁਪਨਮਈ ਜਿੰਦਗੀ ਜੀਉਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਇਹਨਾਂ ਜਸ਼ੂਸੀ ਅਤੇ ਅਜਲੀਲ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀਆਂ ਬੁਠੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸਧਾਰਨ ਗਰੀਬ ਦੀ

ਕੁੜੀ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੋਂ ਸੁੰਦਰ ਕੀਮਤੀ ਕਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਂਦੀ ਦਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਹ ਗਰੀਬ ਮਜ਼ਦੂਰ ਬੇੜੇ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਬੋੜੀ ਜਿਹੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਪੰਨਵਾਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੁਟੇਰੇ ਅਤੇ ਡਾਕੂ ਗਰੀਬ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਸ਼ਕ ਦੀ ਇਕ ਬਨਾਵਟੀ ਸਮਝ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਰਿਸ਼ਤੇ ਮਾਂ, ਪਿਉ, ਭੈਣ, ਭਰਾ, ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਵਿਚਕਾਰ ਰਿਸ਼ਤੇ ਬੜੇ ਆਦਰਸ਼ਕ ਦਿਖਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੇਮੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਦਾ ਇਹਨਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਉਂਝ ਦੋ ਤਿੰਨ ਫਿਲਮਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਆਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ 'ਕੋਰਾ ਕਾਗਜ਼,' ਅਤੇ 'ਦੁਲਹਨ ਵਹੀ ਜੋ ਪੀਆ ਮਨ ਭਾਏ', —ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮੀ-ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਦੇ ਮਾਰੂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਇਹਨਾਂ ਸਮਾਜਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਆਏ ਸੰਕਟ ਅਤੇ ਤਣਾਅ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਤਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਸੰਕਟ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਜਾਂ ਹੱਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਵੇਂ ਦਰਸ਼ਕ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸੁਆਦ ਲੈਂਦਾ ਹੋਇਆ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਭੇਬਲ ਕ੍ਰਸੇ ਵਿਚ ਹੀ ਫਸ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਮੰਦਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਕੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸਮਤਵਾਦੀ ਅਤੇ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲਗਭਗ ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਰਮਕ ਫਿਲਮਾਂ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜਸਟਿਸ ਚਨੱਪਾ ਰੈਡੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਇਕ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿਚ ਠੀਕ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੰਚਾਰ ਸਾਧਨ ਦੂਰ-ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਰੇਡੀਓ ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਪੱਕਿਆਂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਭਾਰਤੀ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ :—ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਨਾਰੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਔਰਤ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦ ਦੇ ਚੌਖਟੇ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਅਤੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਵੇਸਵਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ। ਕਿਤੇ ਘੱਟ ਹੀ ਅਜਿਹੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਫਿਲਮ ਬਣੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਔਰਤ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਅਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਫਿਲਮ ਦੇ ਪਰਦੇ ਉਪਰ ਫਿਲਮ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਇਕਾ ਜਾਂ ਸਹਾਇਕ ਨਾਇਕਾ ਦੀ ਹਰ ਹਰਕਤ, ਪਹਿਰਾਵਾ, ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਦੇ ਹਾਵ ਭਾਵ ਅਤੇ ਅਭੀਨ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿਚੋਂ ਔਰਤ ਦਾ ਜ਼ਿਹਤ ਬਿੰਬ ਉਭਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਸਲ ਵਿਚ ਵੇਸਵਾ ਜਾਂ ਬਜ਼ਾਰੂ ਔਰਤ ਦਾ ਬਿੰਬ ਹੈ—ਸਾਡੀ ਸਮਾਜਕ ਜਾਂ ਘਰੇਲੂ ਔਰਤ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕੋਈ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਔਰਤ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਕਾਮ ਉਕਸਾਉ ਪਹਿਰਾਵਾ ਅਤੇ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਦਾ ਬਨ ਵਟੀ ਰੰਗ ਢੰਗ ਫਿਲਮ ਦੇ ਦਰਸ਼ਕ ਅੱਗੇ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਚੁੰਧਿਆਉ ਮਹੌਲਾ ਉਸਾਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਰਦ ਦਾ ਧਿਆਨ ਔਰਤ ਨੂੰ ਇਕ ਹੰਢਾਉਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਮਰਦ ਅੰਦਰ ਔਰਤ ਪ੍ਰਤੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵੇਸਵਾ ਰੁਚੀਆਂ ਦੀ ਉਕਸਾਹਟ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਹੀ ਬਲਾਤਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ —ਭਾਵੇਂ ਹੋਰ ਵੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਕਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਜੋਕੀਆਂ ਭਾਰਤੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਏਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਔਰਤ ਅਸੀਂ ਫਿਲਮ ਦੇ ਪਰਦੇ ਉਪਰ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਔਰਤ ਦੀ ਮਹਿਜ਼ ਇਕ ਤਸਵੀਰ ਹੈ—ਉਹ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸੁੱਖ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਕਲੇਸ਼ ਭੋਗਦੀ ਹੋਈ ਹੱਥ ਮਾਸ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਔਰਤ ਨਹੀਂ। ਹਾਂ, ਜੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਪਰਿਵਾਰਕ ਜਾਂ ਸਮਾਜਕ ਮਸਲੇ ਤੇ ਫਿਲਮ ਬਣੀ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਔਰਤ ਨੂੰ ਪਤੀਵਰਤ ਜਾਂ ਮਰਦ ਦੀ ਗੁਲਾਮ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੀ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ 25 ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਆਮ ਫਾਰਮੂਲਾ ਤੋਂ ਹਟਕੇ 'ਮਦਰ ਇੰਡੀਆ' ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਬਣੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਔਰਤ ਨੂੰ ਜਗੀਰੂ ਅਤੇ ਅਰਧ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਲੁੱਟ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵੀਰਾਗਣਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ—ਮਹਾਜਨਾਂ ਅਤੇ ਸੂਦਖੰਬਾਂ ਦੀ ਅੰਨ੍ਹੀ ਲੁੱਟ ਅਤੇ ਜਗੀਰੂ ਜ਼ਬਰ ਹੈਠ ਪਿਸ ਰਹੀ ਕਿਸਾਨੀ ਦੀ ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੋਲਦੀ ਤਸਵੀਰ ਸੀ। ਉਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਇਕ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਨੌਜਵਾਨ ਵਿਧਵਾ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਫਾਕਾਕਸ਼ੀ ਦੇ ਦੇਂਤ ਤੋਂ ਛੁਡਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਤੇ ਵੀ ਖੇਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ—ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੌਤ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਉਹ ਕਿਡੇ ਸਿਰਝ ਅਤੇ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਹੰਢਾਉਂਦੀ ਹੈ ਘਰ ਦੀ ਅੱਤ ਦਰਜ਼ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਉਸਦਾ ਪਤੀ ਤਾਂ ਘਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਕਿਤੇ ਦੂਰ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ—ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਮਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ ਔਰਤ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਲਈ ਸਰਦੀ ਗਰਮੀ ਅਤੇ ਬਰਸਾਤਾਂ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦੀ ਹੋਈ ਖੇਤੀ ਦਾ ਸਖਤ ਕਾਰੰਬਾਰ ਮਰਦ ਵਾਂਗ ਆਪ ਸੰਭਾਲਦੀ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚਲੀ ਔਰਤ ਦੇ ਅਸਲੀ ਕਿਰਦਾਰ ਦੀ ਝਲਕ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਸਮਾਜਕ ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਲੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ :—ਜਸੂਸੀ, ਕਾਮ ਉਕਸਾਉ ਅਤੇ ਲੁੱਟ ਮਾਰ ਵਾਲੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਵਡੇ ਪਸਾਰੇ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਇਕ ਸਮਾਜਕ ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਲੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਵੀ ਕੁੱਝ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦਾ (ਸਾਰਿਆਂ ਵਾ ਨਹੀਂ) ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਂਝ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ 98% ਜਸੂਸੀ ਜਾਂ ਕਾਮ-ਭੜਕਾਉ ਫਿਲਮਾਂ ਹੀ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਫਾਰਮੂਲਾ ਫਿਲਮਾਂ ਤੋਂ ਹਟਕੇ ਕੁੱਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਜਮਹੂਰੀ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਚਰਚਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਥੇ ਅਸੀਂ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ 'ਮੇਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੋ' ਫਿਲਮ ਦੀ ਚੀਰ ਫਾੜ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਥੇ ਇਸ ਫਿਲਮ ਦੀ ਸੀਮਾ ਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੁਟੇਰੇ ਸਮਾਜਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅੰਦਰ ਬੇਇਨ-ਸਾਫੀ ਅਤੇ ਜ਼ਬਰ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਅਤੇ ਲੁੱਟ

ਵਿਰੁੱਧ ਲੜ ਰਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਹਸਰ ਵੀ ਨੰਗੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੋ ਫਿਲਮ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਬੜੀ ਠੋਸ ਹੈ—ਇਸ ਵਿਚ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਅਤੇ ਸਮਗਲਰਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸਵੈ-ਕੇਂਦਰਤ ਦੁਨੀਆਂ ਦਿਖਾਈ ਗਈ ਹੈ—ਕਨੂੰਨੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹਕੂਮਤ ਅਤੇ ਆਰਥਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਮਗਲਿੰਗ ਅਤੇ ਬਲੈਕ ਦੇ ਧਨ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਹੀ ਇਹ ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਹੈ ਜਿਥੇ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਇਹਦਾ ਆਪਣਾ ਬਣਾ-ਇਆ ਹੋਇਆ ਕਨੂੰਨ ਅਤੇ ਅਸੂਲ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਅਤੇ ਆਦਮਖੋਰ ਦਰਿੰਦਿਆਂ ਦੇ ਗ੍ਰੋਹ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੀ ਨਿਪੁੰਸਕਤਾ ਵੀ ਦਿਖਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਖੁਫੀਆ ਪੁਲੀਸ ਦੇ ਇਕ ਇਮਾਨਦਾਰ ਅਫਸਰ ਦਾ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਕਿਰਦਾਰ ਦਿਖਾਕੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ਾਲਮ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਉਹਦਾ ਅਤਿ ਦਰਜੇ ਦਾ ਭੇੜਾ ਹਸਰ ਵੀ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਦਿਖਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਫਿਲਮ ਦਾ ਨਿਰਮਾਤਾ ਫਾਰਮੂਲਾ ਫਿਲਮ ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪੱਖ ਨੰਗੇਜ਼ਵਾਦ, ਸ਼ਾਨੋ-ਸ਼ੌਕਤ, ਔਰਤ ਦਾ ਬਨਾਵਟੀ ਸਿੰਗਾਰ ਸਭ ਕੁੱਝ ਦਿਖਾਉਣੋਂ ਉਕਿਆ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਨਿਰਪੱਖ ਹੋ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਨਿਰੋਲ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਫਿਲਮ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਦਰਸ਼ਕ ਫਿਲਮ ਦੀ ਅਸਲੀ ਕਹਾਣੀ ਤੇ ਕੇਂਦਰਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਸ਼ਾਨੋ ਸ਼ੌਕਤ, ਪੱਛਮੀ ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਫੈਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਬਨਾਵਟੀ ਰੰਗੀਨੀਆਂ ਦੇ ਤਲਿਸਮੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿਚ ਉਲਝ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਦਰਸ਼ਕ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਫਿਲਮ ਦੀ ਨਾਇਕਾ ਹੋਮਾ ਮਾਲਿਨੀ ਦਾ 'ਗਲੇਮਰ ਗਰਲ' ਵਾਲਾ ਅਕਸ ਹੀ ਉਭਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਉਪਜਦਾ ਕਿ ਉਹ ਸਮਾਜ ਦੀ ਲੁੱਟੀ ਜਾ ਰਹੀ ਜਮਾਤ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਔਰਤ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕੇ। ਨਿਰੋਲ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁੱਲ ਸਧਾਰਨ ਅਤੇ ਅਣ-ਸਿੰਗਾਰੇ ਮਹੌਲ ਵਿਚ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ—ਸ਼ਾਨੋ-ਸ਼ੌਕਤ ਤੜਕ-ਭੜਕ, ਨੰਗੇਜ਼ਵਾਦ ਅਤੇ ਬਨਾਵਟੀ ਸਿੰਗਾਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੰਮ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਅਲੱਧ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਸਿੱਟਾ ਏਹੀ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜੋਕੇ ਸਮਾਜਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅੰਦਰ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਵਧੀਆ ਕਹਾਣੀ, ਵਧੀਆ ਅਭਿਨੇਤਾ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਲੈ ਕੇ ਵੀ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ—ਦੱਬੀ ਕੁਚਲੀ ਮਿਹਨਤਕਸ਼ ਜਮਾਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਜੇ ਅਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ।

ਟੇਪ ਰੀਕਾਰਡਰ ਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾਂਹ ਪੱਖੀ ਪ੍ਰਭਾਵ :—

ਵਿਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਤਕਨੀਕੀ ਈਜਾਦਾਂ ਜਿਥੇ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਨਿਆਮਤ ਸਿੱਧ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਥੇ ਇਹ ਲਾਹਣਤ ਵੀ ਬਣੀਆਂ ਹਨ। ਟੇਪ ਰੀਕਾਰਡਰ ਵੀ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਤਕਨੀਕੀ ਈਜਾਦ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਇਕ ਮਹਾਨ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ। ਮਨੋਰੰਜਨ ਦਾ ਇਹ ਤਕਨੀਕੀ ਸਾਧਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਕਈ ਬੁਰੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ—। ਇਹਦਾ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਹੋਣਾ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਟੇਪ ਰੀਕਾਰਡ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਕਲਾ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਮਾਧਿਅਮ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਮਨਮੋਹਕ ਅਵਾਜ਼ਾਂ, ਨਾਟਕਾਂ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਕਲਾ ਦੇ ਇਸ ਸਾਧਨ ਰਾਹੀਂ ਅਨੰਦ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਡੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਟਰੱਕਾਂ, ਢਾਬਿਆਂ, ਦੁਕਾਨਾਂ, ਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜੰਤਕ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਟੇਪ ਰੀਕਾਰਡ ਰਾਹੀਂ ਲੁੱਚੇ ਅਤੇ ਅਸਲੀਲ ਗੀਤਾਂ (ਫਿਲਮੀ ਅਤੇ ਗੈਰ ਫਿਲਮੀ) ਦੀ ਹਾਲ ਦੁਹਾਈ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਪੱਖ ਹੀ ਉਭਰਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਟੇਪ ਰੀਕਾਰਡ ਰਾਹੀਂ ਅੱਜ ਉਹ ਲੁੱਚੇ ਅਤੇ ਬੇਹੁਦਾ ਗੀਤ ਰੀਕਾਰਡ ਕਰਕੇ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਗ੍ਰਾਮਫੋਨ ਰੀਕਾਰਡ ਕੰਪਨੀਆਂ ਸੈਂਸਰ ਬੋਰਡ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਾਬੰਦੀ ਜਾਂ ਡਰ ਕਾਰਨ ਰੀਕਾਰਡ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਅਜਿਹੇ ਗੀਤ, ਬੋਲ ਜਾਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸਾਫ਼ ਸਭਿਅਕ ਬੰਦਾ ਕਲਪਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਅਜਿਹਾ ਬਿਲਕੁੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਲੋਕ ਅਜਿਹੇ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਅਜਿਹੇ ਨਿਮਨ ਪੱਧਰ ਤੇ ਆ ਗਈਆਂ ਹੋਣ ਸਗੋਂ ਇਸਤੋਂ ਉਲਟ ਸਥਿਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਗੰਦ ਅਤੇ ਬਦਬੋ ਖਲਾਰਕੇ—ਇਹਨਾਂ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਬਨਾਵਟੀ ਮੰਗ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਤੇ ਡੀਲਰਾਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਇਹਨਾਂ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਮਾਰਕੀਟ ਵੀ ਬਣਾ ਲਈ ਹੈ। ਉਂਝ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਅੰਦਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਪੱਖੀ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਗੀਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕੈਸਿਟਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੱਚਰ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਸਿਆਣੇ ਅਤੇ ਸੰਜੀਦਾ ਚਿੰਤਕ ਤੇ ਲੇਖਕ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਟੇਪ ਰੀਕਾਰਡਰ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਚੇਤਨ ਕਰਨ।

ਨੇੜ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਤਕਨੀਕੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਪੋਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭਾਵ :—

ਇਥੇ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੀਆਂ ਤਕਨੀਕੀ ਈਜਾਦਾਂ ਪੂਰੀ ਪੂਰਾਨ ਸਮਾਜ ਅੰਦਰ ਏਨੀਆਂ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਅਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਹਨ ਤਾਂ ਕੀ ਸਾਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਭੇੜ ਵਿਛੋੜਾ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਉਤਰ ਹੈ ਬਿਲਕੁੱਲ ਨਹੀਂ। ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਸਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਧਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਸ਼ੈਲੀ ਨਹੀਂ ਹਨ—ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਹੋਣਾ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਾਰਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਲੁਟੇਰੇ ਸਮਾਜਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅੰਦਰ ਟੀ.ਵੀ. ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਾਰਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿਚ ਕਾਮ ਭੜਕਾਊ ਵਿਗਿਆਪਨ, ਪੱਛਮੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਭੰਗੜੇ, ਨਾਟਕ ਅਤੇ ਲੱਚਰ ਗੀਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਤੇ ਸੁਹਜ ਸੁਆਦਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ— ਤਾਂ

ਕਿ ਲੁਟੇਰੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਬੇ ਫਿਕਰ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਲੁੱਟ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖ ਸਕਣ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਰਾਹੀਂ ਲਗਾਤਾਰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸਮਾਜਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਅਤੇ ਬੇ ਅਸਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਲੁੱਚੇ ਗੀਤ ਲੋਕ ਟੇਪ ਰਿਕਾਰਡ ਰਾਹੀਂ ਸਿਰਫ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਸਨ— ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਗਾਇਕ ਖੁਦ ਆਪਣੀਆਂ ਭੜਕਾਉ ਅਤੇ ਅਸਲੀਲ ਹਰਕਤਾਂ ਨਾਲ ਟੀ.ਵੀ. ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ— ਕੇ. ਦੀਪ, ਜਗਮੋਹਣ ਕੌਰ, ਜਗਤ ਸਿੰਘ 'ਜੱਗ' ਅਤੇ ਗੁਰਦਾਸ ਮਾਨ ਨੇ ਤਾਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਮਾਤ ਹੀ ਪਾ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਲੱਚਰ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਅਸਰ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਚਪਨ ਅਤੇ ਜਵਾਨੀ ਉੱਤੇ ਬੜਾ ਮਾਰੂ ਹੈ। ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਾਇਕਾਂ ਤੇ ਅਭਿਨੇਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਦੇ ਅਸੀਂ ਆਪ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਅਤੇ ਲੇਖਕ ਤਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਨਾਵਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੁੱਝ ਕੁ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਟੀ.ਵੀ. ਅਤੇ ਵੀਡੀਓ ਦੇ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਭੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਨਿਪਟਿਆ ਜਾਵੇ? ਸਵਾਲ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ ਸੁਥਰਾ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਕੁੱਝ ਨਾ ਕੁੱਝ ਤਾਂ ਕਰਨਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ।

ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਸਮਾਜਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅੰਦਰ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੀਆਂ ਤਕਨੀਕੀ ਈਜ਼ਾਦਾਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸਗੋਂ ਸਹੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਅੰਦਰ ਟੀ.ਵੀ. ਅਤੇ ਵੀਡੀਓ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਇਨਕਲਾਬ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਇਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਮਾਧਿਅਮ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਾਇਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਘਟੀਆ ਤੇ ਲੋਕ ਵਿਰੋਧੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਤੇ ਸਖਤ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾ ਕੇ ਲੋਕ ਪੱਖੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਜਿਹੀ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ-ਸਰਕਾਰ ਵੀਡੀਓ, ਟੀ.ਵੀ. ਤੇ ਟੇਪ ਰੀਕਾਰਡਰ ਦਾ ਗਲਤ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਖਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਲੋੜ ਪਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਵੀ ਦੇ ਦੇਵੇਗੀ। ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅੰਦਰ ਇਹ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਰੋੜੀ ਕੁੱਟਦੀਆਂ ਮਜ਼ਦੂਰ ਔਰਤਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਇਕ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਦਰਖਤ ਨਾਲ ਜਾਂ ਤੰਬੂ ਦੇ ਬਾਂਸ ਨਾਲ ਲਟਕਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਰੋਂਦੇ ਹੋਏ, ਕੁੱਖੋਂ ਭਾਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਪੈਂਟ ਦੀ ਖਾਤਰ ਕੰਮ ਵਿਚ ਜੁਟੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸੇ ਹੀ ਸੜਕ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਉਵਰਸੀਅਰ ਅਤੇ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਠਾਠ ਬਾਠ ਨਾਲ ਘੁੰਮਦੇ— ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਉੱਤੇ ਰੋਅਬ ਝਾੜਦੇ ਸਨ। ਮਜ਼ਦੂਰ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਸ਼ੀਲ ਸ਼ਰੇਣੀ ਵਿਚਕਾਰ ਇਹ ਅਣ-ਮਨੁੱਖੀ ਪਾੜਾ ਦਿਖਾਕੇ ਜਨ ਸਧਾਰਨ ਨੂੰ ਮਿਹਨਤਕਸ਼ ਜਮਾਤ ਦੀ ਲੁੱਟ ਬਾਰੇ ਚੇਤਨ ਕਰਵਾਕੇ ਜਮਾਤੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਲਈ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਗੀਰਦਾਰ ਦਾ ਖੇਤ-ਮਜ਼ਦੂਰ ਪ੍ਰਤੀ ਅਤੇ ਮਿਲ ਮਾਲਕ ਦਾ ਮਜ਼ਦੂਰ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਹਿਸ਼ੀ ਰਵੱਈਆ ਟੀ.ਵੀ., ਫਿਲਮਾਂ ਅਤੇ ਵੀਡੀਓ ਰਾਹੀਂ ਦਿਖਾਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੁਟੇਰੇ ਸਮਾਜਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਖਾਸਾ ਨੰਗਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ, ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਤਕਨੀਕੀ ਸੰਚਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤਨ ਅਤੇ ਸਿਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਅਥਾਹ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਸਮਾਜਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹਨ। ਅਜੋਕੇ ਸਮਾਜਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅੰਦਰ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਲਈ ਸੀਮਤ ਦਾਇਰੇ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ।

ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਰੋਲ :—ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ ਹੈ ਕਿ ਵੀਡੀਓ, ਫਿਲਮਾਂ ਤੇ ਟੀ.ਵੀ. ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਚਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਲੋਕ-ਵਿਰੋਧੀ ਲੱਚਰ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਖਤਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਸੋਚਣਾ ਮੂਰਖਾਂ ਦੇ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਸਿਵਾਏ ਹੋਰ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ। ਪਿਛਲੇ 10-15 ਸਾਲਾਂ ਅੰਦਰ ਜਗਰਾਤਿਆਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ, ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਹਰ ਮੰਡ ਅਤੇ ਮੁਹੱਲੇ ਵਿਚ ਭਰਮਾਰ ਲੱਗੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ, ਮੰਦਰਾਂ ਅਤੇ ਮੁਹੱਲਿਆਂ ਅੰਦਰ ਧਾਰਮਿਕ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਐਲ.ਪੀ. ਰੀਕਾਰਡਾਂ ਦੀ ਹਾਲ ਦੁਹਾਈ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੰਨ ਬੋਲੇ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਪਰ ਕੀ ਫਿਲਮਾਂ, ਟੀ.ਵੀ. ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਚਾਰੇ ਗਏ ਲੱਚਰ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪੈ ਗਈ ਹੈ? ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਚਾਰ 20 ਗੁਣਾਂ ਵਧਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਲਮਾਂ ਅਤੇ ਟੀ.ਵੀ. ਰਾਹੀਂ ਨੰਗੇਜਵਾਦ ਅਤੇ ਲੱਚਰ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ 40 ਗੁਣਾਂ ਵਧਿਆ ਹੈ। ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਕਾਰਜ ਸੂਚੀ ਤੇ 'ਧਰਮ ਨੂੰ ਖਤਰਾ' ਅਤੇ 'ਭਾਰਤੀ ਪੁਰਾਤਨ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਖਤਰਾ' ਆਦਿ ਗੱਲਾਂ ਤਾਂ ਆਮ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਭੜੇ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿਰੋਧੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਆਸ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਇਹਨਾਂ ਤਕਨੀਕੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਚਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦਾ ਬਦਲ :

ਜੇ ਅੱਜ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਤਕਨੀਕੀ ਈਜ਼ਾਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਚਾਰੇ ਗਏ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਬੇ-ਹੱਦ ਨੁਕਸਾਨ-ਦੇਹ ਹਨ, ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਬਦਲ ਵੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਥਿਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਮਹੂਰੀ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਕਾਮੇ ਇਕ ਮੰਚ ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਇਹਨਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਚਾਰੇ ਗਏ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਨ ਜਾਂ ਬਦਲ ਦੇਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ

FOR ALL YOUR REAL ESTATE NEEDS
Residential - Commercial - Investments

CONTACT: AMRIK SULL

PH. BUS: 585-2211

PH. RES: 581-6692

PAGER: 3748-687-7711

ਹਰ ਪਰਕਾਰ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ
ਖਰੀਦਣ ਜਾਂ ਵੇਚਣ ਲਈ
ਅਮਰੀਕ ਸੱਲ
ਨੂੰ ਮਿਲੋ !

AMRIK SULL

Century 21

10667 - 135 ST., SURREY, B.C.

Inflation-resistant Insurance

BUS: 682-7531

RES: 254-5837

Sudesh Kalia

MAKE THAT CALL NOW

**"I've got a plan to help you
build a better tomorrow."**

REDUCE YOUR INCOME TAX AND BUILT
A GUARANTEED PENSION

NORTH AMERICAN LIFE

1010-1090 West Georgia St., Vancouver

ਅਮਰੀਕਾ ਫੂਡਜ਼

ਵਧੀਆ ਤੇ ਸਸਤੀ ਗਰੋਸਰੀ ਨੈਣ ਲਈ
ਸਾਡੇ ਸਟੋਰ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਓ।

**Largest of it's kind in
North America**

ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ ਦੀ ਸੋਨ ਪ੍ਰਾਈਸ
ਸਾਡੀ ਰੈਗੂਲਰ ਪ੍ਰਾਈਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

**British Columbia's
Finest Indian
Grocery Store**

327-0295

5125 VICTORIA

DRIVE VANCOUVER

MAIL ORDERS ACCEPTED!

SANDHU VIDEO SHOP

5090 VICTORIA DR.,

(35TH. & VICTORIA) VANCOUVER, B.C.

324-7727

**ARE YOU STILL RENTING MOVIES?
BUY YOUR OWN!!! & SAVE MONEY!**

HINDI/PANJABI/GUJRATI

* BEST QUALITY RECORDED MOVIES:
VHS ONLY \$9.95; BETA ONLY \$13.95

* ORIGINAL MOVIES: \$19.99
(HIBA, ESQUIRE, STAR VIDEO, INDIA SUN, KAVICO, ACE)

* TRADE ANY MOVIE TAPE

* RENT: Mon. - Wed.: 75¢ per day
Thurs. - Sun.: 95¢ per day

DOSANJH & PIRANI

LAWYERS

- ਕਾਰ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਜਾਂ ਸੱਟ ਲੱਗਣ ਦਾ ਕੇਸ
- ਜ਼ਮੀਨ ਖ਼ੀਦਣ ਤੇ ਵੇਚਣ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ਾਤ
- ਵਿਉਪਾਰਕ ਮਸਲੇ
- ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਤਲਾਕ
- ਫੌਜਦਾਰੀ ਤੇ ਸਿਵਲ
- ਕੋਰਟ ਟਰਾਇਲ

**ਉਜਲ ਦੁਸਾਂਝ ਤੇ
ਮਹਿਬੂਬ ਪਿਰਾਨੀ**

#202 - 5887 VICTORIA DR.
VANCOUVER, B.C.

PHONE: 327-6381

VICON MEDIC PHARMACY

ਵਾਈਕਨ ਫਾਰਮੇਸੀ

ਤੁਹਾਡੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ 6407 ਮੇਨ ਸਟਰੀਟ 'ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹ
ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਤੁਸੀਂ ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋੜੀਂਦਾ
ਸਮਾਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਸਤੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ 'ਤੇ ਖਰੀਦ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਖੁਦ ਆਓ ਅਤੇ ਅਜ਼ਮਾ ਕੇ ਦੇਖੋ :

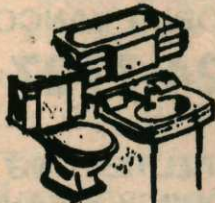
TEL: 324-3177

KENNY K. H. NG B.Sc. (Pharm.)
R.P.E.B.C.

PAUL C. Y. FU B.Sc. (Pharm.)
R.P.E.B.C.

**6407 MAIN ST.
VANCOUVER, B.C.**

PAUL'S PLUMBING & ELECTRICAL SUPPLY

'OPEN ON
SUNDAYS
TOO'

DO YOU NEED PLUMBING OR ELEC-
TRICAL SUPPLIES AND SERVICE FOR
NEW HOMES OR FOR RENOVATIONS?
OUR PRICES ARE VERY COMPETITIVE
AND WE ASSURE YOU WE WILL HAVE
EVERYTHING FOR YOU TO FINISH
YOUR JOB.

Contact Paul At:

4774 Main St. (at 32nd) Vancouver, B.C.

PH: 872-3118 Supply

872-7227 Service

**ਬੁੱਕ ਕੀਪਿੰਗ, ਅਕਾਊਂਟਿੰਗ ਅਤੇ
ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਸਬੰਧੀ**

ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰੇ ਲਈ

ਮਿਲੋ ਜਾਂ ਫੁਨ ਕਰੋ

ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ

REMEMBER

**FOR ACCOUNTING, BOOKKEEPING
INCOME TAX.
CALL OR VISIT**

RANJIT SINGH BAINS

**BAINS TAX & ACCOUNTING SERVICES
10-6679 MAIN STREET., VAN., B.C.
321-2132**

ਸਾਹਿਤਕ ਖ਼ਬਰ-ਸਾਰ

"ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਲੀਗ ਆਫ ਰੈਵੋਲੂਸ਼ਨਰੀ ਕਲਚਰ" ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ (ਸੁਭਿੱਤ ਪੰਜਾਬ)

ਆਂਧਰਾ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਰੈਵੋਲੂਸ਼ਨਰੀ ਰਾਈਟਰਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ (R.W.A.) ਦੀ ਪਹਿਲ-ਕਦਮੀ ਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਭਰ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਲਚਰ ਦੇ ਮਿਹਨਤਕਸ਼ਾਂ ਵੱਲੋਂ 14-15 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ "ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਲੀਗ ਆਫ ਰੈਵੋਲੂਸ਼ਨਰੀ ਕਲਚਰ" (A.I.L.R.C.) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਭਰੀ ਉਤਸ਼ਾਹ-ਜਨਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾ ਹੈ। ਲੀਗ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਹੈ: "ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਜਥੇਬੰਦਕ ਕੰਮ ਨਾਲ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨ" ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਨਾਹਰਾ ਹੈ: "ਸਾਡਾ ਸਾਹਿੱਤ ਅਤੇ ਕਲਾ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਹੈ"। ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਹੋਰਨਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪੰਜਾਬ ਲੋਕ ਸੱਭਿਆਚਾਰ (ਪ.ਲ.ਸ.) ਮੰਚ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਸਰਨ ਸਿੰਘ, ਸਥਾਨਿੰਦਰ ਕੇਦਾਰ, ਗੁਰਬਖਸ਼ ਜੱਸ, ਕੁੰਤੀਕਾਰੀ ਸਾਹਿੱਤ ਸਤਾ ਵੱਲੋਂ ਬਾਹੂ ਸਤਵਰਨ ਅਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਖਟਕ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਗ ਲਿਆ।

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਾਹਿੱਤ, ਕਲਾ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਦੱਬ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਨਾਟਕਕਾਰ ਗੁਰਸਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਾਹਿੱਤ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀਆਂ ਖਾਸੀਅਤਾਂ, ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਜਥੇਬੰਦਕ ਮਹੱਤਤਾ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਂਧਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲੇਖਕ ਤੇ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਕਨਵੀਨਰ ਕੇ. ਟੀ. ਆਰ. ਨੇ 1967 ਵਿੱਚ ਨਕਸਲਬਾਜ਼ੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਜਨਮ ਨਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਾਹਿੱਤ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਨਵੇਂ ਚਾਨਣ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ "ਇੱਕ ਜਥੇਬੰਦਕ ਤਰੀਕੇ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਾਮਰਾਜੀ ਅਤੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਾਤ-ਪਾਤ, ਮਜ਼ਹਬ ਦਾ ਪੁੱਨਰ-ਗਠਨ, ਮਰਦ-ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਅਤੇ ਲੱਚਰਪੁਣੇ ਵਰਗੇ ਮਾਫੂ ਅੰਸ਼ ਹਨ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਲੋਕ ਪੂਰੀ ਸੂਰਮਗਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਹਕੂਮਤਾਂ ਦੇ ਹਰ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਜਾਰੀ ਰੱਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨਕਲਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਅਤੇ ਕਲਾਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਸੀਲ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ।"

ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਸੂਥਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਹਿੱਤਕ ਲਹਿਰਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਉੱਭਰਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਕਿ ਨਕਸਲਬਾਜ਼ੀ ਲਹਿਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕੁੰਤੀਕਾਰੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਹਰ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸਾਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਫ਼ੈਸਲਾਕੁਨ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਹੈ - ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੁੰਤੀਕਾਰੀ ਸਾਹਿੱਤ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਉਣਿਆਂ ਗੁਰਸਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜ਼ੋਰਾਰ ਕੀਤਾ ਦੀ ਏਸੇ ਸਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈ ਪੁਸਤਕ "ਮਕਤਲ" (ਪੰਜਾਬ ਸਾਹਿੱਤੀ ਯਾਦਗਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ) ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਕਵਿ-ਵਕਤੀਆਂ ਹਿੰਦੀ ਅਨੁਵਾਦ ਸਹਿਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ।

ਲੀਗ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਅਤੇ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ: ਆਂਧਰਾ ਦੀ ਜਨ ਨਾਟਕ ਮੰਡਲੀ (ਮੁੱਖ ਕਲਾਕਾਰ - ਗਦਰ); ਬੰਗਲ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਤੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਦੀ ਸੰਸਥਾ; ਲੋਕ ਕਲਾ ਸੰਸਥਾ (ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ); ਆਵਾਜ਼ ਨਾਟਿਕਾ ਮੰਚ (ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ); ਨਿਸ਼ਾਂਤ ਗਰੁੱਪ ਦਿੱਲੀ; ਉੜੀਸਾ ਦਾ ਇੱਕ ਆਦਿਵਾਸੀ ਸੂਕੋਤ; ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਇੱਕ ਨੌਕਰ ਨਾਟਕ ਮੰਡਲੀ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ।

ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਆਂਧਰਾ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਵੀ ਚੇਰਾਬੰਦਾ ਰਾਜੂ (ਦੇਖੋ ਵਤਨੇ ਵਾਹ/ ਮਾਰਦ ਆਪਰੈਲ 83/ ਸਫ਼ਾ 25) ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼੍ਰੀ; ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਕੁੰਤੀਕਾਰੀ ਸ਼ਾਇਰ ਸਰਵੇਸ਼ਵਰ ਦਿਆਲ ਸਕਸੇਨਾ ਦੀਆਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਪਿਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਅਸੀਂ ਲੀਗ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਉੱਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਪਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸੁਭ ਇੱਛਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਲਾਮ ਭੇਜਦੇ ਹਾਂ।

• (GRANDE PRAIRIE, ALBERTA)

(“ਕਲਕੱਤਾ” ਦੀ ਥਾਂ)

ਕੋ ਹੁਣ ਗੱਲ ਨਿਬੜਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਐ, ਪੂਰੇ ਤਿਨ ਸੇ - ਪਾਂਟ ਨਾ ਵੱਧ - ਫੇਰ ਦੀ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਸਿੱਖ ਭਾ ਹੋ।"

ਪੰਚਾਇਤ ਨੇ ਪੀਤੂ ਵੱਲੋਂ ਬੜੇ ਹਾੜੇ ਕੋਢੇ: "ਕਿਉਂ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਦੇ ਹੋ; ਤਿਨ ਸੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਐ।" ਕੈਲੇ ਨੇ ਵੀ ਗਲ ਵਿਚ ਪੱਲਾ ਪਾ ਕੇ ਠਾਵੇਦਾਰ ਦੀ ਮਿਨਤ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਉਹ ਇਕੋ ਆਪਣੀ ਅੜੀ 'ਤੇ ਖਲੋਤਾ ਸੀ।

ਏ-ਛਾਈ ਪਾਂਟ ਮਿਨਤਾਂ ਤਰਲੇ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਠਾਵੇਦਾਰ ਸਸਾਂ ਏ ਸੇ 'ਤੇ ਮੰਨਿਆ ਪਰ ਤੁਰਦਾ ਤੁਰਦਾ ਮੱਲੇ-ਮੱਲੀ ਪੰਜਾਹ ਰੁਪਏ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਲਈ ਲੈ ਗਿਆ - "ਅੱਵੇਂ ਸਾਲੇ ਠਾਵੇ ਜਾ ਕੇ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਵੱਖਰੇ।" ਠਾਵੇਦਾਰ ਦੇ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪੁਲਸ ਨੂੰ ਸੇ ਸੇ ਲਾਹਨਤਾਂ ਪਾਈਆਂ।

"ਏਏ ਯਾਰੇ, ਪਾਂਟੋ ਮੰਡਾ ਮਰ ਗਿਆ; ਇਹ ਕੰਜਰ ਢਾਈ ਸੇ ਲੈ ਕੇ ਹਾਹ ਪਏ। ਆਹ! ਆਹ!! ਕਲਜੁੰਗ ਆ ਗਿਆ, ਕਲਜੁੰਗ!" ਕਿਸੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ।

"ਜਦ ਵਾੜ ਦੀ ਖੇਤ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲੱਗ ਜੇ ਤਾਂ ਉਸ ਖੇਤ ਦਾ ਬਣੂ ਕੀ?" ਇਹ ਹੋਰ ਅੱਧਖੜ ਆਦਮੀ ਨੇ ਦਿਲ ਦੀ ਹਵਾੜ ਕੱਢੀ। ਪੀਤੂ ਗੋਡਿਆਂ 'ਚ ਸਿਰ ਦੇਈ ਸਭ ਦੀਆਂ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਬੈਠੀ ਪਰਤਾਪੀ 'ਤੇ ਕੇ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਕਰੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। • (QUESNEL, B.C.)

੧. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਜਵਾਬ ਦੇਵੇ

ਉ) ਕੰਵਲ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹੋ: ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਤੋਂ ਬਾਦ ਤਿੰਨਾਂ ਵਾਲਾ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਲੀਡਰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 6 ਬੱਸ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਕਤਲੇਆਮ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਇਸ ਅਸਲੀ ਲੀਡਰ ਨੇ ਉਸ ਮਤੇ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਸਖਸ਼ ਵਿਚ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਅੰਸ਼ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ, ਕੰਵਲ ਜੀ, ਉਹ ਜਨੂੰਨੀ ਹੋਇਆ ਜਾਂ ਅਸਲੀ ਲੀਡਰ?

ਅ) ਯੂ. ਪੀ. ਅਤੇ ਬਿਹਾਰ ਤੋਂ ਆਏ ਭਈਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੰਗਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ। ਹਰ ਕੋਈ ਉਥੇ ਵੋਟ ਪਾਵੇ ਜਿਥੇ ਉਹ ਜੀਅਦਾਰ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਟੋਹੜਾ ਤੋਂ ਪਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਇਸ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜੇ ਵਰਗ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ - ਭਾਈ ਲਾਲੇਆਂ ਦੀ ਜਾਂ ਮਲਕ ਭਾਗਿਆਂ ਦੀ?

ੲ) ਤੁਸੀਂ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ: ਇੰਡੀਆ ਵਿਚ ਸੈਕੂਲਰਿਜ਼ਮ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਕੀ ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇੰਡੀਆ ਵਿਚ ਸੈਕੂਲਰਿਜ਼ਮ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦੁਸਤ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਕਿ ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਇਸਾਈ, ਬੋਧੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਜ਼ਹਬ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਦੱਸ ਕੇ ਯੁੱਧ ਦੇ ਬਿਗਲ ਵਜਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਖੰਡੇ ਪੜ੍ਹਕਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣ?

ੳ) ਅੱਜ ਮਨੁੱਖ ਕੋਈ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਜਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਗਿਆ, ਸਗੋਂ ਸੂਬਿਆਂ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਵੀ। ਹਰ ਸਾਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਲੋਕ ਅਮਰੀਕਾ, ਕੈਨੇਡਾ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕ ਇਹਨਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਕਲਕਤਾ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਪਾਕੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜੇ ਮਾਰਕਸੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ?

ੴ) ਤੁਸੀਂ ਨਸਲਵਾਦੀ ਈਨਕ ਪਾਵਲ ਨੂੰ ਦੁਸਤ ਸਮਝਦੇ ਹੋ। ਉਹ ਜਦੋਂ ਵੀ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਨਸਲੀ ਅੱਗ ਵਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਅੱਗ ਏਸ਼ੀਆਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਦੋ ਘਰ ਜ਼ਰੂਰ ਉਜਾੜਦੀ ਹੈ। ਈਨਕ ਪਾਵਲ ਦੇ ਜਮਾਤੀ ਭਾਈ ਨੇ ਮਜ਼ਦੂਰ-ਪੱਖੀ ਹੋਣ ਦਾ ਬੁਰਕਾ ਕਿਵੇਂ ਪਾਈ ਗੱਖਿਆ?

ਕ) ਕੰਵਲ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਵਾਰ ਵਾਰ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਹੋ। ਲੋਕ ਉਹ ਹਨ ਜੋ ਰੋਟੀ ਖਾਤਾ ਘਰੋਂ ਬੇਘਰ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਉਹ ਜੇਕਰ - ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੁਸੀਂ 'ਹਾਂ' ਵਿਚ 'ਹਾਂ' ਮਿਲਾਉਂਦੇ ਹੋ?

ਅਸੀਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਪਰੋਕਤ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੇ ਕੇ ਸਾਹਿਤਕ ਹਲੀਕਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਏ ਸੰਧਲੇਪਣ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੋਗੇ। ਬੜੀ ਤੀਬਰਤਾ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ,

ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਟਰੇਰੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ, ਐਡਮੰਟਨ, ਅਲਬਰਟਾ।

੨. "ਅਗਾਂਹਵਧੂ" ! ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸਭਾ, ਵਿਨੀਪੈਂਗ, ਮੈਨੀਟੋਬਾ ਸ: ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕਾਂ ਨੂੰ ਇੰਸਲੈਂਡ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਇੰਟਰਵਿਊ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਸਹਿਮਤ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਕਿ 'ਭਈਆਂ' ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ, ਬੋਲੀ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਹੈ' ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਗਟਿਬੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਤਕਰੀਬਨ ਪਿਛਲੇ ਤੀਹਾਂ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜੋ ਕੰਵਲ ਜੀ ਦੀ ਦੇਵ ਸੀ ਉਸ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ।

ਅਸੀਂ ਮਾਨਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ, ਬੋਲੀ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਘਰ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਅਤੇ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਤੋਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕੰਵਲ ਆਪਣੇ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰਨ ਅਤੇ ਢਾਪਸ ਲੈਣ।

ਕਨਈਨਰ,

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸਭਾ, ਵਿਨੀਪੈਂਗ, ਮੈਨੀਟੋਬਾ।

੩. ਸਾਹਿਤਕ ਮੀਟਿੰਗ

ਦੋ ਅਕਤੂਬਰ, 1983 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਟਰੇਰੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ, ਫੋਰਟ ਨੈਲਸਨ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਜਗਦੇਵ ਜਟਾਵਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਹੋਈ।

ਲੇਖਕਾਂ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀ ਇਸ ਇਕੱਤਰਤਾ ਵਿਚ ਜਗਦੇਵ ਜਟਾਵਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ 'ਤੁਸੀਂ ਝੁੱਟੇ ਹੋ' ਅਤੇ ਇਕ ਗੀਤ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਹਰਜੀਤਦਰ ਦੀਆਂ ਨੇ ਇਕ ਗਜ਼ਲ ਅਤੇ ਇਕ ਕਵਿਤਾ 'ਮੁਕਤੀ' ਪੜ੍ਹੀ। ਜੋਗਿੰਦਰ ਦੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ 'ਸੁਪਨੇ ਪੜ੍ਹੀ ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਵਲੋਂ ਬਹੁਤ ਸਲਾਹੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਹਰਜੀਤਦਰ ਦੀਆਂ (ਸਕੱਤਰ)

ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਟਰੇਰੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ, ਫੋਰਟ ਨੈਲਸਨ, ਬੀ. ਸੀ.।

ਵਤਨੇ ਦੂਰ ਦਾ ਦਸਵੇਂ ਸਾਲਾਨਾ ਮੰਚ

ਅਜਮੇਰ ਰੋਡੇ

ਇਕਰਾਰ ਮੁਤਾਬਿਕ ਵਤਨੇ ਦੂਰ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਸਾਲਾਨਾ ਮੰਚ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕੰਮ ਕਾਫ਼ੀ ਅਥੁੱਖਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਮੰਚ ਦੇ 80 ਪੰਨੇ ਵੇਖ ਕੇ ਤਸੱਲੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਧ ਫੁੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਡੇ ਸਾਹਿਤਾਂ ਲਈ ਖੁਸ਼ੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਤੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਉੱਤੇ ਹੋਈ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਵੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵਤਨੇ ਦੂਰ ਨਾਲ ਤੇਰੇ ਮੌਰ ਦਾ ਰੰਗ ਬਹੁਤ ਗੂੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਵਰਪਣ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਵਤਨੇ ਦੂਰ ਦਾ ਇਹ ਅੰਕ ਵਿਤਨੇ ਲੇਖਕਾਂ ਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਿਆ ਹੈ।

ਵਤਨੇ ਦੂਰ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪੰਨੇ ਦਾ ਰੰਗ ਗੂੜ੍ਹਾ ਅਤੇ ਕਾਗਜ਼ ਜ਼ਰਾ ਮੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਪਰਚੇ ਵਿਚਲੇ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਮਿਆਰ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤੀ ਉਨਤੀ ਨਹੀਂ ਖ਼ੁਸ਼ਕੀ। ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨਿੱਗਰ ਹਨ ਤੇ ਵੰਨ ਸੁਵੰਨੇ ਵੀ। ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਝੰਜੋੜਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਢਾਲਣ ਲਈ, ਦੁਕਦੇ ਸ਼ਬਦ, ਅਲੰਕਾਰ, ਥੀਥ ਅਤੇ ਰਵਾਨੀ ਦੀ ਘਾਟ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਬਹੁਤੇ ਲੇਖਕ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਚੰਗਾ ਵਿਸ਼ਾ ਚੁਣ ਕੇ ਹੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਸੀਂ "ਲੋਕਾਂ ਪ੍ਰਤਿ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼" ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕੁਝ ਸਤਰਾਂ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਲੱਗੀਆਂ :

ਪਰਤ ਆ/ਮੇਰੀ ਆਵਾਜ਼/ ਤੂੰ ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਗੰਮ ਹੈਂ/ ਇਤਹਾਸ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਕੋਠਰੀ ਵਿੱਚ (ਸੁਖਿੰਦਰ)

ਰੋਸਨ ਫਾਨੂਸਾ !!/ ਬਸਤੀ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਵੀ/ ਤੇਰੇ 'ਚੋਂ' ਹੀ ਆਇਆ ਹੈ।/

ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਥੀਜ਼ ਦਿਓ/ ਹਾੜੀ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੀ/ ਧਰਤੀ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ/ ਪੈਂਦਾਂ ਥੀਂ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ (ਚਰਨ ਸਿੰਘ)

ਮੈਂ ਤ੍ਰਿਹਾਈਆਂ ਆਸ਼ਾਂ ਲੈਕੇ ਕਿਵੇਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਤਾਂ ?

ਨਾਲ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਨਿਭਣ ਵਾਲੀਆਂ ਲਾ ਬੈਠਾ ਹਾਂ ਸ਼ਰਤਾਂ। (ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ)

ਸ਼ਾਇਦ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ/ ਤੇਰਾ ਲਹੂ ਡੁੱਲਣ ਨਾਲ/ ਸਿਹਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ/ ਕੁਝ ਪੱਥਰ ਲਹੂ ਨਾਲ ਰੰਗੇ ਗਏ ਹਨ/ ਤੇ ਤੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਐਂਡਾਂ ਮਾਰੇ ਹੁੱਕ/ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ/ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। (ਜਗਤਾਰ ਦਾਸ)

ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵੀ ਸੰਜੀਦਾ ਅਤੇ ਨਿੱਗਰ ਹਨ ਪਰ ਪਲਾਟ ਦੀ ਬੁਣਤੀ ਵਿੱਚ ਕਲਾ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ ਤੇ ਬਹੁਤੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਿਖਰਿਆ ਬਿਖਰਿਆ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਦੋ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਲੱਗੀਆਂ ਹਨ। ਤੇਜ ਸੰਧੂ "ਸਮਾਪਣ" ਨੇ 'ਜ਼ੈਲਦਾਰੀ' ਵਿੱਚ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚਲੇ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਖੰਡਿਤ ਸੁਖਸੁਖੀਅਤ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸੁਤਾ ਏਥੋਂ ਦੀਆਂ ਤੈਬਲ ਭੂਮੇ ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਹੱਥ ਵਾਲੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਜੀਬ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਪਾਤਰ ਪੱਸੇ ਵੱਲੋਂ 'ਹੱਥ ਸੁਖਾਲ' ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਘਰ ਦਾ ਉਤਲਾ ਪੋਰਸਨ ਕਿਹਾਏ ਤੇ ਦੇ ਕੇ ਆਪ ਬੇਸਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਗਹਿਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਫਾਹਾਂ 'ਚ ਕੰਮ ਲਈ ਤੇਜ਼ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਰਮ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਲਈ ਫਜ਼ੂਲ ਚੰਦਾ ਮੰਗਣ ਆਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਅਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਉਮੀਦ ਹੈ ਤੇਜ ਸੰਧੂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖਦਾ ਰਹੇਗਾ।

ਅਮਰਜੀਤ ਚਾਹਲ ਦੀ ਕਹਾਣੀ "ਭੰਗਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮਰਾਮ" ਬਹੁਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਮਾ-ਏਦਾਰੀ ਸਮਾਜਕਵਿਸ ਤਰਾਂ ਖੋਖਲੇ, ਉਦੇਸ਼ਹੀਣ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਬਣ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਵਿਚਲੀ ਐਰੋਜ਼ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹਨ ਦੋ ਬਿੱਲੀਆਂ, ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ ਪ੍ਰਿੰਸ ਚਾਰਲਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੈਸ ਡਾਇਨਾ ਦਾ ਵਿਆਹ। ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਸੈਲੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੈ। ਪਰ ਅਮਰਜੀਤ ਦਾ ਵਰਪਣ ਵਿੱਚ ਢੁਕਿਆ ਖਤ ਪੜ੍ਹਕੇ ਅਫਸੋਸ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿੰਨਾ (ਪਰ ਵਧੀਆ) ਸਾਹਿਤ ਰਚ ਕੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ 'ਹੱਲਾਸੇਰੀ' ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ "ਅੱਧਾ ਅਪੂਰਨ" ਕਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਬਾਰੇ "ਪੂਰਣ-ਸੰਪੂਰਣ" ਹੋਣ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈ ਜਾਵੇ ਉਸਦੀਆਂ ਸਾਹਿਤਕ ਕਿਰਤਾਂ ਅਕਸਰ ਅੱਧੇ ਅਪੂਰੇ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸੁਖਿੰਦਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲੇਖ "ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ, ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਅਤੇ ਨਿੱਜਵਾਦ" ਵਿੱਚ ਕਈ ਨੁਕਤਿਆਂ ਵੱਲ ਉਂਗਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੁੱਸਾ ਪ੍ਰਗਟਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਨਿਖਾਰ ਕੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ। ਉਂਜ ਮੈਂ ਅਸੂਲਨ ਉਸ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਕਈ ਲੇਖਕ ਸਿੱਧੇ ਅਤਿ-ਸਵਾਰਥ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ 'ਚ ਵਿਚਰਕੇ ਸਾਹਿਤ ਰਚਦੇ ਅਤੇ ਪਰਧਰੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੇ ਤਰਾਂ ਤਰਾਂ ਦੇ ਸੁਖੋਏ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੇ "ਸਾਹਿਤਕਾਰ, ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜ" ਵਰਗੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਕੋਈ ਗੰਭੀਰ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ। ● (VANCOUVER, B.C./ 23 ਨਵੰਬਰ 83).

(* ਸਾਧਾਰਣ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ)

ਅਜਮੇਰ ਰੋਡੇ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਕਿਰਤਾਂ :

ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਨੁਹਾਰ
(ਵਿਗਿਆਨ)

ਸੁਰਤੀ
(ਕਵਿਤਾ)

ਦੂਜਾ ਪਾਸਾ
(ਵਿਕਾਸੀ)

HIMALAYA RESTAURANT LTD.

6595 Main Street

Phone: 324-6514

2313 Main Street,

Phone: 876-2911

(LICENSED PHARMACY)

VANCOUVER, B.C.

KEWAL SINGH PABLA

PABLA'S VIKING INN

828 East Hastings

Call 324 - 6514

JAGMOHAN SINGH PABLA

Mesu, Patisa, Besan, Barfi, Gajarpack, Laddo, Padha,
Gulab Jamun, Rasgoole, Badana, Jalebi, Amratiyan,
Shakerpare, Namkeen Bhujija and many many more.

ਮਠਿਆਈ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਦੁਕਾਨ

S&S Insurance SERVICES

ਹਰਦੇਵ ਗਿੱਲ 590-2058

6679 MAIN STREET - 2nd FLOOR (at 51st. Ave)

VANCOUVER, B.C.

TEL: 324-2311

ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ 324-2311

GET YOUR

ਐਂਟੋਪਲਾਨ

AND HOME INSURANCE

ਕਾਰਾਂ ਟਰੱਕਾਂ ਤੇ ਵੈਨਾਂ ਦੀ ਇਨਸ਼ੂਰੈਂਸ ਦੇ ਲਈ ਹੁਣੇ ਹੀ ਸਾਡੇ
ਦਫਤਰ ਆਓ ਅਤੇ ਰਸ਼ ਤੋਂ ਬਚੋ। ਚੰਗੀ ਸਰਵਿਸ ਤੇ ਤਜਰਬੇਕਾਰ
ਸਲਾਹ ਹਾਸਲ ਕਰੋ। ਅਸੀਂ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਸਬੰਧੀ ਆਪ ਦੀਆਂ
ਲੋੜਾਂ ਵੀ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਾਂਗੇ

Enquire about Added Autoplan Protection
Benefits from us:

- *UNDER INSURED MOTORIST PROTECTION
- *INCOME REPLACEMENT
- *LOSS OF USE
- *FREE AUTOPLAN MOTORIST KIT

Income Tax Services also available

ਮੀਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਾਟਕ ਕਲਾ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਕੈਨੇਡਾ-ਫੋਰੀ

ਮਾਇਕਾ: ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੀਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਾਟਕ ਕਲਾ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਛੇ ਹੋਰ ਕਲਾਕਾਰ (ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਦਲੀਪ ਭੱਟੇ, ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਨਵਸਰਨ, ਅਮੀਤ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕੈਲਾਸ਼ ਕੌਰ) ਮਈ 83 ਦੇ ਅੱਧ ਵਿੱਚ ਵੈਨਕੂਵਰ (ਕੈਨੇਡਾ) ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ/ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਲੱਗਭੱਗ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਲੰਬੇ ਦੌਰੇ ਬਾਅਦ 26 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਨਿਊਯਾਰਕ (ਅਮਰੀਕਾ) ਤੋਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਏ। ਜਿੰਨਾ ਸਨਮਾਨ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਤੋਹੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਦਰਜਨ ਦੇ ਕਰੀਬ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੌਰਾਨ ਮਿਲਿਆ, ਓਨ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਥੀਏਟਰ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਨਜ਼ੀਬ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਸਦੇ ਤਿੰਨ ਮੁੱਖ ਕਾਰਣ ਸਨ : ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ (ਸਾਹਿਤਕ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ, ਰਾਜਨੀਤਕ), ਟੀਮਾਨਦਾਰ, ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਖਸੀਅਤ ; ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ, ਸੰਗੀਤਕ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਅਤੇ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ; ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਨਾਉਣ ਵਾਲੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਇਧਾਨ (I.P.A.N.A.) ਵੱਲੋਂ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕੈਨੇਡਾ ਪੁੱਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪਰਾਪੇਰੀਫ਼ਾ (ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਲੱਗਭੱਗ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਲਿਖਵੇ ਪੰਜਾਬੀ/ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਵੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ ਉੱਤੇ ਵੰਡੇ ਗਏ ਸਨ)।

ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ 6 ਵੱਡੇ ਸੂਬਿਆਂ (Provinces) ਵਿੱਚ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੋਏ : ਬੀ.ਸੀ. - ਵੈਨਕੂਵਰ, ਵਿਕਟੋਰੀਆ, ਕੈਲੋਨ, ਕਲੀਆਬਰੋਕ, ਨਨਾਇਮੋ, ਪੈਨਟਿਕਟਨ, ਨਿਊਵੈਂਸਟਰਮਿਨਸਟਰ, ਸਾਈਮਨ ਫਰੇਜ਼ਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (S.F.U.) ਬਰਨਬੀ ; ਅਲਬਰਟਾ - ਕੈਲਗਰੀ, ਗਰੈਂਡ ਪੋਰੀ, ਮੈਂਡਮਿੰਟਨ ; ਸਸਕੈਚਵਨ - ਰੈਜ਼ਾਈਨ, ਸੈਸਕਾਟੂਨ ; ਮੈਨੀਟੋਬਾ - ਵਿਨੀਪੈਗ ; ਓਨਟਾਰੀਓ - ਟੋਰਾਂਟੋ, ਏਰਮਿਓ, ਫਾਟਰਲੂ ; ਕਿਊਬੈਕ - ਮੰਟਰੀਅਲ ! ਆਖਰੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸ਼ਹਿਰਾਂ - ਨਿਊਯਾਰਕ, ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਵਿੱਚ ਹੋਏ।

ਇੰਨਾਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਕਿਤੇ ਤਿੰਨ ਤੇ ਕਿਤੇ ਚਾਰ ਨਾਟਕ ਅਤੇ ਕੁਝੀਕਾਰੀ ਗੀਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਖੱਤੇ ਗਏ ਤਿੰਨ ਨਾਟਕ ਸਨ : ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਂਕ ਤੋਂ ਸਾਹਿੰਦ ਤੱਕ, ਟੋਆ, ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਮੁੱਲ। ਹੋਰ ਖੱਤੇ ਗਏ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿੱਚ 'ਇੱਕ ਮਾਂ ਦੋ ਮੁਲਕ', 'ਅਹਿਸਾਸ', 'ਜਦੋਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ', 'ਇਹ ਲਹੂ ਕਿਸਦਾ ਹੈ', 'ਜਿਨ ਸੱਚ ਪੱਲੇ ਹੋਏ', 'ਜੰਗੀ ਰਾਮ ਦੀ ਹਵੇਲੀ', 'ਹੋਰ ਭੀ ਉਹਸੀ ਮਰਦ ਕਾ ਹੋਲ' ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਨਾਟਕ ਕੁਝੀਕਾਰੀ ਸੁਨੇਹਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੀ ਨਾਟ-ਸੈਲੀ ਦੇ ਉੱਚਤਮ ਨਮੂਨੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲੋਕ-ਦਰ ਵਿੱਚ ਭਿੱਜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਉਤਸ਼ਾਹਜਨਕ ਤੇ ਅਰਥ-ਭਰਪੂਰ ਤਕਰੀਬਾਂ ਵੀ ਕੀਤੀਆਂ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਾਹਿਤਕ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ, ਸਮਾਜਕ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨਾਲ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਦਾਕਾਰਾਂ/ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੇਗਤਾਵਾਂ ਬੁਲਾਈਆਂ।

ਮੀਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਾਟਕ ਕਲਾ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਕੈਨੇਡਾ-ਫੋਰੀ ਨਾਲ ਜਿੱਥੇ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਾਫ-ਸੁਥਰੀ, ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਕਲਾਤਮਕ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ ਓਥੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਾਹਿਤਕ-ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਮਹੌਲ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਡੂੰਘੇ ਤੇ ਉਸਾਰੂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਏਗੇ :

- ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਮੰਚ-ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੀ ਰੰਗ-ਮੰਚ ਕਲਾ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਤੇ ਸਹਲ ਨਾਟ-ਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਕਲਾਤਮਕ ਸਮਰੱਥਾ ਦਾ ਹੋਰ ਵੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਧਾਰਮਕ ਨਾਟਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦਾ ਵੀ!
- ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਰੰਗ-ਮੰਚ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਦੀ ਸੇਧ ਅਤੇ ਸਾਥਕਤਾ ਬਾਰੇ ਗੰਭੀਰ ਚਰਚਾ ਛਿੜੀ ਹੈ।
- ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਮਾਡਲ ਉੱਤੇ ਨਾਟਕ-ਮੰਡਲੀਆਂ ਉਸਾਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।
- ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ, ਸਮਾਜਕ, ਆਰਥਕ, ਰਾਜਨੀਤਕ, ਧਾਰਮਕ ਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰਕ ਖੇਤਰਾਂ ਬਾਰੇ ਵਾਧੂ 'ਸਮਤਾ' ਰਾਹੀਂ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਵੱਡੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ/ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਲਮੇਲ ਵਧਿਆ ਹੈ।
- 'ਸਮਤਾ' ਤੇ 'ਵਤਨੇ ਦੂਰ' ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਬੰਧ ਹੋਰ ਵੀ ਪਰਪੱਕ ਹੋਏ ਹਨ।
- ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪਾਠਕ/ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਫਿਰਕੂ ਮਹੌਲ ਦਾ, ਇਸ ਮਹੌਲ ਉੱਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਲੋੜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਲਾ ਤੋਂ ਲਈ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਮੱਦਦ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ।
- ਨਾਟਕ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਉਸਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਦੇ ਗੰਭੀਰ ਚਰਚੇ ਛਿੜੇ ਹਨ।
- ਇਧਾਨ ਦਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਅਭਿਆਸ ਪ੍ਰਸਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮਾਣ ਵਧਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿੱਚ ਉਸਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੱਥ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦੋ ਸੰਸਥਾਵਾਂ - ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਟਰੇਰੀ ਅਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਅੰਡਮੰਟਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਟਰੇਰੀ ਅੰਡ ਕਲਚਰਲ ਅਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਵਿਨੀਪੈਗ - ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਦੇਖੀਆਂ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਹਨ।

ਉਪਰੋਕਤ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਤਹਿਤ ਦੇ, ਘੱਟ ਪਰਤੱਖ ਜਾਂ 'ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਅੱਖ' ਨੂੰ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੋ ਅਜੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਾਰਜ ਵੀ ਨੇਪਰੇ ਚੜ੍ਹੇ ਹਨ ਜਿੰਨਾਂ ਨੂੰ 'ਨ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲੀ ਅੱਖ' ਵੀ ਦੇਖ ਸਕਦੀ ਹੈ :

- ਇਨਕਲਾਬੀ ਗੀਤਾਂ ਦਾ (ਗਾਇਕ : ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ ਤੇ ਦਲੀਪ ਭੱਟੇ) ਦਾ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਕੁਮੈਂਟਰੀ ਵਾਲਾ 'ਭਿਕਾਰ' ਛੋਟਾ ਚਾਨਣਾਂ ਦਾ ਇਧਾਨ ਵੱਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਾਸ, ਸਹਾਯਕ, ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ, ਜਗਰੂਪ ਬੁਨੀਰ, ਨੀਰੰਦਰ ਚਾਹਲ, ਜੈਮਲ ਪੱਡਾ ਤੇ ਸੁਭਿੰਦਰ ਗਿੱਲ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਕੁਲ ਨੌਂ ਗੀਤ ਹਨ।

- ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਯਾਦਗਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਪੁਸਤਕ 'ਮਕਤਲ' ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈ ਹੈ। (ਦੇਖੋ ਸਫ਼ 26,30) ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੀ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਰੰਗ-ਮੰਚ ਕਲਾ ਵੱਲ, ਰਾਤ ਰਾਤ ਭਰ ਸਫ਼ਰ ਤੇ ਉਨੀਂਦੇਰੇ ਦੀ ਥਕਾਵਟ ਤੋਂ ਥੋਪ੍ਰਾਹਾ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਦੀ ਮੰਜ਼ਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੀ ਹੋਈ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਸਾਨੂੰ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਯਾਦ ਰਹੇਗੀ। - ਸੁਰਿੰਦਰ ਧੰਜਲ

‘ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ’ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਹੀਈਉ ਤੇ ‘WRITE UP’ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਸੀ... ਅਗਲੇ ਅੰਕ (ਸਮਤਾ ਦਸੰਬਰ 83) ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਲੇਖ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਆਪ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ (ਇਸੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਤੇ ਵਿਨਕਲਾਈ) ਬਾਰੇ ਸਾਰੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਵਾ ਸਕਾਂਗਾ। ਕੁਝ ਚੋਣਵੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨਾਲ ਛਾਪ ਸਕਾਂਗੇ- ਅੰਤਰੀ (ਸਮਤਾ ਨਵੰਬਰ 83) ‘ਸਾਧੂ ਅਤੇ ਸਾਥੀਆਂ’ ਵੱਲੋਂ ਵੈਨਕੂਵਰ ਸੱਭ ਵੱਲੋਂ ਭੇਜਿਆ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਲੇਖ ਛਾਪਿਆ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਸੋਰ ਨਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤੇ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ।

- ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ / ਨਵੰਬਰ 1983.

(ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਪੰਜਾਬ, India)

‘ਅਫ਼’ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਵਿੱਚ ਵਿਘਨ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਾਰਚ 83 ‘ਤੇ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਅੰਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ... ਫੇਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਾਂਗਾ। ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਨਿਖਾਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਕੋਸਿਸ ਕਰੋ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਮਹਿਸੂਸ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਮੈਂ ਜਾਫ਼ੀ ਮੈਟਰ ਭੇਜਿਆ ਸੀ- ਉਸ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਕਲ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਬਾਰੇ ਲੇਖ ਸਨ।

- ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਲੇ (ਸੰਪਾਦਕ ਅਫ਼) / 9 ਅਗਸਤ 1983.

(ਲਲਤੋਂ ਕਲਾਂ, ਲੁਧਿਆਣਾ -142022, ਪੰਜਾਬ, India)

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕ ਪੜ੍ਹਕਾਵਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਪਸਾਰੇ ਵੱਲ ਝਾਤ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਦੋ ਨਾਂ (‘ਸਮਤਾ’ ਅਤੇ ‘ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ’) ਹੀ ਉਭਰਕੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਇੱਥੇ ਪੰਜਾਬ ਲੋਕ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਮੰਚ (ਪ.ਲ.ਸ. ਮੰਚ) ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਾਰ ‘ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ’ ਵਿੱਚ (ਮਈ ਜੂਨ 83 ਅੰਕ) ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਫੀਚਰਾਂ ਦਾ ਬੜੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਅਧਿਐਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ - ਬੜੀ ਜੁਲਾਹਤ ਅਤੇ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਫਿਰਕੂ ਲਹਿਰ ਦਾ ਲੋਕ-ਵਿਰੋਧੀ ਕਿਰਦਾਰ ਨੰਗਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ‘ਵੀਡੀਓ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਮਨੋਰੰਜਨ’ ਲੇਖ ਦਾ ਵੀ ਅਧਿਐਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ - ਵਧੀਆ ਉਪਰਾਲਾ ਹੈ, ਸਰਵਫ਼ੁ ਬੋਲ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਥੀ ਵਧੀਆ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਲਈ ਮੈਂ ਵੀ ਇੱਕ ਪੱਪਰ ‘ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੀਆਂ ਤਕਨੀਕੀ ਬੀਜਾਦਾਂ ਦਾ ਸਾਡੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ’ 17 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ - ਇਸ ਪੱਪਰ ਨੂੰ ਆਖ਼ਰੀ ਰੂਪ ਦੇਣ ਲਈ ਮੈਂ ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ ਦੇ ਲੇਖ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਦੋ ਕੁ ਨੁਕਤੇ ਲਏ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਵਧੀਆ ਲੱਗੇ ਸਨ।... ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ ਨੂੰ ਅਜੇ ਮਾਸਿਕ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ। ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧ ਪੱਪਰ ਦਾ ਅਰਸਾ ਮਾਸਿਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਬਾਕੀ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵੀ ਦੇਖ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਅੱਜ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਦੁਖਾਂਤ ਹੈ: ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਸਾਹਿਤਕ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਘਾਟ - ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ‘ਕਿਤੂ’, ‘ਮੇਜ਼ ਜਯੋਤੀ’, ਅਤੇ ‘ਸਿਆੜ’ ਵਰਗੀਆਂ ਸਾਰਥਕ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ- ਪਰ ਅੱਜ ਹਾਲਾਤ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਲਿਖਣਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ (ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ ਰਾਹੀਂ) - ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਸਾਥੀ ਸਰਵਫ਼ ਬੋਲ, ਅਮਰਜੀਤ ਚਾਹਲ, ਸਾਧੂ, ਇਕਬਾਲ ਰਾਮੂਹਲੀਆ ਅਦਿ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਦਾਬ!

- ਗੁਰਬਖਸ਼ ਜੱਸ / 23 ਸਤੰਬਰ 1983.

(ਹੁਸਿਆਰਪੁਰ, ਪੰਜਾਬ, India)

ਮੇਰੀ ਦਿਲੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਲਦੀ ਹੀ “ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ” ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਜਗਾਹ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਨਿਕਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਮਈ ਜੂਨ ਦਾ ਪਰਚਾ ਪੜ੍ਹਿਆ - “ਵੀਡੀਓ” ਬਾਰੇ ਲੇਖ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੋਹਣਾ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਸਾ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਸਕੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ “ਕੰਮਪਿਉਟਰ” ਬਾਰੇ ਵੀ ਲੇਖ ਦੇਣਾ।

- ਤੜੀ ਨਿੱਜਰ / 6 ਸਤੰਬਰ 1983.

(Kitchener, Ontario, Canada)

ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ ਦੇ ਜੁਲਾਈ ਅਗਸਤ ਦੇ ਪਰਚੇ ਦੇ ਦਰਪਣ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਦਾ ਛਪਿਆ ਖ਼ਤ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਇਸ ਖ਼ਤ ਨੇ ਕਾਫ਼ੀ ਸਚਾਸ਼ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ “ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਦੇ ਨਾਉਂ ਖ਼ਤ” ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ - ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਛਾਪੋਗੇ।

- ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ / 25 ਸਤੰਬਰ 1983.

(Fort McMurray, Alberta, Canada)

'ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ' ਦਾ ਸਾਲਾਨਾ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰਚੇ ਦਾ ਕਹਾਣੀ ਵਾਲਾ ਹਿੱਸਾ ਕਾਫ਼ੀ ਵਧੀਆ ਹੈ। ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਖੁਬਸੂਰਤ ਹੈ। ਪਰ ਕਵਿਤਾ ਵਾਲਾ ਭਾਗ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾਪਿਆ। ਜਿੱਥੇ ਤੱਕ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਮੈਟਰ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਉਸ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਕਈ ਕਈ ਸਿਰਫ਼ ਗਿਣਤੀ ਵਧਾਏ ਲਈ ਹੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਾਲਾ ਹਿੱਸਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ। ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਪੜ੍ਹਕੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਨਵ-ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਕਵਿਤਾ ਸੰਤਾਨ ਉਦਾਸੀ ਅਤੇ ਸੁਰਜੀਤ ਬਰਾੜ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਹੀ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਸਾਲਾਨਾ ਅੰਕ ਦਾ ਮਤਲਬ ਮਹਿੰਜ਼ ਪਰਚੇ ਦਾ ਆਕਾਰ ਵਧਾ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਾ ਦੇਣੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉੱਦੀ ਸਗੋਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਸਰਵ-ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਵ-ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਉੱਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਗਾਇ ਵਿੱਚੋਂ ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਜੇਕਰ ਸੰਪਾਦਕ 'ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ' ਪੂਰੇ ਸਾਲ ਵਿੱਚੋਂ ਛਪੀਆਂ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਜੋਖਾ ਵੀ ਕਰਿਆ ਕਰੇ (ਸਾਲਾਨਾ ਅੰਕ ਵਿੱਚ) ਤਾਂ ਇਹ ਪਰਚੇ ਦੀ ਇੱਕ ਨਿੱਗਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਸਾਲਾਨਾ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਸਾਹਿਤਕ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਘਾਟ ਕਰਕੀ ਹੈ। ਸਾਲਾਨਾ ਅੰਕ ਦੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

- ਸੁਖਿੰਦਰ / 26 ਸਤੰਬਰ 1983.

(Toronto, Ontario, Canada)

ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ ਦਾ ਦਸਵਾਂ ਸਾਲਾਨਾ ਅੰਕ ਮਿਲਿਆ। ਮਿਲਦੇ ਸਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਮਰਜੀਤ ਚਾਹਲ ਤੇ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ (ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਤੇ ਅਮਰਜੀਤ ਚਾਹਲ ਨੂੰ ਹੀ ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ)। ਸਾਧੂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ। ਅਮਰਜੀਤ ਤਾਂ ਐਤਕੀ ਬਿੱਲੀਆਂ ਤੇ ਗੋਰੀ ਬੁੱਢੀ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰ 'ਚ ਹੀ ਫਸਿਆ ਰਿਹਾ। ਸਟੀਫਨ ਗਿੱਲ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ। ਇਹ ਸਖਸ਼ ਕਹਿੰਦਾ ਮੈਂ ਨਸਲਵਾਦ ਵਿਰੁੱਧ ਟਾਈਟ 'ਚ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਕਾਫ਼ੀ ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ ਦਾ ਹਰ ਅੰਕ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ ਨੂੰ ਹਰ ਹਾਲਤ 'ਚ MONTHLY ਕਰੋ। ਹੁਣ ਕਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਲੇਖ ਬਹੁਤ ਲੇਟ ਛਪਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਗਾਂਹ ਨੂੰ ਹਰਸ਼ਮਨ ਸਿੰਘ ਸਪਲੀਮੈਂਟ ਤੇ ਕੰਵਲ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਪੂਰੇ ਪੰਜ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ - ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਕਾਫ਼ੀ ਰੁਝ ਪੜ੍ਹ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਪਰ ਲਗਦਾ। ਹੋਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਦੀ ਮੌਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਠੀਕ ਕਰੋ। ਜੇ ਇਹਨੇ ਸਾਥੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀ ਮੁਲਾਕਾਤ 'ਚ ... ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਹਦੀ ਹਰ ਹਾਲਤ 'ਚ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰੋ।

ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਿਖਤ 'ਚੋਂ ਮਸ਼ੀਨੀ ਯੁਗ 'ਚ ਲਿਆਓ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਮਿਹਨਤ ਨੂੰ ਦਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

- ਸਰਬਜੀਤ ਉਦਲ / 27 ਸਤੰਬਰ 1983.

(Calgary, Alberta, Canada)

ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ ਦਾ ਦਸਵਾਂ ਸਾਲਾਨਾ ਅੰਕ ਮਿਲਿਆ। ਸਾਹਵੇਂ ਵੇਖਕੇ ਵੀ ਇਸਵਾਸ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਪਰਚਾ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚੋਂ ਸੰਪਾਦਿਤ ਹੋਇਆ ਤੇ ਛਪਿਆ ਹੈ। ਇੰਨੀ ਮਾਤਰ ਵਿੱਚ ਇੰਨੇ ਨਰੋਏ ਤੇ ਉੱਚੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਲੇਖ, ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪਰਚੇ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚੋਂ ਛਪਦੇ ਉੱਚੇ ਕੋਟੀ ਦੇ ਪਰਚਿਆਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਲਿਆ ਕੇ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੱਖੋਂ ਇਹ ਪਰਚਾ, ਕਾਫ਼ੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਧੀਆ ਪਰਚੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਛਪਦਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਬਾਹਰੋਂ। ਇਸੇ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਕਿੱਤਾ ਲੇਖਕ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਸ ਅੰਕ ਦੇ ਲੱਗਭਗ ਸਾਰੇ ਲੇਖਕ ਪੰਜਾਬ 'ਤੇ ਬਾਹਰ ਬੰਦੇਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇੰਨੀਆਂ ਵਧੀਆ ਰਚਨਾਵਾਂ ਰਚੀਆਂ ਜਾਈਆਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੰਪਾਦਕ ਤੇ ਸਾਰੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ, ਪਰਚੇ ਨੂੰ ਇਸ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪੁਰਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ, ਸੁਖਿੰਦਰ ਵਾਂਗ ਮੈਂ ਵੀ ਇੱਕ ਘਾਟ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਵੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਜਿਹੀ ਹਾਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਉਸਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਨਾਹਰੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦ ਦੇ ਕੂਕੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਵਿੱਚੋਂ ਬੈਥੇ ਹਾਂ। ਜਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਜਾਂ ਜਾਬੂ ਬੁੱਝ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ਸੋਚ ਦਾ ਘੇਰਾ ਤੰਗ ਹੋਣੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਸਵਰਥ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪਹਿਲ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਕੋਈ ਟਾਵਾਂ ਟਾਵਾਂ ਅਸਲ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਸੌਂਕ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਵੇਖਕੇ ਉਸਤੇ ਕੂਟੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਥੱਪਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦ ਦੀ ਕਲਗੀ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਸਿਰ ਹੀ ਬੱਝੇ ਪਰ ਕਹੀਏ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ!

ਇਸ ਦੀ ਮੈਂ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਦ ਅਰਦਮਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲੇਖ 'ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ' ਵਿੱਚੋਂ ਛਪਿਆ ਤਾਂ ਅਖੌਤੀ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਇਉਂ ਖੌਰ ਪਾਇਆ ਜਿਵੇਂ ਘੱਟ ਪਈ ਵਿੱਚੋਂ ਮੱਛੀ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਨਾ ਮੈਂ ਅਰਦਮਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲੇਖ ਦਾ ਸਮਰਥਕ ਹਾਂ, ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਨਾਲ ਕੋਈ ਗਿਲਾ ਹੈ। ਪਰ ਸ਼ਕਾਇਤ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੰਜੀਦਾ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ? ਕੀ ਮੈਂ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸਦੀ ਕਿਸ ਵਜ਼ੀਰੀ ਤੇ ਅੱਖ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਇੰਨਾ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਕਿ ਮਾਨਵਤਾ ਭਾਵੇਂ ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਜੁੜ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਟਿਠਕ ਦੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਕੜੀ ਹੋਵੇ, ਆਪਾਂ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਦੇ ਨਾਹਿਤਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਕੰਮ ਸਾਰ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਤਾਂ ਕੁਝ ਕਰ ਗੁਜ਼ਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਆਓ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੁਰਕਿਆਂ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਕੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨਾਲ ਲੜੀਏ ਤੇ ਮਾਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰੀਏ।

- ਦੇਵਿੰਦਰ ਸੇਖੋਂ / 1 ਅਕਤੂਬਰ 83.

(Grande Prairie, Alberta, Canada)

ਇਸ ਵਾਰ ਪਰਚਾ ਦੇਖਕੇ ਖੜ੍ਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ। ਪਰਚਾ ਲੇਟ ਮਿਲੇ ਦੇ ਗਿਲੇ ਸਿਕਦੇ ਦੇਖਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ਹਰਨ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਸਾਰੀ ਮਿਹਨਤ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕ।

- ਜਗਦੇਵ ਜਟਾਵਾਂ / 3 ਅਕਤੂਬਰ 83.

(Fort Nelson, B.C., Canada)

ਜੇਕਰ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪੱਖਰ ਹੋਰ ਵੀ ਅੱਗੇ ਵਧੇਗਾ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਹੋਈਆਂ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਹੀ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਹੱਥ ਮਾਰਕੇ ਠੀਕ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਫਿਰ ਪੱਖਰ ਦਾ ਮਿਆਰ ਵਧਣ ਦੀ ਥਾਂ ਘਟੇਗਾ। ਗਲਤੀਆਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਫਿਰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਜਾਣੂ ਭੁੱਖਣ ਨਾਂ ਹੋਣ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਉਂ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਗੱਲ ਸਾਡੇ ਪਾਠਕਾਂ ਅਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ 'ਚ ਲੈਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪੱਖਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਨ ਲਈ ਆਸ਼ੰਕਤ:

- ਦੀਪ ਸਿੰਘ / ਅਕਤੂਬਰ 1983.

(Toronto, Ontario, Canada)

ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਦੇ ਐਡੀਟਰ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਇੱਕਦਮ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪੱਖਰ ਦਾ ਪੱਖਰ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਜਿਹਾ ਹੀ ਹੈ ਜਦਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਤੋਂ ਪੱਖਰ ਨੇ ਨਵਾਂ ਮੌਜ ਖਾਧਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੱਖਰ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧੀਆ ਬਣੇਗਾ। ਐਡੀਟਰ ਦੀ ਪੱਖਰ ਲਈ ਲਗਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਮਿਹਨਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਅੱਖੋਂ ਓਲੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਪੱਖਰ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਲੇਖ ਨੂੰ ਲਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ, ਇਹ ਐਡੀਟਰ ਦੀ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ। ਆਸਾਂ ਤਹਿਤ:

- ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ / ਅਕਤੂਬਰ 1983.

(Toronto, Ontario, Canada)

ਸਾਬ ਬਰਤਾਨੀਆ ਲੇਖਕ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਤੇ ਆਪਣਾ ਪੁਰਾਣਾ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਿ ਵੇਖੋ ਦੀਆਂ ਸਰਗਮੀਆਂ ਥਾਏ ਆਪ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਭ ਸਕੇ। ਉਹ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਉਮੀਦ ਹੈ ਸਾਡਾ ਸਕੱਤਰ ਆਪ ਨੂੰ ਭੇਜੇਗਾ। ਧੂਏ ਮਾਣ ਨਾਲ -

- ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਸੰਤੋਖ / ਅਕਤੂਬਰ 1983.

(Reading, England)

ਅੱਜ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ "ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ" ਦੀ ਨੁਹਾ ਦੇਖੀ। ਦੇਸ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ਾ ਅਤੇ ਸੁਰਜੀਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਵਧਾਈ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹੋ! ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਧੜਕਣ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਨਬਜ਼ ਦੀ ਆਹਟ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਬੋਲੇ ਹੋਏ ਕੰਨਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਸੁਕਰੀਏ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋ। ... ਤੁਹਾਡੀ ਇਸ ਘਾਬਰਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰੀਕ ਹੋਣ ਲਈ ਭਰਨਸ਼ੀਲ -

- ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ

(Rexdale, Ontario, Canada)

ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਸਾਲਾਨਾ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਸੁਖਿੰਦਰ ਦਾ ਖ਼ਤ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ ਲਗਾਤਾਰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਲਈ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਸੁਖਿੰਦਰ ਨੂੰ ਸੁਫਲੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇ। ਜੇਕਰ ਸੁਖਿੰਦਰ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਦਾ ਇੰਨਾ ਹੀ ਸੁਭਚਿੰਤਰ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਦਾ ਮਿਆਰ ਗਿਰ ਰਿਹਾ ਸੀ (ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ) ਸੁਖਿੰਦਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬੋਲਿਆ! ਅੱਜ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਤੁਸੀਂ ਹੋ, ਕੰਮ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੋਵੇ ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਨੁਕਸ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਵੇਗਾ।

- ਹਰੀਪਾਲ / 6 ਨਵੰਬਰ 1983.

(Fort Nelson, B.C., Canada)

ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਜਦ ਤੋਂ ਐਡਮੰਟਨ 'ਤੇ ਨਿਕਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੰਟੀਅਰੀਅਸ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਨਿਖਾਰ ਆਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਵਧਾਈ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਜੋ ਗੱਲ ਆਮ ਠੀਡਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਇਸਦਾ ਟਾਈਮ ਸਿਰ ਨਾ ਛਪਣਾ। ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਥਾਅਰ ਛਪਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਪਰਚਾ ਮਹੀਨਾ ਮਹੀਨਾ ਲੱਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਸਾਹਿਤਾਂ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਛਪਦਾ ਪਰ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਰਕੇ ਇਹ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਥਾਅਰ ਤਾਂ ਟਾਈਮ ਸਿਰ ਛਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੇ ਤੇਜ ਸੰਧੂ ਨੇ ਕੁਝ ਢੰਦੇ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਇਸ ਢਿੱਲੀ ਨਾਲ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ - ਕੁਝ ਢੰਦੇ ਤੇਜ ਸੰਧੂ / ਹਰਨੰਦ ਮਾਨ ਨੇ ਪਿੰਡ ਜਾਗੜ 'ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਸਨ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਭੇਜੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

- ਅਵਤਾਰ ਰੋਡੇ / 8 ਨਵੰਬਰ 1983.

(Quesnel, B.C., Canada)

ਸਫ਼ 28 ਦੀ ਥਾਂ

- ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਅਪਣੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਧਰਤੀ ਬਾਰੇ ਬੋਲਣ ਦੇ ਹੱਕ ਨੂੰ ਗਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।
- ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਝੂਠ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਨਾ ਬਣਣ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਕਈ ਵਾਰ ਬਿਆਨ ਦੇ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਸਭ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਤਲ ਗ਼ਾਰਤ ਪਿਛੇ ਕਿਹੜੀ ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਤੇ ਕੌਣ ਲੋਕ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਦਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਹੁਣ ਉਹ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨਹੀਂ, ਹੁਣ ਕਿਹੜੇ 'ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤ' ਉਸਨੂੰ ਸੱਚ ਛੁਪਾਉਣ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਦੰਡ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।
- ਮੌਰਚੇ ਵਰਗੇ ਵਡੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਵੇਲੇ ਆਗੂ ਨਿਜੇ ਸੰਤ ਸੁਭਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਿਆਣੇ ਹੱਥੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਅਕਤੂਬਰ 1982, ਮੌਰਚੇ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਵੇਲੇ ਮੰਗਾਂ ਮੰਨਵਾਲੇ ਮੌਰਚਾ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਅਗਵਾਈ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮਾਸੂਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬਲੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।
- ਉਹ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੈਂਕੜ, ਅਭਿਮਾਨ ਅਤੇ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਵਰਗੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਹੋਣ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਰਹਿਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ। ਇਹਨਾਂ ਨੁਕਤਿਆਂ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਲਾਮਬੰਦੀ, ਅੱਜ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਬੰਬੇ ਸਵੀਟ ਮੈਨੁਫੈਕਚਰਰ

FOR LARGEST VARIETY IN INDIAN SWEETS

ਉਥੇ ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਰਤੀ ਮਠਿਆਈਆਂ - ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਵਾਦੀ ਖਾਣੇ - ਜਿਵੇਂ ਕਿ,

OUR TEMPTATIONS,

Largest Variety in Indian Sweets

Burfi - Laddo - Rasgulas - Gulab Jamuns - Masu - Pinnis

Balu Shahi - Besan - Petha - Gajarpak

ਅਸੀਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਰਤੀ ਸਵਾਦੀ ਮਠਿਆਈਆਂ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਵਿੱਚ ਮਾਹਰ ਹਾਂ।
ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਲਈ ਖਾਸ ਰਿਆਇਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

- ਛੋਲੇ ਭਟੂਰੇ • ਸਮੋਸੇ • ਆਲੂ ਟਿੱਕੀ
 - ਕਰਾਰੇ ਕਰਾਰੇ ਗੋਲਗੱਪੇ ਆਦਿ ਆਦਿ...
-ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹਰ ਸਮੇਂ ਤਿਆਰ
ਮਿਲੇਗਾ

ਆਉ ਤੇ ਵਧੀਆ ਸਾਮਾਨ ਘੱਟ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਥੋਂ ਖਰੀਦੋ
ਥੋਕ ਤੇ ਮਠਿਆਈ ਖੀਦਣ ਲਈ

ਸ਼ੁਕਲਾ ਬ੍ਰਾਦਰਜ਼

HEAD OFFICE

4405 MAIN ST. (28th AVE.)
VANCOUVER, B.C. V5V 3R2

Tel. (604) 874-5722

Manager: SHUKLA

BRANCH:

6545 MAIN ST. (at 49th Ave)
VANCOUVER, B.C. V5X 3H1

Tel. (604) 321-1414

WE ARE OPEN EVERY DAY 9 A.M. TO 9:30 P.M.

**BOMBAY SWEET
MANUFACTURER**

WATNO DUR
P.O. Box 9545
Edmonton, Alberta, T6E 5X2

Second Class Mail Reg. No. 3233

TO:

ਫਰੰਟੀਅਰ ਕਲਾਸ ਹਾਊਸ

NEW DESIGNS
& NEW FASHIONS
SAREES

We have the largest variety
in Punjabi suits
both in designs & Quality

FRONTIER CLOTH HOUSE LTD.

6695 MAIN STREET VANCOUVER, B.C.

PHONE NO. 325-4424 or 325-3515